

Hållbara Sverige

- uppföljning av åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling

1999

REGERINGSKANSLIET

Regeringens skrivelse

1999/2000:13

Hållbara Sverige – uppföljning av åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling

Skr.
1999/2000:13

Regeringen överlämnar denna skrivelse till riksdagen.

Stockholm den 14 oktober 1999

Göran Persson

Kjell Larsson
(Miljödepartementet)

Skrivelsens huvudsakliga innehåll

I skrivelsen lämnar regeringen en redovisning av hur arbetet med strategier och åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling fortskrider i Sverige, inom EU och internationellt. Skrivelsen är en uppföljning av de åtgärdsprogram som redovisades i regeringens skrivelse Hållbara Sverige – uppföljning och fortsatta åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling (skr. 1998/99:5). Inom varje departements verksamhetsområde beskrivs vilka åtgärder som är genomförda och vilka aktiviteter som pågår. I skrivelsen lämnas också en lägesredovisning för de lokala investeringsprogrammen.

1	Ärendet.....	4
2	En hållbar utveckling	4
2.1	Ekologisk hållbarhet.....	5
2.2	Målen för ekologisk hållbarhet.....	6
2.3	Genomförande av en politik för ekologiskt hållbar utveckling	7
2.3.1	Uppföljning av miljömålen	8
2.3.2	Sektorsansvar och miljöledning	8
2.3.3	Samordning mellan sektorer	9
3	Översikt över regeringens arbete med ekologisk hållbarhet.....	11
3.1	Utvecklingen inom den offentliga sektorn	11
3.1.1	Miljöledningssystem	11
3.1.2	Ny miljöbalk och miljökvalitetsmål.....	12
3.1.3	Sektorsansvar	13
3.1.4	Offentlig upphandling	13
3.2	Näringsliv, konsumtion och regional utveckling	14
3.2.1	Näringsliv	14
3.2.2	Energipolitiken.....	20
3.2.3	Konsumenterna och miljön	21
3.2.4	Turism	21
3.2.5	Regional utveckling och regionala tillväxtavtal.....	22
3.3	Ekonomiska styrmedel	25
3.3.1	Miljöskatter	25
3.3.2	Miljöräkenskaper.....	26
3.3.3	Samband mellan tillväxt och miljö.....	26
3.3.4	Subventioner	26
3.4	Kultur – kunskap – delaktighet	27
3.4.1	Kultur	27
3.4.2	Utbildning	28
3.4.3	Agenda 21 och Habitat.....	29
3.5	Miljö och hälsa	31
3.5.1	Människan och miljön.....	31
3.5.2	Kemikaliepolitiken.....	31
3.5.3	Förorenade områden.....	32
3.6	Samhällsplanering, byggande och transporter.....	32
3.6.1	Samhällsplanering	33
3.6.2	Byggande.....	34
3.6.3	Transporter	35
3.7	Forskning och teknikutveckling	36
3.7.1	FoU om miljö och hållbar utveckling	36
3.7.2	Miljö- och energiteknik.....	37
3.7.3	Transportforskning.....	39
3.7.4	Byggforskning.....	39
3.8	Internationellt samarbete	40
3.8.1	Förenade nationerna.....	40

3.8.2	OECD.....	41	Skr. 1999/2000:13
3.8.3	Europeiska unionen.....	41	
3.8.4	Europa utom EU.....	42	
3.8.5	Västerhavet, Arktis- och Barentssamarbetet ..	43	
3.8.6	Östersjöregionen	43	
3.8.7	Norden.....	44	
3.8.8	Världshandelsorganisationen	45	
3.8.9	Samarbete med Asien.....	45	
4	Åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling inom olika departements verksamhetsområden	47	
4.1	Justitiedepartementets verksamhetsområde.....	47	
4.2	Utrikesdepartementets verksamhetsområde	49	
4.3	Försvarsdepartementets verksamhetsområde	53	
4.4	Socialdepartementets verksamhetsområde	58	
4.5	Finansdepartementets verksamhetsområde	63	
4.6	Utbildningsdepartementets verksamhetsområde	69	
4.7	Jordbruksdepartementets verksamhetsområde	73	
4.8	Kulturdepartementets verksamhetsområde	80	
4.9	Näringsdepartementets verksamhetsområde	85	
4.10	Miljödepartementets verksamhetsområde	101	
5	Lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet	115	
5.1	1998 och 1999 års stöd till lokala investeringsprogram..	116	
5.2	Fortsatta insatser.....	119	
5.2.1	Stöd för lokala investeringsprogram 1999–2001	119	
5.2.2	Uppföljning och utvärdering	119	
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 oktober 1999 ...	120	

1 Ärendet

Regeringen redovisar numera årligen för riksdagen hur arbetet med att nå en ekologiskt hållbar utveckling fortskrider. Därigenom får riksdagen kontinuerlig information om vad som har hänt inom de olika departementens verksamhetsområden. Redovisningarna bör göras i anslutning till budgetpropositionen och innehålla en sammanställning av vad vidtagna åtgärder har haft för effekter på omställningsarbetet. Redovisningen bör också innehålla nya åtgärder som följer av förslag som regeringen presenterat i propositioner som lagts under året eller i samband med andra beslut.

Regeringens utgångspunkt för arbetet med att ställa om Sverige till ekologisk hållbarhet har varit det åtgärdsprogram som år 1997 redovisades i skrivelsen Ekologisk hållbarhet (skr. 1997/98:13). Detta program innehöll 93 åtgärds punkter fördelade på de dåvarande tretton departementen inom Regeringskansliet. I 1998 års skrivelse Hållbara Sverige – uppföljning och fortsatta åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling (skr. 1998/99:5) gavs en första lägesredovisning av hur långt arbetet hade kommit inom de viktigaste politikområdena och vilka nya förslag som tillkommit. Skrivelsen byggde i stora delar på Hållbara Sverige – Lägesrapport 1998 som Delegationen för en ekologiskt hållbar utveckling redovisade i augusti 1998.

2 En hållbar utveckling

Målet om en hållbar samhällsutveckling omfattar ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter. Dessa tre aspekter är ömsesidigt beroende av varandra och måste vägas samman på ett balanserat sätt för att målet om en hållbar utveckling skall uppnås. Ytterst handlar det om att tillförsäkra nuvarande och kommande generationer goda framtidsutsikter och en god livskvalitet. I begreppet ekologisk hållbarhet betonas särskilt den ekologiska dimensionen av hållbar utveckling.

I regeringsförklaringarna under de tre senaste åren har regeringen uttalat att arbetet med att ställa om Sverige till ekologisk hållbarhet skall fortsätta och påskyndas. Sverige skall vara ett föregångsland i denna strävan mot en ekologiskt hållbar utveckling. Målet är att till nästa generation lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. För att undvika att miljöförstöring och utarmning av naturresurser och ekosystem skall begränsa framtida generationers livsmiljö och välfärd har regeringen ställt upp tre mål för ekologisk hållbarhet: skyddet av miljön, en effektiv användning av resurser och en hållbar försörjning.

Samtidigt skall Sverige möta 2000-talet på ett sätt som ger förutsättningar för en uthållig och hög ekonomisk tillväxt i en värld som präglas av snabba förändringar och en allt hårdare konkurrens. Välfärden skall vidmakthållas och utvecklas och – när det ekonomiska utrymmet

tillåter det – byggas ut. De möjligheter som den nödvändiga omställningen till ekologisk hållbarhet rymmer skall tas till vara för att främja tillväxt, ökad sysselsättning och välfärd. Ekonomisk utveckling och social välfärd kan komma att gynnas av omställningen till ekologisk hållbarhet. För svenskt näringsliv innebär omställningen en drivkraft att utveckla mer miljöanpassade produkter och tjänster vilket i sin tur kan leda till ökade marknadsandelar och därmed ge ytterligare arbetstillfällen. Den snabba internationaliseringen som svenskt och europeiskt näringsliv nu genomgår kommer samtidigt att leda till ett nytt ekonomiskt landskap i Sverige och i Europa. Vi måste vara med och påverka reglerna på EU- och internationell nivå i positiv riktning eftersom det primärt är där som de stora förändringarna kan ske. Konsekvenserna för miljön – globalt, regionalt och i Sverige – måste fortlöpande följas upp.

2.1 Ekologisk hållbarhet

Dagens miljöpolitik har växt fram ur insikten om allvaret i olika miljöhot – ozonlagrets uttunning, växthuseffekten, försurningen, övergödningen, giftiga ämnens effekter på hälsa och miljö samt ohållbart utnyttjande av naturresurser. Miljöpolitiken har därför under de senaste decennierna riktats in på att formulera mål och utforma medel för att avvärja dessa hot. Även om Sverige har kommit en bra bit på väg med att lösa – eller i varje fall begränsa – de allra största miljöproblemen, kvarstår många av dessa miljöhot. Äldre tiders försyndelser måste dessutom rättas till. En modern miljöpolitik handlar i grunden om hur vi skall fortsätta detta arbete.

I en rapport våren 1999 från Europeiska miljöbyrån om miljötilståndet inom EU konstateras att miljön i Europa fortfarande är hårt belastad. Orsakerna är bl.a. ökade utsläpp av växthusgaser, ökad användning av kemikalier och ökande avfallsmängder.

Samtidigt som de allra mest påtagliga miljöproblemen i Sverige är på väg att begränsas förändras också hotbilden. De hot mot miljön som vi nu ser framför oss är av mer komplicerad natur, s.k. diffusa utsläpp (små men många utsläpp). Livsstilsfrågor, konsumtionsmönster, samhällets organisation och planering uppmärksammas därför allt mer. Det innebär att miljöpolitiken – eller en politik för hållbar ekologisk utveckling – måste ses som nära sammankopplad med den ekonomiska och sociala utvecklingen. En framgångsrik strategi för en ekologiskt hållbar utveckling måste främja den sociala och ekonomiska utvecklingen. Det är bara genom att förena dessa mål som det är möjligt att engagera medborgare och näringsliv för en hållbar utveckling.

Att varaktigt ställa om Sverige till ekologisk hållbarhet skall ses som ett långsiktigt mål. Som redan framgått kräver omställningen handlande över ett vidare fält än det som hittills omfattats av den traditionella miljöpolitiken. Alla delar av samhället – stat och kommun, näringsliv, organisationer och enskilda medborgare – måste medverka. Delaktighet är ett nyckelord i en modern miljöpolitik. En effektiv miljöpolitik måste vidare baseras på en skarp och tydlig lagstiftning och väl avvägda ekonomiska styrmedel. Den nya miljöbalken som trädde i kraft den 1

januari 1999 innebär en samordnad och skärpt miljölagstiftning. Användningen av ekonomiska styrmedel utvecklas successivt. En annan viktig förutsättning är tydliga och gemensamma mål samt att miljö- och hushållningstänkande integreras i verksamheten inom olika samhällssektorer. Regeringen har inlett detta arbete. Det är också då förutsättningar skapas att förena ett ekologiskt synsätt med ekonomisk tillväxt och utveckling. För den närmaste tiden ligger utmaningen i att förena arbetet med ekologisk hållbarhet med regeringens mål om en uthållig tillväxt och ökad sysselsättning.

Den 1 maj 1999 trädde Amsterdamfördraget i kraft. Det innebär att ansvaret för miljön skall integreras i utformningen och genomförandet av EU:s politik och verksamhet.

Vid Europeiska rådets möte i Cardiff i juni 1998 uppmanades alla konstellationer inom ministerrådet att upprätta egna strategier så att miljö och hållbar utveckling integreras i gemenskapens verksamhet inom respektive område. Europeiska rådet kommer att vid sitt möte i Helsingfors i december 1999 göra en genomgång av de övergripande framstegen i fråga om integrering av miljö och hållbar utveckling för att länka samman de sektorsstrategier som utarbetas av skilda rådskonstellationer.

Arbetet inom EU och internationellt är centralt för att nå en ekologiskt hållbar utveckling. Många av de största miljöproblemen har globala dimensioner. Det innebär att lösningarna på problemen måste sökas i ett internationellt samarbete. Det internationella arbetet skall vara fortsatt handlingsinriktat och offensivt. Sverige skall med stöd av de erfarenheter som vinnas vara pådrivande, främst inom EU, men också i FN, OECD, WTO m.fl. organ samt genom ett effektivt samarbete i vårt närområde.

2.2 Målen för ekologisk hållbarhet

Som framgått har regeringen formulerat tre övergripande mål för ekologiskt hållbar utveckling, nämligen skyddet av miljön, en effektiv användning av resurser och en hållbar försörjning. Målen tydliggör de ekologiska förutsättningarna för att nå en långsiktigt hållbar utveckling. Skyddet av miljön innebär att utsläppen av föroreningar inte skall skada människors hälsa eller överskrida naturens förmåga att ta emot eller bryta ner dem. Effektiv användning innebär att utnyttjandet av energi och andra naturresurser skall bli effektivare än i dag och i allt större omfattning vila på förnybara resurser. Hållbar försörjning innebär att ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga skall säkras. De tre målen för ekologisk hållbarhet hänger samman. En effektiv användning ger förutsättningar för att nå de andra båda målen. Skyddet av miljön och ekosystemen är en förutsättning för att långsiktigt säkra försörjningen med naturresurser. Dessa övergripande mål finns utförligt redovisade i 1998 års skrivelse till riksdagen (skr. 1998/99:5).

I ett globalt hållbarhetsperspektiv är det viktigt att jordens resurser används effektivt. Det finns beräkningar som visar att resursanvändningen i vår del av världen måste minska betydligt om jordens ekosystem skall kunna bära en ökande befolkning och samtidigt ge

utrymme för en standardökning i utvecklingsländerna. Som ett mått på den nödvändiga minskningen har begreppet faktor 10 lanserats, vilket innebär att de rika ländernas resursanvändning i ett generationsperspektiv grovt räknat behöver bli tio gånger effektivare. Faktor 10 ger en signal om vilken storlek på effektivisering som behövs snarare än att uttrycka ett exakt mål. Det behövs ytterligare arbete för att analysera och konkretisera behovet av resurseffektivisering.

I regeringens proposition Svenska miljömål – Miljöpolitik för ett hållbart Sverige (prop. 1997/98:145, miljöpropositionen) vidareutvecklas och preciseras det inledda arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. Riksdagen har i april 1999 fastställt femton nya nationella miljö-kvalitetsmål (bet. 1998/99:MJU6, rskr. 1998/99:183). Miljö-kvalitets-målen preciserar de framtida tillstånd i miljön som eftersträvas. Förhållanden som relaterar till människors hälsa, den biologiska mång-falden, kulturmiljön och naturen står i centrum. Utsläpp av skadliga ämnen skall bringas ner till de nivåer som bestäms av vad människan och naturen långsiktigt tål. Målen anger också natur- och kulturlandskap med särskilda miljövärden som skall skyddas och bevaras, samtidigt som produktionsförmågan upprätthålls och utvecklas. Inriktningen är att målen skall nås inom en generation. Det övergripande generationsmålet och den nya strukturen för miljömålen innebär ett helt nytt sätt att arbeta inom miljöpolitiken.

De nu fastställda målen är: 1) Frisk luft, 2) Grundvatten av god kvalitet, 3) Levande sjöar och vattendrag, 4) Myllrande våtmarker, 5) Hav i balans samt levande kust och skärgård, 6) Ingen övergödning, 7) Bara naturlig försurning, 8) Levande skogar, 9) Ett rikt odlingslandskap, 10) Storslagen fjällmiljö, 11) God bebyggd miljö, 12) Giftfri miljö, 13) Säker strålmiljö, 14) Skyddande ozonskikt, 15) Begränsad klimatpåverkan. Målen beskrivs närmare i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145).

Under året har arbetet med att vidareutveckla dessa mål, t.ex. att utarbeta delmål och handlingsstrategier, pågått vid olika myndigheter. Myndigheternas förslag redovisades till regeringen den 1 oktober 1999. En parlamentariskt sammansatt kommitté, Miljömålskommittén (M 1998:07) har fått i uppdrag att göra en samlad översyn av vilka delmål som behövs för att miljö-kvalitets-målen skall kunna nås inom en generation (dir. 1998:45). Kommittén skall redovisa resultatet av sitt arbete till regeringen senast den 1 juni 2000.

I den nya strukturen för miljö-kvalitetsmål ligger att de skall vara enkla att tillämpa och följa upp. De nationella målen skall också utgöra en grund för regionala och lokala miljömål. Miljö-vårds-beredningen (Jo 1968:A) har i uppdrag att i en dialog med näringslivet arbeta med hur hållbar utveckling och miljömålen skall genomföras i näringslivet.

2.3 Genomförande av en politik för ekologiskt hållbar utveckling

För att de nya miljö-kvalitets-målen skall få genomslag behövs också ett genomtänkt system för uppföljning. Vidare måste sektorsansvaret

successivt utvecklas och bli tydligare. Ett tydligt sektorsansvar måste samtidigt kombineras med en helhetssyn på hållbar utveckling samt en förbättrad samordning mellan dels olika sektorer och politikområden, dels olika nivåer där planer och beslut om den framtida samhällsutvecklingen formas. Det arbete med miljöledning som nu pågår inom såväl näringslivet som i offentlig verksamhet måste fortsätta.

2.3.1 Uppföljning av miljömålen

För att det skall vara möjligt att bedöma hur arbetet med att ställa om Sverige till ett ekologiskt hållbart samhälle fortskrider behövs olika former av uppföljning. Med utgångspunkt i de övergripande miljömålen pågår, både på nationell och lokal nivå, ett omfattande arbete med att utveckla indikatorer som kan ge vägledning huruvida utvecklingen går åt rätt håll och i rätt takt eller inte. Ett utvecklingsarbete bedrivs också inom EU, OECD och FN. Sverige deltar aktivt i detta samarbete.

Naturvårdsverket och länsstyrelserna har fått regeringens uppdrag att presentera system för uppföljning av de nationella miljö kvalitetsmålen. Dessa förslag presenterades den 1 oktober 1999.

Miljövårdsberedningen har på regeringens uppdrag utarbetat förslag till ett antal indikatorer, s.k. gröna nyckeltal. Tanken är, enligt beredningen, att de gröna nyckeltalen skall spegla viktiga miljöproblem. De mäter också strategiska förhållanden bakom miljöproblemen, exempelvis användningen av energi och kemikalier. En del av nyckeltalen speglar hushållens, företagets och den offentliga sektorns omställning till ekologisk hållbarhet. Nyckeltalen skall ge överskådlig information som är lätt att förstå till beslutsfattare och allmänhet. De föreslagna nyckeltalen utgår från regeringens tre övergripande mål för ekologisk hållbar utveckling: skyddet av miljön, en effektiv användning av resurser och en hållbar försörjning. De gröna nyckeltalen skall ge en första uppfattning om huruvida utvecklingen går åt rätt håll och i rimlig takt. Förhoppningen är enligt Miljövårdsberedningen att nyckeltalen skall bidra till en livligare, bredare och sakligare samhällsdebatt.

Sju av Miljövårdsberedningens gröna nyckeltal presenterades i finansplanen till den ekonomiska vårpropositionen 1999 (prop. 1998/99:100). Nyckeltalen speglar de svenska bidragen till angelägna miljöproblem och kan ses som ett första steg att i finansplanen spegla även andra samhällseliga dimensioner än den ekonomiska. I bilaga 5 till propositionen presenterades dessutom Miljövårdsberedningens samtliga elva gröna nyckeltal utförligare. I budgetpropositionen för 2000 (prop. 1999/2000:1) återfinns en redovisning av nyckeltalen under utg. omr. 20 Allmän miljö och naturvård.

2.3.2 Sektorsansvar och miljöledning

För att nå målet om en ekologiskt hållbar utveckling krävs en rad olika insatser inom olika sektorer och på olika nivåer i samhället. Under det senaste decenniet har de olika sektorernas och sektorsmyndigheternas ansvar för miljön betonats. Riksdagen har också slagit fast principen om

sektorernas miljöansvar. Varje samhällssektor skall ta sin del av ansvaret för att genomföra de åtgärder som behövs för att miljö kvalitetsmålen skall nås. Det innebär att företag och myndigheter måste se miljöhänsyn som en integrerad del av verksamheten. Genom riksdagens beslut med anledning av miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) har de statliga myndigheternas sektorsansvar ytterligare förstärkts.

Staten skall vara en föregångare i omställningsarbetet. Regeringen har därför beslutat att på ett mer genomgripande sätt integrera miljöhänsyn och resurshushållning i sin egen verksamhet genom att införa miljöledningssystem. Miljöledning är ett hjälpmedel för att skapa ett helhetstänkande kring miljöfrågor i verksamheten. Miljöledning inom statsförvaltningen bygger på samma principer som inom näringslivet. Det handlar om att bygga upp ett systematiskt miljöarbete med tydliga riktlinjer och mål, tydliga ansvarsförhållanden samt rutiner för uppföljning och redovisning. Miljöledningssystem är också ett viktigt verktyg bl.a. för de myndigheter som har regeringens uppdrag att utarbeta de förslag till delmål och strategier som är nödvändiga för att de nationella miljö kvalitetsmålen skall nås. Totalt 99 statliga myndigheter arbetar för närvarande med att införa miljöledningssystem. Under år 1999 införs miljöledning som metod i arbetet för hållbar utveckling även i Regeringskansliet.

2.3.3 Samordning mellan sektorer

Regeringen har utarbetat ett handlingsprogram för den ekologiska omställningen. Programmet grundar sig på att det finns synergieffekter mellan åtgärder som gynnar ekonomi, sysselsättning, välfärd och miljö. Ofta är det nödvändigt med insatser från flera olika aktörer för att lösa ett miljöproblem eller för att åstadkomma en effektivare användning av resurser. Transportområdet är ett exempel på ett område där systemlösningar krävs för att miljöbelastningen skall kunna begränsas. Minsta möjliga utsläpp eller energiförbrukning hos transportmedel av olika slag kommer att behöva kompletteras med utökat samarbete mellan tillverkare av fordon, operatörer och planerare i kommunerna samt den framväxande IT-branschen. Men framför allt handlar samordning om att vi skall använda de resurser vi har – inte minst ekonomiska – så effektivt som möjligt.

I ett kunskapsbaserat samhälle blir universitet och högskolor allt viktigare som brobyggare mellan samhälle, näringsliv och medborgare. Genom att både utveckla nya idéer och mer aktivt medverka till att de tas om hand och utvecklas kan högskolan bli en aktiv part i samhällsbyggandet.

En förutsättning för att en hållbar samhällsutveckling skall nås är alltså förbättrad samordning och samverkan mellan olika sektorer och aktörer. Därigenom kan från ekologisk, social och ekonomisk synpunkt hållbara lösningar åstadkommas. De mål- eller intressekonflikter som finns, liksom konsekvenser av olika åtgärder av betydelse, skall redovisas för beslutsfattare och allmänhet på ett tidigt stadium i planerings- och

beslutsprocessen. Konsekvensbeskrivningar, såväl strategiska långsiktiga Skr. 1999/2000:13
som på projektnivå, kan behöva utvecklas ytterligare.

3 Översikt över regeringens arbete med ekologisk hållbarhet

Sverige skall som föregångsland visa att det genom ett långsiktigt och systematiskt omställningsarbete går att finna lösningar där målen för ekologisk hållbarhet integreras i och samverkar med utvecklingen inom alla politikområden. Förändringsarbetet skall som nämnts genomföras med insatser som samtidigt också främjar tillväxt och därmed stärker ekonomi och sysselsättning.

Förutsättningen för att detta arbete skall bli framgångsrikt är ett brett deltagande från alla aktörer i samhället. Kunskap om de ekologiska förutsättningarna för samhällets utveckling blir därmed av stor betydelse. Miljöhänsyn och resurshushållning måste integreras i beslutsfattandet inom alla verksamheter och sektorer i samhället. Staten skall vara en föregångare och ett föredöme i arbetet mot det ekologiskt hållbara samhället.

I detta avsnitt ges en översikt över hur regeringens arbete med ekologiskt hållbar utveckling har bedrivits och är tänkt att fortsätta inom några viktiga områden. Avsnittet innebär en syntes av de två följande avsnitten som innehåller de departementsvisa åtgärdsprogrammen och en lägesredovisning av det lokala investeringsprogrammet.

3.1 Utvecklingen inom den offentliga sektorn

3.1.1 Miljöledningssystem

Näringslivet har varit föregångare i fråga om att införa miljöledningssystem. Sådana system är redan i stor utsträckning uppbyggda i större och medelstora företag inom industrin. Nu har även den offentliga sektorn – kommuner, landsting och statliga myndigheter – påbörjat ett miljöledningsarbete. Miljöledningssystem innebär ett systematiskt miljöarbete med tydliga riktlinjer och mål i bl.a. centrala styrdokument, integrering av miljöhänsyn i den ordinarie verksamheten, klargjorda ansvarsförhållanden, rutiner för uppföljning samt redovisning av resultat. Kommuner och landsting siktar i de flesta fall på certifiering enligt ISO-standarderna eller registrering enligt EU:s system för miljöstyrning och miljörevision EMAS (Eco Management & Audit Scheme). I Sverige är EMAS sedan augusti 1998 öppet för samtliga sektorer och inte endast för industrisektorn. Den första offentliga organisation som blev EMAS-registrerad i Europa var Halmstads sjukhus. Kommuner och landsting har legat före staten i miljöledningsarbetet. Idag är 99 statliga myndigheter på uppdrag av regeringen i färd med att införa miljöledningssystem. Detta miljöledningssystem är baserat på ISO-standarderna och EMAS. Flera av myndigheterna har beslutat att gå vidare och certifiera/registrera sig. Detta gäller särskilt myndigheter med uppdragsverksamhet, länsstyrelser och universitet samt högskolor. Två högskolor är redan

certifierade, Mitthögskolan och Mälardalens högskola. En del myndigheter, bl.a. Forsvarsmakten, inför miljöledningssystem på eget initiativ. Skr. 1999/2000:13

Även inom Regeringskansliet har, som nämnts, arbetet med att införa miljöledningssystem påbörjats.

3.1.2 Ny miljöbalk och miljö kvalitetsmål

Miljöbalken har en central roll i miljöarbetet. Balken innebär en anpassning av lagstiftningen till samhällsutvecklingen och de miljöproblem vi har i dag. Riksdagen har beslutat om följändringar i ett stort antal lagar som reglerar verksamheter som kan påverka miljön (prop. 1997/98:90, bet. 1997/98:JoU25, rskr. 1997/98:279). Genom miljöbalkens utformning med övergripande mål, allmänna hänsynsregler och nya verktyg, t.ex. miljö kvalitetsnormer, skapas bättre förutsättningar att använda lagstiftningen som ett instrument att styra miljöarbetet mot de av riksdagen beslutade miljömålen. Vidare skall balken genom sitt breda tillämpningsområde bidra till att de beslut som fattas av myndigheter och enskilda främjar en ekologiskt hållbar utveckling. Miljöbalken kan tillämpas på alla verksamheter och åtgärder som inte är av försumbar betydelse för människors hälsa och för miljön.

Samhällsutvecklingen, Sveriges medlemskap i EU liksom erfarenheterna av miljöbalkens tillämpning medför att bestämmelserna i balken måste följas upp och, om det behövs, ändras eller kompletteras. Det är därför regeringens avsikt att låta en parlamentariskt sammansatt kommitté genomföra en sådan uppföljning.

En omfattande utbildningsinsats som behandlar den nya miljölagstiftningen och miljömålen har genomförts av Kommittén om utbildning inför ikraftträdandet av miljöbalken (M 1997:03). Även efter denna utbildningsinsats kommer fortsatt utbildning och information att ges till anställda hos myndigheter, kommuner och företag.

Det övergripande målet för miljöarbetet är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Som tidigare nämnts godkände riksdagen våren 1999 förslagen om miljö kvalitetsmål och riktlinjer för verksamheten på olika områden. En ny struktur för arbetet med miljömål har därmed antagits av riksdagen. Syftet med miljö kvalitetsmålen är att beskriva vilken kvalitet eller vilket tillstånd för miljön, inklusive natur- och kulturreсурserna, som krävs för att uppnå en hållbar utveckling. Miljö kvalitetsmålen är sektorsövergripande och måste kompletteras med delmål och åtgärdsstrategier för miljöarbetet så att målen kan nås inom en generation. Riksdagens beslut innebär en vidareutveckling och precisering av det inledda arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. Ett stort antal myndigheter har haft i uppdrag att ta fram delmål och förslag till åtgärder för att uppnå delmål och miljö kvalitetsmål. Uppdragen redovisades till regeringen den 1 oktober 1999.

Regeringen beslutade i maj 1998 att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté om mål i miljöpolitiken. Kommittén har antagit namnet Miljö målskommittén (M 1998:07). Kommittén skall göra en

samlad översyn av vilka delmål och åtgärdsstrategier som behövs för att de nationella miljökvalitetsmålen, med undantag för miljökvalitetsmålet Begränsad klimatpåverkan, skall kunna nå inom en generation. Kommittén skall redovisa resultatet av sitt arbete senast den 1 juni 2000. Myndigheternas ovan nämnda redovisningar utgör underlag för det fortsatta arbetet inom kommittén. Det är regeringens avsikt att vid årsskiftet 2000/2001 återkomma till riksdagen med en redovisning av vilka delmål och åtgärder som behövs för att nå miljökvalitetsmålen.

3.1.3 Sektorsansvar

Genom ändring i verksförordningen (1995:1322) har samtliga myndigheter fr.o.m. den 1 januari 1998 fått ett generellt ansvar för att beakta de krav som ställs på verksamheten när det gäller ekologiskt hållbar utveckling. Regeringen har dessutom i augusti 1998 beslutat att ge 24 myndigheter ett särskilt sektorsansvar för arbetet för ekologisk hållbarhet. Det särskilda sektorsansvaret innebär att myndigheterna skall integrera miljöhänsyn och resurshushållning i sin verksamhet samt verka för att arbetet mot ekologisk hållbarhet förs framåt inom hela myndighetens sektor. Ansvaret avser således inte bara grundläggande miljöskyddsaspekter utan är ett vidare ansvar som omfattas av de tre övergripande målen för ekologisk hållbar utveckling. När det är relevant skall myndigheterna verka för att beslutsfattande och åtgärder av olika slag bidrar till att uppnå de uppsatta målen för miljöpolitiken och ekologisk hållbarhet.

De 24 myndigheterna som fått det särskilda ansvaret är Försvarmakten, Räddningsverket, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Banverket, Vägverket, Sjöfartsverket, Luftfartsverket, Statens skolverk, Statens jordbruksverk, Fiskeriverket, Arbetsmarknadsverket, Arbetarskyddsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet, Närings- och teknikutvecklingsverket, Sveriges geologiska undersökning, Skogsvårdsorganisationen, Kommerskollegium, Statens energimyndighet, Boverket, Konsumentverket, Kemikalieinspektionen och Naturvårdsverket. Sektorsmyndigheterna inkom den 1 oktober 1999 till regeringen med en första lägesredovisning som belyser hur myndigheterna definierat sin roll, arbetets omfattning, eventuella hinder och på vilket sätt arbetet med ekologisk hållbarhet kan integreras i myndighetens verksamhet. Myndigheterna med sektorsansvar skall årligen redovisa sina insatser i samband med årsredovisningarna.

3.1.4 Offentlig upphandling

Genom att beakta miljöaspekter vid offentlig upphandling finns stora möjligheter att driva på miljöanpassningen av tjänster och produkter. Omfattningen av den offentliga upphandlingen är minst 300 miljarder kronor per år (försvaret undantaget), varav staten svarar för ca 100 miljarder. Detta innebär att offentliga organisationer genom sin roll som upphandlare gemensamt kan påverka leverantörer och producenter att ta

fram produkter som är bättre från miljösynpunkt genom att ställa miljökrav vid upphandling.

Vad gäller den offentliga upphandlingen har framför allt kommuner och landsting i ökande utsträckning börjat ställa miljökrav. Däremot har miljöanpassning i den statliga upphandlingen hittills varit relativt begränsad. En rad insatser har nu initierats. Som nämnts har regeringen bl.a. gett i uppdrag till ett hundratal myndigheter att införa miljöledningssystem. Miljökrav vid upphandling är ett viktigt miljömål i ett miljöledningssystem. Vidare inrättade regeringen i maj 1998 en särskild delegation för ekologiskt hållbar upphandling (M 1998:01). Delegationens uppgift är att driva på arbetet med ekologiskt hållbar upphandling inom hela den offentliga sektorn. I detta uppdrag ingår bl.a. att analysera de strategiskt mest viktiga produktgrupperna och tjänsterna, visa på goda exempel, ta fram manualer för upphandling, initiera utbildning samt följa arbetet i andra länder och ta fram underlag för frågor som skall drivas på EU-nivå m.m. Delegationen tillsatte under hösten 1998 en rad arbetsgrupper för att fokusera på olika frågeställningar, bl.a. ett för hela den offentliga sektorn gemensamt verktyg i form av en internet-baserad manual för miljöanpassad upphandling. Delegationen skall lämna sin slutredovisning före utgången av år 2000.

Miljökraven vid upphandling sker i enlighet med gällande regler. Eftersom regelverket för offentlig upphandling i princip är totalt samordnat i EU arbetar Sverige aktivt för att gemenskapsrätten ändras så att ökade möjligheter ges att ställa miljökrav vid upphandling. I dag begränsar EU:s upphandlingsdirektiv i viss mån vilka miljökrav som kan ställas.

Delegationen för ekologisk upphandling har lämnat förslag till regeringen om vilka miljökrav delegationen anser skall kunna ställas vid upphandling. Delegationen har vidare utarbetat en broschyr, Ställ miljökrav, i syfte att visa att det redan i dag finns stora möjligheter att ställa miljökrav vid upphandling och som inte står i konflikt med lagen (1992:1528) om offentlig upphandling eller EU:s upphandlingsdirektiv. Inom Regeringskansliet pågår också ett arbete med att fastställa vilka miljökrav vi i framtiden skall kunna ställa i Sverige inom den offentliga sektorn vid upphandling.

Naturvårdsverket har på regeringens uppdrag gjort en första uppföljning av statliga myndigheters arbete med miljöanpassad upphandling (Rapport nr 49 "Statliga myndigheters arbete med miljöanpassad upphandling – en första uppföljning", december 1998). Naturvårdsverket har i en enkät frågat myndigheterna i vad mån det ställs miljökrav. Av de 158 myndigheter som besvarat enkäten svarade 85 att man i någon mån ställer miljökrav på ett någorlunda tydligt sätt.

3.2 Näringsliv, konsumtion och regional utveckling

3.2.1 Näringsliv

I regeringsförklaringarna under senare år har regeringen angett inriktningen av arbetet för att ställa om Sverige till en ekologiskt hållbar utveckling. Sverige skall vara en internationellt pådrivande kraft och ett

föregångsland i strävan att skapa en ekologiskt hållbar utveckling och möta 2000-talet på ett sätt som skapar en långsiktigt hållbar tillväxt i en allt hårdare konkurrens. I regeringsförklaringen i september 1999 säger regeringen bl.a. att Sverige skall genomgå en ekologisk modernisering och med ny resurseffektiv teknik och andra tekniska landvinningar bygga upp välfärd och välstånd utan att tära på miljön. Därmed vill regeringen aktivt bidra till det övergripande målet om hållbar utveckling och samtidigt ta vara på de möjligheter som omställningen rymmer för Sveriges del.

Strategin att bli ett föregångsland och att förena ekologisk hållbarhet med en ekonomisk tillväxt ställer höga krav på den ekonomiska politiken och ger näringslivet en nyckelroll. Viktiga förutsättningar för framgång är att näringslivet uppmärksammar de affärsmässiga fördelarna av att vara tidigt ute i omställningsprocessen och att ekonomiska styrmedel utformas så att bästa möjliga villkor skapas för en miljö- och hushållningsinriktning av näringslivets utvecklingsinsatser. Dessutom krävs att marknadens efterfrågan på miljöanpassade och resurssnåla produkter gynnas, t.ex. genom att öka kunskapen hos konsumenterna och att miljöanpassa offentlig upphandling. Att uppmuntra och underlätta för hushållen att ta ett ökat ansvar för miljön och resurshushållningen är av stor betydelse.

Drivkrafterna bakom en omställning av näringslivet i ekologiskt hållbar riktning är lagstiftning, ekonomiska styrmedel och marknads-mässiga motiv, såsom efterfrågan på miljövänliga produkter och tjänster. Regeringens uppgift är att skapa ett gynnsamt ramverk i form av lagstiftning, regleringar och andra styrmedel samt att genom olika initiativ stödja och stimulera utvecklingen vad gäller frivilliga och marknadsorienterade åtgärder. Näringslivets globalisering gör det väsentligt att regleringar harmoniseras internationellt för att den nationella konkurrenskraften inte skall missgynnas. Miljölagstiftningen kan ses som en miniminivå i fråga om miljöhänsyn. Att den nu är samordnad, överskådlig och tydligare kommer att underlätta för näringslivet.

Regeringen beslutade i oktober 1998 om direktiv för genomförande av nya riktlinjer i kemikaliepolitiken (dir. 1998:91). En särskild utredare har tillkallats med uppdrag att i enlighet med direktiven bl.a. föreslå närmare definitioner i form av gränser m.m. för de egenskaper och effekter som avses i de med anledning av miljömålspropositionen av riksdagen godkända riktlinjerna om kemikaliepolitiken på 2000-talet (M 1998:09). Utredaren skall redovisa sina överväganden och förslag senast den 1 juni 2000.

Arbetet med att analysera producentansvaret har fortsatt. Naturvårdsverket har fått i uppdrag att redovisa förutsättningarna för och konsekvenserna av att införa en generell princip om producenters ansvar för en produkts miljöpåverkan under hela dess livscykel. I uppdraget ingår att sammanställa och analysera de utvärderingar som gjorts av de miljömässiga och samhällsekonomiska effekterna av det producentansvar som finns i dag. Naturvårdsverket skall också analysera de förslag som Kretsloppsdelegationens redovisat i sin rapport 1997:19 Producentansvar för varor – förslag och idé. Uppdraget skall redovisas senast den 31 december 1999.

En modern miljöpolitik baseras inte enbart på lagstiftning. En marknadsorienterad styrning där företagen agerar utifrån frivilliga initiativ blir allt vanligare. Denna utveckling är önskvärd eftersom företagen själv bör vara de som bäst vet hur man utifrån givna ramar miljöanpassar verksamheten. Under det senaste decenniet har det också blivit alltmer lönsamt för företagen att integrera miljöhänsyn i verksamheten. En drivkraft har varit den ökade efterfrågan på miljövänliga produkter. En utmaning i miljöpolitiken ligger i att stödja denna utveckling och förstärka det positiva sambandet mellan miljöhänsyn och ekonomisk tillväxt.

Förslag och åtgärder arbetas ofta fram genom samarbete och dialog med olika aktörer i samhället. Miljövårdsberedningen fortsätter att medverka i arbetet med att ta fram strategier för utveckling av ett ekologiskt hållbart näringsliv genom en dialog med näringslivet (dir. 1998:65). Syftet med uppdraget är att initiera, stödja och påverka utvecklingen i näringslivet och att få underlag för politiska beslut och ställningstaganden om riktlinjer och styrmedel i miljöpolitiken liksom i andra frågor som är av strategisk betydelse för en hållbar utveckling. Miljövårdsberedningen skall senast den 29 december 2000 lämna en redovisning till regeringen av vad dialogen har uppnått och därvid omfattningen av näringslivets frivilliga åtaganden, hinder och möjligheter för utvecklingen av ett ekologiskt hållbart näringsliv samt förslag till fortsatta strategier och lämpliga styrmedel.

Teknik- och produktutveckling

Miljödriven teknik- och produktutveckling är viktiga faktorer för att uppnå förnyelse och miljöanpassad tillväxt. Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) medverkar i detta arbete genom övergripande initiativ bl.a. genom utveckling av en "Ecoefficiency Strategy" för svensk näringsliv, programsatsningar inom områden där Sverige har komparativa fördelar som nya material (biofibrer, kompositer, biopolymerer etc.) och produkter baserade på svenska förnybara råvaror (skogs- och jordbruksprodukter). NUTEK lämnar vidare stöd till småföretagens teknik- och kompetensförsörjning (metodik för miljöanpassad produktutveckling, miljöstyrning i små företag), generell teknik- och kompetensförsörjning till svensk industri (livscykelanalyser, IT för processtyrning och minskad materialåtgång vid givna kvalitetskrav) samt stöd till nya företag och produkter (såddfinansiering, företagsrådgivning och strategisk teknikutveckling).

Staten medfinansierar inom ramen för en större satsning på miljöanpassad produktutveckling ett ekodesignprojekt som syftar till att med hjälp av designinsatser utveckla mer miljövänliga produkter i 14 mindre företag.

Statsministern inbjöd i regeringsförklaringen hösten 1998 svensk fordonsindustri till ett samarbete kring utveckling av mer miljövänliga fordon. Utgångspunkten för samarbetet är det gemensamma forsknings- och utvecklingsprogram som utarbetats under året. Syftet med samverkansprogrammet är både att minska vägtrafikens negativa miljöpåverkan och att skapa förutsättningar för en fortsatt konkurrenskraftig svensk fordonsindustri. Regeringen har i höstens

budgetproposition aviserat att samverkansprogrammet avses genomföras under en sexårsperiod fr.o.m. den 1 januari år 2000. Från statens sida disponeras totalt 500 miljoner kronor under perioden. Programmet omfattar områden såsom avancerad förbränningsteknik, hybridfordon och bränslecellsteknik, viktreduktion samt kompetensförsörjning. Förutom fordonstillverkarna är avsikten att även universitet och forskningsinstitut samt underleverantörer skall medverka i programmet.

Miljöteknikdelegationen, som inrättades i september 1996, har till uppgift att stimulera till utveckling och underlätta upphandling och introduktion av miljöanpassade produkter, processer och teknik som syftar till en ekologiskt hållbar utveckling. Delegationens insatser skall leda till ökad konkurrenskraft för svenskt näringsliv och därmed ökad sysselsättning. En av delegationens huvuduppgifter är att finna metoder och testa dessa för att underlätta och påskynda marknadsintroduktion av ny miljöanpassad teknik. Miljöteknikdelegationen fokuserar således på efterfrågesidan. En stor del av arbetet ägnas åt att tillsammans med användare av olika produkter och tekniker formulera vilka funktionskrav miljöanpassade produkter bör uppfylla. Även möjligheterna till miljövinster analyseras.

Miljöteknikdelegationen har hittills finansierats med sammanlagt 40 miljoner kronor för främjande av den ekologiska omställningen och program för småföretagsutveckling, förnyelse och tillväxt. I budgetpropositionen för 2000 föreslås att delegationen tilldelas ytterligare 10 miljoner kronor för år 2000 för att fortsätta och utveckla sitt uppdrag (prop. 1999/2000:1, utg. omr. 24 Näringsliv).

Miljöexport och internationella trender

Miljöexport är ett exempel på hur exportframgångar kan vinnas på affärsmässiga grunder samtidigt som miljöförbättringar erhålls. Marknaden för renodlad miljöteknik är i dag beräknad till ca 4 000 miljarder kronor och förväntas växa till ca 6 000 miljarder kronor till år 2010. Av världsmarknaden finns 80 % i OECD-länderna. Alla bedömningar tyder på en tillväxt med 5–20 % om året. De svenska företagens andel av denna marknad är emellertid blygsam.

Regeringen har här sett en möjlighet för Sverige att öka svensk export och samtidigt medverka till att en ökad global miljöförbättring kommer till stånd. Dessutom erhålls på sikt positiva utvecklingseffekter för utvecklingsländerna eftersom deras miljö avsevärt kan förbättras med modern teknik. En viktig delmarknad är offentlig upphandling och biståndsfinansierade miljöprojekt.

Regeringen beslutade i september 1998 att anvisa 12 miljoner kronor till Sveriges exportråd för att genomföra ett treårigt program med syfte att främja export av miljöteknikrelaterade varor och tjänster i regionalpolitiskt prioriterade regioner i landet. Programmet är fokuserat på teknik och tjänster för rening av emissioner till luft och vatten samt avlopp och avfallshantering. Inom dessa branscher är många små och medelstora företag verksamma.

Genom nämnda program skapas större förutsättningar för samverkan mellan exempelvis tekniska konsulter och tillverkningsföretag. I sin helhet stärks nätverket i Sverige mellan företag, myndigheter,

biståndsorgan, finansiärer och branschorganisationer. Satsningen ger en förstärkt nationell samverkan och profilering av svenskt kunnande inom miljöteknik och möjliggör i större grad än tidigare gemensamma svenska marknadsföringsinsatser på den internationella miljömarknaden. Vidare stärks möjligheten att skapa internationella allianser inom detta område. Dessa insatser kommer att fortsätta.

Miljöteknikdelegationen arbetar för närvarande med en begränsad kartläggning av svenska spjutspetsar inom miljöanpassad teknik, produkter, varor och tjänster. Den skall jämföras med den analys av efterfrågan på miljöanpassade varor och tjänster på en rad internationella marknader som görs parallellt. Resultatet skall användas för att främja att utvecklingen av miljöanpassade produkter och teknik möter behov och efterfrågan på den internationella marknaden.

Miljövarupolicy

Genom internationaliseringen av ekonomin har handeln med varor över nationsgränser ökat. Därmed ökar även spridningen av föroreningar via varor. Miljöanpassade varor är därför en nyckelfråga för att uppnå en ekologiskt hållbar utveckling såväl nationellt som regionalt och globalt.

Regeringen har gjort bedömningen att en miljövarupolicy bör arbetas fram inom EU för att bl.a. klargöra vilka miljökrav som skall gälla för produkter som släpps ut på marknaden. En EU-gemensam miljövarupolicy behövs för att livscykelperspektivet skall få genomslag. Lösningar på EU-nivå är även viktiga för att stödja den inre marknads funktion.

En miljövarupolicy innebär att samhället ställer krav på de varor som produceras och beskriver olika samhällsaktörers ansvar för de varor som släpps ut på marknaden under en varas hela livscykel. I detta inbegrips den miljöpåverkan som uppstår under en varas hela livscykel från råvaruutvinning till slutomhändertagande. I dagsläget finns ingen klar definition av vad en samlad miljövarupolicy inom EU innebär men ett omfattande arbete bedrivs dock redan när det gäller de verktyg som kan tänkas ingå i en sådan strategi. Exempel på verktyg är miljömärkning, miljövarudeklarationer, miljöledningssystem, miljöanpassad upphandling, producentansvar, produktstandarder och ekonomiska styrmedel.

EU-kommissionen har initierat ett arbete med en miljövarupolicy, IPP (Integrated Product Policy) på EU-nivå och kommer i slutet av år 1999 att presentera en s.k. grönbok i ämnet. Sverige deltar aktivt i arbetet. Att utarbeta en miljövarupolicy är också en prioriterad fråga inför det svenska ordförandeskapet i EU våren 2001. En samlad miljövarupolicy spelar en mycket viktig roll för integrationen av hållbar utveckling på den inre marknaden. En gemensam policy kan även stimulera handeln inom EU och öka europeiska företags konkurrensförmåga på den internationella marknaden.

Regeringen avser förelägga riksdagen en samlad redogörelse om en miljöanpassad produktpolitik under våren 2000. Denna skall bl.a. utgöra underlag för det svenska agerandet i EU:s arbete med miljövarupolicy och för det fortsatta nationella arbetet.

Arbetet med en miljövarupolicy pågår även inom ramen för det nordiska samarbetet. En nordisk tvärsektoriell grupp med myndighetsrepresentanter för närings-, konsument- och miljösektorerna har bildats.

Småföretag

Det är i första hand i de små och medelstora företagen som tillväxten av sysselsättningen väntas ske. Politikens och de offentliga organens uppgift är att skapa goda förutsättningar för att företag skall kunna etableras och växa. Därför är det av särskilt stor betydelse för den ekonomiska tillväxten och sysselsättningen att småföretagen uppmärksammas både på behovet av miljöanpassning av verksamhet och produkter och på de affärsmässiga fördelar som därigenom kan uppnås.

Miljöarbetet inom småföretagen har totalt sett utvecklats långsammare än i de större företagen. Det beror bl.a. på att de små företagen inte har motsvarande tillgång till de interna resurser som kan krävas för att införa miljöledningssystem eller att genomföra andra större miljöprojekt. Ett aktivt miljöarbete i de små företagen har en framtida potential. Det är därför av vikt att de små och medelstora företagen på olika sätt får stöd i sitt miljöarbete. En rad program med statlig finansiering eller delfinansiering har därför satts igång.

NUTEK har sedan år 1996 arbetat med att främja miljöstyrning i små och medelstora företag. Utöver visst lokalt ekonomiskt stöd har erbjudits kostnadsfri telefonrådgivning, seminarier och hjälp med att bli registrerad enligt EU:s miljöledningssystem (EMAS). NUTEK:s insatser för att hjälpa småföretag att tillämpa miljöstandarder har fortsatt under år 1998 och 1999.

NUTEK driver sedan år 1997 ett program om miljöanpassad produktutveckling. Programmet skall främja miljöanpassning av produktutvecklingen i små och medelstora företag. Flertalet av projekten inom programmet syftar till att vidareutveckla eller ta fram nya verktyg/hjälpmiddel för produktutveckling. Målet är att miljöhänsyn skall kunna integreras i företagets dagliga produktrelaterade arbete.

I Miljövårdsberedningens uppdrag om strategier för utveckling av ett ekologiskt hållbart näringsliv (dir. 1998:65) ingår också att belysa de små och medelstora företagens förutsättningar. Som ett led i det arbetet har beredningen tillsammans med Miljödepartementet låtit genomföra en studie om olika arbetssätt för att stödja miljöarbetet i små och medelstora företag

Industrisektorn inom EU

Vid Europeiska rådets möte i Cardiff i juni 1998 uppmanades alla konstellationer inom ministerrådet att upprätta egna strategier så att miljö och hållbar utveckling integreras i gemenskapens verksamhet inom respektive område. Rådskonstellationerna ombads att övervaka framstegen samt att fastställa indikatorer som kan möjliggöra en utvärdering av integrationsarbetet. Vid Europeiska rådets möte i Wien i december 1998 fick rådet för industri i uppdrag att inleda sitt arbete med att integrera miljö och hållbar utveckling inom sitt område. Vid industriministerrådets möte den 29 april 1999 i Luxemburg fattade rådet ett formellt beslut om att inleda arbetet med integrering av miljö och hållbar utveckling i sektor industri. Europeiska rådet kommer vid sitt

möte i Helsingfors i december 1999 göra en genomgång och utvärdering av de övergripande framstegen i fråga om integrering av miljö och hållbar utveckling för att länka samman de sektorsstrategier som utarbetas av skilda rådskonstellationer.

3.2.2 Energipolitiken

Den svenska energipolitikens mål är att på kort och lång sikt trygga tillgången på el och annan energi på konkurrenskraftiga villkor. Den skall skapa villkor för en effektiv energianvändning och en kostnadseffektiv svensk energiförsörjning med liten negativ påverkan på hälsa, miljö och klimat samt underlätta omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle. Landets elförsörjning skall tryggas genom ett energisystem som grundas på varaktiga, helst inhemska och förnybara, energikällor samt en effektiv energianvändning. Energin skall användas så effektivt som möjligt med hänsyn tagen till alla resurstillgångar. Stränga krav skall ställas på säkerhet och omsorg om hälsa och miljö vid användning och utveckling av all energiteknik.

Energipolitiken lades fast år 1997 genom riksdagens beslut med anledning av propositionen En uthållig energiförsörjning (prop. 1996/97:84, bet. 1996/97:NU12, rskr. 1996/97:272). Omställningen mot en långsiktigt hållbar energiförsörjning innebär bl.a. att kärnkraften skall ersättas med effektivisering av elanvändningen, konvertering till nya energislag samt en miljömässigt acceptabel elproduktionsteknik. Det energipolitiska program som beslutades samma år omfattar 9 miljarder kronor under en sjuårsperiod. Programmets huvudinriktning är en kraftfull och långsiktig satsning på forskning, utveckling och demonstration av ny energiteknik. Målet är att under de närmaste 10–15 åren utveckla kommersiellt lönsam teknik för el- och värmeproduktion från förnybara energikällor och för energieffektivisering. Statens energimyndighet ansvarar för genomförandet av huvuddelen av programmet.

Enligt riktlinjerna för energipolitiken skulle en reaktor vid Barsebäcksverket ställas av före den 1 juli 1998. Enligt senare beslut i Regeringsrätten skall rätten att driva kärnkraftsreaktorn Barsebäck 1 inte upphöra förrän vid utgången av november 1999. Den andra reaktorn i Barsebäck skall enligt riktlinjerna ställas av före den 1 juli 2001. Ett villkor för stängning av den andra reaktorn är att bortfallet av elproduktionen kan kompenseras. Det energipolitiska programmet innehåller därför åtgärder för att under en femårsperiod stimulera användningen av förnybara energislag samt en effektivare energi-användning.

Ett långsiktigt mål med det energipolitiska programmet är att sänka kostnaderna bl.a. för utnyttjande av förnybara energikällor. Regeringen föreslår därför i budgetpropositionen för år 2000 bl.a. ett tidsbegränsat investeringsstöd till termisk solvärme.

Det är av stor betydelse att uppmuntra och underlätta för hushållen att ta ett ökat ansvar för miljön och resurshushållningen. Studier som redovisats av bl.a. Naturvårdsverket visar att hushållen sammantaget ger upphov till nära hälften av de miljöskadliga utsläppen i Sverige. De områden där hushållens miljöbelastning är störst är områdena transporter, boende och livsmedel.

Ett av de konsumentpolitiska målen är att åstadkomma sådana konsumtions- och produktionsmönster som minskar påfrestningarna på miljön och bidrar till en långsiktigt hållbar utveckling. I skrivelsen Konsumenterna och miljön – en handlingsplan för hållbar utveckling (skr. 1997/98:67, bet. 1997/98:LU21, rskr. 1997/98:220) har regeringen presenterat sin syn på centrala frågor som rör miljömålen i konsumentpolitiken. Regeringen fortsätter att verka i enlighet med handlingsplanen, varvid arbetet särskilt inriktas på internationella aspekter. Regeringen har under år 1999 påbörjat en utvärdering av handlingsplanens effekter.

Ett viktigt medel för att förmedla information till konsumenterna om olika produkters miljöbelastning är miljömärkningen. Exempel på s.k. positiv miljömärkning är det nordiska miljömärkningssystemet Svanen, EU:s miljömärkningssystem EU-blomman, Naturskyddsföreningens Bra miljöval och föreningen KRAV:s märkning av ekologiska produkter. Genom miljömärkningen stimuleras utveckling och användning av produkter som från miljösynpunkt är bättre än andra i övrigt jämförbara produkter och möjliggör på så sätt för konsumenterna att välja miljömässigt bra alternativ.

För att underlätta för hushållen att ta ett ökat miljöansvar har regeringen i mars 1999 gett Konsumentverket i uppdrag att inrätta en webbplats med hushållsrelaterad miljöinformation. Webbplatsen, som skall tas i drift i april 2000, kommer bl.a. att innehålla hushållsrelaterad miljöinformation om varor och tjänster, miljömärkning, livsmedel och matlagning, källsortering och avfall, boende, transporter och fritidsaktiviteter.

3.2.4 Turism

Globalt sett beräknas turistnäringens expansion de närmaste åren bli större än i flertalet andra näringar. I Sverige omsatte turismen år 1996 ca 120 miljarder kronor och sysselsatte ca 133 000 personer räknat i årsverken. Turismens andel av BNP var samma år 3,3 %.

Dagens turister efterfrågar i högre grad än tidigare aktiviteter som påverkar den fysiska, ekologiska och sociala omgivningen. Detta medför både för- och nackdelar. Å ena sidan ger efterfrågan på sådana upplevelser en möjlighet för entreprenörer att skapa produkter som efterfrågas och ger ökad sysselsättning. Å andra sidan kan turismen bli ett ökat hot mot fauna, flora, landskap och känsliga kulturvärden. I förlängningen kan ett överutnyttjande hota själva grunden för näringen. Den svenska naturens kvaliteter är en grundläggande resurs för utveckling av svensk turism. En långsiktigt hållbar utveckling förutsätter

att denna resurs nyttjas med hänsyn tagen till kulturvärden, biologisk mångfald och ekologisk balans. Skr. 1999/2000:13

Turistdelegationen är sektorsmyndighet för turistfrågor och skall enligt sin instruktion verka för att turismens utveckling sker på ett för miljön och naturen hållbart sätt. Turistdelegationen skall tillsammans med turistnäringen initiera processer som medverkar till att turistutvecklingen sker på ett långsiktigt hållbart sätt. Som ett bidrag till turistnäringens miljöarbete har Turistdelegationen under år 1998 tagit fram rapporten Hållbar utveckling i svensk turistnäring.

I Baltic 21, en Agenda 21 för Östersjöområdet, är turism en av sju sektorer vars utveckling bedöms vara av särskilt stor betydelse för att uppnå en hållbar utveckling i Östersjöområdet.

3.2.5 Regional utveckling och regionala tillväxtavtal

En balanserad regional utveckling är en förutsättning för en hållbar samhällsutveckling. I propositionen Regional tillväxt – för arbete och välfärd (prop. 1997/98:62) introducerade regeringen en ny regional näringspolitik. Målet är att utifrån de regionala förutsättningarna stimulera en hållbar ekonomisk tillväxt som kan bidra till fler och växande företag och därmed ökad sysselsättning. Den nya näringspolitiken bygger på en effektivare samordning mellan politikområden och sektorer. Det regionala inflyandet över tillgängliga resurser skall öka liksom möjligheterna att använda resurserna mer flexibelt än hittills. Sektorsintressen måste då stå tillbaka till förmån för större helhetssyn och bättre samordning.

Jord- och skogsbruket är av stor betydelse för ett levande Sverige. Utvecklingen går i riktning mot ett alltmera mångsidigt näringsliv på landsbygden. 20–30 % av sysselsättningen på landsbygden är kopplad till jord- och skogsbruket. Därtill kommer olika kompletterande verksamheter. Kopplingen till ekologiskt hållbar utveckling är tydlig. Hushållning med naturresurserna, bevarande av det öppna landskapet, vård av kulturarvet och ett miljöanpassat långsiktigt hållbart jordbruk är nyckelfaktorer för regional utveckling och en levande landsbygd. Turistnäringen kan på sikt få stor betydelse för sysselsättning och utkomst på landsbygden och i glesbygden. Om en satsning på turism skall bli framgångsrik är det av avgörande betydelse att kulturarvet hålls levande och att landskapet och naturen inbjuder till rika och varierande miljöer för upplevelser.

I den ovan nämnda regionalpolitiska propositionen framhöll regeringen att regionala miljö- och hushållningsprogram bör utgöra underlag i den regionala utvecklingsplaneringen. Inriktningen på sikt bör vara att länsstyrelserna i samverkan med kommuner, andra statliga myndigheter och andra intressenter skall utveckla strategier för hänsynstagande till miljö- och hushållningsintressen för de områden i respektive län som har särskild betydelse från miljö- och hushållningsynpunkt.

Regionala tillväxtavtal

Regeringen har inom ramen för den regionala näringspolitiken föreslagit att regionala tillväxtavtal skall tas fram (jfr. skr. 1998/99:66). Avtalen är ett instrument för bättre samverkan mellan de olika organ som arbetar med tillväxt- och sysselsättningsfrämjande åtgärder på lokal, regional och central nivå. Avtalen skall utarbetas i breda partnerskap och utmytna i program och åtgärdsförslag. I avtalen skall det bl.a. framgå hur de påverkar omställningen till ekologisk hållbarhet, skyddet av miljön, en effektiv användning av jordens resurser samt hur dessa aspekter integreras med tillväxt och sysselsättning, oavsett vilka samhällssektorer avtalen berör.

De förslag till avtal som har lämnats till regeringen har bedömts bl.a. utifrån hur arbetet med omställningen till ekologisk hållbarhet har integrerats i programmen. Avsikten är att avtalen, som löper på tre år, skall kunna träda i kraft den 1 januari 2000. Avtalen befinner sig i olika stadier av en fortlöpande process. Frågor om en ekologiskt hållbar utveckling har fått genomslag i många län. I vilken utsträckning de ekologiska aspekterna genomsyrar avtalen som helhet varierar emellertid betydligt mellan länen. Flera avtalsförslag har ekologisk hållbarhet som ett övergripande mål. I andra finns ekologisk hållbarhet med som en integrerad del i enskilda åtgärder. Flera län har också tydligt identifierat arbetet med den ekologiska omställningen som tillväxt drivande. Det handlar i ett första steg om att miljöanpassa produktion och produkter men också om utveckling av miljöteknikföretag och andra s.k. miljöföretag.

De regionala tillväxtavtalen skall som nämnts anpassas till varje regions specifika förutsättningar. Arbetet kring frågan hur ekologisk hållbar utveckling bör hanteras i tillväxtavtalen skall fördjupas. Även de lokala investeringsprogrammen är ett viktigt led i regeringens strategi för utveckling och tillväxt. En förstärkt samverkan mellan de regionala tillväxtavtalen och de lokala investeringsprogrammen bör kunna öka effektiviteten i de båda programmen.

Lokala investeringsprogram

Riksdagen beslutade år 1997 om stöd till lokala investeringsprogram för hållbar utveckling (prop. 1997/98:1, utg.omr. 18, bet. 1997/98:BoU1, rskr. 1997/98:81). Stödet omfattade från början 5,4 miljarder kronor för perioden 1998–2000. Riksdagen har därefter för år 1999 beslutat om att ytterligare 1,1 miljarder kronor skall tillföras investeringsprogrammen (prop. 1998/99:1, utg.omr. 18, 1998/99:BoU1, rskr. 1998/99:63). Totalt omfattar stödet således 6,5 miljarder kronor för perioden 1998–2002. Syftet med stödet är att öka takten i omställningen till en hållbar utveckling och att bidra till ökad sysselsättning. Stödet skall lämnas till de kommuner vars investeringsprogram bedöms påtagligt bidra till den ekologiska omställningen. De kriterier som anges för att bidrag skall kunna lämnas är bl.a. att åtgärderna skall minska belastningen på miljön, öka effektiviteten i användningen av energi och andra naturresurser och främja användningen av förnybara resurser. Åtgärderna skall också bidra till ökad sysselsättning. Regeringen har fattat beslut om stöd i två

omgångar. Våren 1998 erhöll 42 kommuner stöd för programperioden 1998–2000. Våren 1999 fördelade regeringen stöd till 47 kommuner för perioden 1999–2001. De lokala investeringsprogrammen kommer enligt kommunernas bedömningar att ge märkbara positiva effekter på miljön. Investeringarna bedöms enligt kommunernas beräkningar sammantaget skapa ca 11 500 årsarbetstillfällen under programperioden 1998–2001.

EU:s strukturfonder

En stor del av Sveriges regioner har sedan år 1995 ingått i EU:s strukturfondsprogram. Mer än 12 miljarder kronor har satsats av EU-medel. Redan innan programperioden är avslutad kan det konstateras att fonderna haft en positiv inverkan på sysselsättning medan kopplingen till miljöfrågor och hållbar utveckling inte varit tillräckligt utvecklad. I kommissionens riktlinjer för programarbetet under nästa programperiod lyfts miljöfrågor fram på ett tydligare sätt.

EU:s ministerråd beslutade vid sitt möte i juni 1999 om de förordningar som skall gälla för strukturfondsprogrammen under perioden 2000–2006. Regeringen har gett i uppdrag till länsstyrelserna i de sju nordligaste länen att inom sina respektive mål 1-regioner utarbeta förslag till utvecklingsplaner. Uppdraget redovisades till regeringen den 1 oktober 1999. I beslutet om uppdraget anger regeringen bl.a. att koncentrerade insatser bör göras för att utveckla de miljö- och naturresurser samt kultur- och kulturmiljövärden som finns i regionen, bl.a. som underlag för att utveckla affärsmöjligheter och främja turistnäringen inom området. Samtidigt skall åtgärder vidtas för att skydda natur- och kulturmiljön samt att effektivisera resursanvändningen för att därigenom skapa förutsättningar för en hållbar försörjning som påskyndar omställningen till ekologisk hållbarhet. Länsstyrelserna skall överväga insatser inom jordbruk, skog och fiske med beaktande av arbetet med det nationella landsbygdsprogrammet vari ett av de prioriterade insatsområdena är ekologiskt hållbar utveckling. Införande och utformning av en särskild åtgärd för det fjällnära jordbruket skall övervägas. I fråga om mål 2 har Sverige till Europeiska Kommissionen överlämnat sitt förslag till geografisk avgränsning. Efter förhandling kommer Kommissionen att besluta om vilka områden i Sverige som skall ingå i mål 2. Därefter kan programarbete vidta på liknande sätt som för mål 1.

En särskild utredare har vidare tillkallats med uppdrag att utarbeta ett särskilt programdokument för Europeiska socialfondens mål 3. Uppdraget redovisades den 30 september 1999. Inom gemenskapsinitiativet LEADER+ som helt kommer att finansieras av Jordbruksfondens utvecklingssektion är ett av målen att man på lokal nivå skall finna nya vägar att understödja natur- och kulturarvets betydelse.

Regionalstödet syftar i första hand till att skapa förutsättningar för en mera balanserad regional utveckling och tillväxt.

3.3.1 Miljöskatter

Skatteväxlingskommittén angav i sitt betänkande Skatter, miljö och sysselsättning (SOU 1997:11) att ekonomiska styrmedel har visat sig vara effektiva för att hejda och minska miljöhot. Skatteväxlingskommittén presenterade ett antal övergripande principer och rekommendationer för arbetet med ökad miljörelatering av skattesystemet.

I 1999 års ekonomiska vårproposition aviserades att en fortsatt miljörelatering av skattesystemet är en viktig uppgift i de fortsatta skatteöverläggningarna. Rätt utformade åtgärder som berör alla samhällssektorer kan bidra till en effektiv användning av resurser, begränsa olika slag av negativ miljöpåverkan och utgöra en viktig länk i arbetet för ett ekologiskt hållbart samhälle. Ökade intäkter på grund av en miljörelatering kan till stor del användas för att reducera uttaget av andra skatter, i första hand olika former av skatt på arbete i syfte att främja sysselsättningen.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2000 att miljörelateringen av skattesystemet fortsätter. De första stegen i en grön skatteväxling togs i samband med skattereformen 1990/91. Nu föreslås ett ytterligare steg i denna inriktning. Skatten på dieselolja höjs med 25 öre per liter. Denna åtgärd kan bidra till att minska de miljöskadliga utsläppen på så sätt att försäljningen av dieselolja på sikt minskar. Detta underlättar möjligheterna att nå kväveoxidmålet. Dieselmotorer har betydligt högre utsläpp av kväveoxider, partiklar och cancerframkallande ämnen än bensinmotorer. En viktig styreffekt av denna skattehöjning kan således bli minskade utsläpp av dessa ämnen. Utsläppen av koldioxid är dock normalt mindre från dieselmotorer än bensinmotorer. Det föreslås också en höjning av fordonsskatten på dieseldrivna bussar i enlighet med vad som aviserades i den trafikpolitiska propositionen.

Vidare föreslås att energiskatten på elkonsumention höjs med 1 öre per kWh. För att klara den energiomställning som krävs för att utveckla ett hållbart energisystem behöver vi förutom att utveckla alternativa och förnybara energikällor även hushålla med energi.

Skatten på kärnkraftsel höjs med 0,5 öre per kWh som ett led i skatteväxlingen. Skatten bör vidare omformas till fast skatt som baseras på den termiska effekten i kärnkraftsreaktorerna.

Regeringen avser att återkomma med förslag till lättnader i beskattningen av miljövänliga bilar. Förändringarna är avsedda att träda i kraft den 1 juli 2000, med retroaktiv verkan från den 1 januari 2000, för de personbilar och lätta lastbilar med en referensvikt om högst 1 305 kg som uppfyller de nya avgaskrav som införts i miljöklass 1. Den femåriga befrielsen från fordonsskatt för de bilar som uppfyller de äldre kraven i miljöklass 1 skall upphöra att gälla från den 1 januari 2000. De bilar som dessförinnan fått en sådan skattebefrielse får dock behålla den under de fem åren.

I en särskild proposition Förmånsbeskattning av miljöbilar, m.m., (prop. 1999/2000:6) som överlämnades till riksdagen samtidigt som budgetpropositionen föreslår regeringen att den s.k. förmånsbeskattningen av miljöbilar skall lindras. Med miljöbilar avses

bilar som helt eller delvis körs på ett miljövänligare drivmedel än bensin eller dieselolja eller är eldrivna. Skr. 1999/2000:13

Det är viktigt att utformningen och takten i miljörelateringen av skattesystemet görs med hänsyn till situationen i vår omvärld. Industrins konkurrenskraft måste säkerställas även i framtiden. Sverige arbetar på EU-nivå för antagandet av ett nytt direktiv om minimibeskattnings av energi. Framgång i detta arbete kan komma att ytterligare öka Sveriges utrymme för en fortsatt miljörelatering av skattesystemet.

Riksdagen har beslutat införa en avfallsskatt fr.o.m. den 1 januari 2000 i överensstämmelse med förslagen i regeringens proposition En lag om skatt på avfall (prop. 1998/99:84). Skatten kommer att tas ut med 250 kronor per ton avfall som deponeras.

3.3.2 Miljöräkenskaper

Arbete med miljöräkenskaper pågår hos Statistiska Centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Naturvårdsverket. De tre myndigheterna har ett nära samarbete och presenterar resultaten i en gemensam rapportserie. Arbetet skall vidga förståelsen för sambandet mellan ekonomi och miljö genom att miljöstatistik utformas så att den kan hänföras till olika verksamheter i enlighet med Nationalräkenskapernas uppbyggnad och genom att ekonomiska modeller utvidgas till att även inkludera vissa miljövariabler. Miljöräkenskaperna används i två miljöbilagor till Finansdepartementets Långtidsutredning.

3.3.3 Samband mellan tillväxt och miljö

Regeringen har tillsatt en särskild utredare (Fi 1999:02) för att genomföra en översyn av sambandet mellan miljö och tillväxt och av behovet av åtgärder för en effektivare användning av naturresurser i syfte att nå en hållbar utveckling. Utredaren skall bedöma behovet av effektiviseringsmål på nationell nivå på kort och lång sikt och föreslå sådana mål om utredaren finner det ändamålsenligt. Utredaren kan även föreslå ytterligare åtgärder på central nivå och insatser som kan aktualiseras för t.ex. kommuner, näringsliv och medborgarna om så bedöms erforderligt för att uppnå dessa mål. Utredaren skall även studera och bedöma sambanden mellan ekonomisk tillväxt, naturresursförbrukning och miljöpåverkan. Utredaren skall redovisa sitt uppdrag till regeringen senast den 30 juni 2000.

3.3.4 Subventioner

Regeringen har inlett en översyn av subventioner som motverkar en ekologisk hållbar utveckling. Riksrevisionsverket har haft i uppdrag att i samråd med Naturvårdsverket göra en studie av olika subventioners inverkan på ekologisk hållbar utveckling. Uppdraget har avrapporterats (rapport 1998:6).

Inom ramen för jordbrukets miljöprogram ersätts jordbrukarna för att tillhandahålla s.k. kollektiva nyttigheter såsom bevarandet av biologisk mångfald, genetisk variation och rika kulturmiljöer m.m. Miljöprogrammet omfattar för närvarande 2,8 miljarder kronor per år. Dessa medel kompenserar lantbrukaren för de merkostnader och förluster samt i vissa fall en mindre incitamentsdel, som följer av miljöåtagandet i jämförelse med vad som skulle vara fallet om lantbrukaren använt mer konventionella bruksmetoder eller från ekonomisk synpunkt mer rationella markanvändningsalternativ och de nackdelar för miljön som detta i vissa fall kan ge upphov till.

3.4 Kultur – kunskap – delaktighet

En viktig förutsättning för att uppnå ett hållbart samhälle är ett samhällsliv byggt på grundläggande demokratiska värderingar. Andra viktiga förutsättningar är kunskap, insikt om kulturens roll i en hållbar samhällsutveckling och omsorg om kulturarvet. Ett samhälle där alla medborgare känner delaktighet och har vilja och förmåga att ta ansvar för sitt handlande utgör grunden för arbetet med hållbar utveckling. Det lokala Agenda 21-arbetet är ett av flera viktiga instrument i det arbetet.

3.4.1 Kultur

Det hållbara samhället måste baseras på en varsam förvaltning av redan gjorda investeringar och av det som utgör vårt gemensamma kulturarv. Kultursektorn kan bidra till en ekologiskt hållbar utveckling genom sin mångfald av verksamheter med anknytning till frågor om samhällsutveckling och kulturella perspektiv.

Landskapets kulturvärden är nära kopplade till dess naturvärden. I miljöpropositionen betonar regeringen betydelsen av en ökad samverkan mellan naturvärden och kulturmiljösektorn. I miljöbalken finns bestämmelser som rör natur- och kulturmiljön, bl.a. har ett helt nytt skyddsinstrument införts benämnt kulturreservat. I propositionen Uppföljning av skogspolitiken (prop. 1997/98:158) anger regeringen att en ny helhetssyn på skogens natur- och kulturvärden är en förutsättning för att nå framgång i det fortsatta arbetet med att bevara och utveckla skogens miljövärden. Riksantikvarieämbetet har ett särskilt ansvar när det gäller kulturmiljösektorns arbete för en ekologiskt hållbar utveckling. Regeringen har under år 1999 föreslagit nya kulturmiljömål som bl.a. är bättre anpassade till regeringens ambition att nå en hållbar samhällsutveckling.

Regeringen har under året lyft fram arkitektur, formgivning och design som ett nytt och prioriterat kulturpolitiskt område. Ett brett arbete inom de myndigheter och organisationer som är berörda har initierats och en särskild arbetsgrupp för arkitektur, formgivning och design med företrädare för åtta departement har inrättats. De ekologiska aspekterna uppmärksammas. Den övergripande målsättningen är att höja kvaliteten på det som byggs och de varor som produceras. Regeringen har också särskilt uppmärksammat storstädernas kulturmiljövärden och arkitekt-

oniska kvaliteter genom förslaget om en treårig satsning inom detta område i propositionen Utveckling och rättvisa – en storstadspolitik för 2000-talet (prop. 1997/98:165). Skr. 1999/2000:13

3.4.2 Utbildning

Utbildning är en investering för framtiden, både för den enskildes personliga utveckling och för samhället. Utbildningssatsningar är också viktiga för att kunna förverkliga en rad av regeringens välfärdspolitiska mål i ett framtida hållbart samhälle. Det offentliga skolväsendet och den högre utbildningen vilar på demokratins grund. Förskolans, fritidshemmets, skolans och vuxenutbildningens uppgift att förmedla och förankra grundläggande värderingar och att främja lärande går hand i hand och kan inte särskiljas.

Goda kunskaper har avgörande betydelse för en hållbar utveckling. De tre dimensionerna av hållbar utveckling – ekologisk, social och ekonomisk hållbarhet – innebär en utmaning för utbildningsväsendet att bygga broar mellan naturvetenskap/teknik och humaniora och samhällsvetenskap. Införandet av miljöledningssystem vid myndigheter och lärosäten och krav på miljöredovisning i anslutning till årsbokslut samt arbetet för utmärkelsen Miljöskola är exempel på verktyg som ger förutsättning för sådant brobyggande.

De nationella styrdokumenterna såsom skollag, läroplaner, program mål och kursplaner liksom internationella policydokument ställer tydliga krav på och erbjuder samtidigt stöd för undervisning för hållbar utveckling och för arbete med denna ambition i skolan. Insatser som stöd för utvecklingen av undervisning på området ges på central nivå. Fortfarande behövs dock insatser om utvecklingen skall få det breda genomslag som är nödvändigt för att förverkliga regeringens mål att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta.

Skolverket har lämnat förslag till nya program mål för gymnasieskolans utbildningar och arbetar med en översyn av gällande kursplaner för utbildning i såväl grundskolan som gymnasieskolan och därmed också i kommunal gymnasial vuxenutbildning, allt med avseende på bl.a. miljöfrågor.

Även kompetensutveckling av lärare när det gäller områdena miljö och naturvetenskap har uppmärksammats. Fortbildning i miljöfrågor och naturvetenskap är ett av de prioriterade områdena för de medel för anordnande av fortbildning av lärare som Skolverket disponerar.

Lärares kunskaper är en nyckelfaktor för att påverka och stimulera elevernas intresse. Lärarna måste genom lärarutbildningen få de grundläggande kunskaperna och fortlöpande hålla sina kunskaper aktuella. I budgetpropositionen för 1999 redovisade regeringen sin avsikt att inrätta ett kompetensutvecklingsprogram. Särskilda medel har beräknats för detta ändamål åren 1999–2001.

Högskolans utbildning och forskning har på olika sätt stor betydelse för utvecklingen av kunskap om hållbar utveckling av samhället. Forskningen genererar hela tiden nya kunskaper som kan lägga en grund för beslut med långsiktiga effekter. Utbildningen skall kontinuerligt

utvecklas utifrån de nya forskningsrön som framkommer genom kravet på forskningsanknytning. Intresset bland högskolemyndigheter att arbeta med bl.a. miljöledningssystem är stort och kommer på sikt att leda till att frågor om hållbar utveckling slår igenom såväl inom utbildning och forskning som i myndighetens eget agerande i högre grad än hittills.

Skolverket och Högskoleverket har sedan år 1993 bedrivit ett särskilt projekt, det s.k. NOT-projektet, för att stimulera intresset för naturvetenskap och teknik. Ett nytt NOT-projekt med huvuduppgift att på bred bas arbeta med attitydförändringar och kunskapsspridning har inrättats. Enligt regeringens riktlinjer bör arbetet omfatta olika intressegrupper i både skola och det omgivande samhället, bl.a. samverka med forskarsamhället, skola och arbetsliv. Metodfrågor i undervisningen avses ägnas stor uppmärksamhet i det nya NOT-projektet. De nationella resurscentra i fysik, kemi, teknik, matematik, teknik och naturvetenskap samt Centrum för kunskap om ekologisk hållbarhet vid Umeå universitet är betydelsefulla resurser såväl i arbetet med det nya NOT-projektet som i fortbildning av lärare. Nationellt stöd ges till skolornas deltagande i olika nätverk med anknytning till miljöundervisning. Det spelar en viktig roll som stöd och stimulans i utvecklingen av undervisningen för ett hållbart samhälle.

Varje högskola och universitet har att besluta om grundutbildningarnas inriktning och innehåll. Integreringen av miljöhänsyn och resurshushållning i universitetens och högskolornas verksamhet är en kvalitetsfråga och bör därför inte i första hand ske genom lagstiftning utan bäras upp och drivs framåt av högskolans egna studenter, lärare, forskare och anställda. Målet bör vara att högskolorna behandlar miljöfrågorna i sina utbildningar i sådan omfattning och med sådan inriktning som motiveras av den verksamhet utbildningen förbereder för. Utöver de särskilda miljökurser och miljöutbildningar som finns på många håll i högskolan är det viktigt att integrera miljö- och utvecklingsfrågor även i andra mer generella kurser och utbildningsprogram av annan inriktning.

Det är av stor betydelse att lärarna får tillgång till kvalificerad kompetensutveckling för att möjliggöra en integrering. Eftersom miljö- och utvecklingsfrågor är internationella till sin karaktär bör nationellt och internationellt kompetensutbyte uppmuntras.

Förutsättningen för att omställningsarbetet skall vara framgångsrikt är som tidigare sagts ett brett deltagande från samhällets alla aktörer: den offentliga sektorn, näringslivet, organisationer och enskilda medborgare. Det finns således behov av ett långsiktigt folkbildningsarbete i klassisk mening, där ökade kunskaper leder till engagemang och förändring både av människors beteende och samhällsliga beslut. Folkbildningen som genom sin verksamhet även kan nå ut till personer som inte söker sig till formella utbildningsvägar har en stor betydelse.

3.4.3 Agenda 21 och Habitat

Genom Agenda 21, som antogs av FN:s konferens om miljö och utveckling i Rio de Janeiro år 1992, har kommunerna fått både ett större

ansvar och förutsättningar för att på ett mer aktivt sätt driva på arbetet med att nå en ekologiskt hållbar utveckling. Kommunernas Agenda 21-arbete är ofta grunden för att bredda engagemang och deltagande från medborgare samt ett vidareutvecklat samarbete med företag, organisationer och andra aktörer.

Hösten 1998 genomförde statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet en enkätundersökning om Agenda 21-arbetet i kommunerna. Resultatet av enkäten visar bl.a. att cirka två tredjedelar av kommunerna har en eller flera anställda som på hel- eller deltid arbetar med samordningen av Agenda 21-arbetet. En fjärdedel av kommunerna har ökat de resurser som avsatts för arbetet, knappt hälften av kommunerna avsätter oförändrade resurser medan drygt en fjärdedel har minskat resurserna. Resultatet av undersökningen visar därmed att det finns en uppdelning mellan en grupp kommuner där aktiviteten inom Agenda 21-arbetet är fortsatt hög och en annan grupp där aktivitetsnivån sjunkit.

Drygt hälften av kommunerna har antagit ett lokalt Agenda 21-dokument eller en handlingsplan. Ungefär hälften arbetar med gröna nyckeltal eller indikatorer för att följa upp arbetet. Två tredjedelar använde år 1998 miljökriterier vid upphandling av varor. Nära hälften av kommunerna har formellt beslutat integrera det lokala Agenda 21-arbetet i den kommunala översiktsplaneringen.

Habitatagendan är ett handlingsprogram som fokuserar på frågor kring främjande av hållbar utveckling i boende och bebyggelsemiljöer. Dokumentet antogs vid FN:s världskonferens om boende, bebyggelse och stadsutveckling (Habitat II) i Istanbul år 1996.

Regeringen tillsatte våren 1998 en särskild utredare (M 1998:04) med uppgift att föra en aktiv dialog om det lokala Agenda 21-arbetet, sprida erfarenheter, förmedla förslag till nationella myndigheter och internationella organ samt bidra till internationellt erfarenhetsutbyte. Genom tilläggsdirektiv fick utredaren i april 1999 i uppdrag att också samordna det svenska arbetet med att fullfölja de åtaganden som ryms i Habitatagendan och den svenska nationalrapporten till Habitat II-konferensen i Istanbul 1996 om boende, bebyggelse och stadsutveckling (dir. 1999:37). Uppdraget innebär även att lämna underlag till de svenska redovisningar som skall läggas fram i samband med att Habitat och Agenda 21 utvärderas inom FN-systemet åren 2000, 2001 och 2002. I uppdraget ingår också att i tillämpliga delar följa det arbete inom EU som berör Habitatagendan och Agenda 21 samt att samverka med de myndigheter som har viktiga uppgifter i anslutning till Agenda 21 och Habitatfrågorna. I genomförandet av sitt uppdrag kommer utredaren att samarbeta med berörda myndigheter, däribland Naturvårdsverket och Boverket.

Istanbulkonferensen kommer att följas upp vid ett extra möte med FN:s generalförsamling i juni 2001 (Istanbul +5). Detta sammanfaller med det svenska ordförandeskapet i EU. Sverige skall alltså stå för förberedelserna och utvecklingen av gemensamma ståndpunkter samt föra EU:s talan vid toppmötet. Riokonferensen och arbetet med Agenda 21 kommer på motsvarande sätt att följas upp vid ett extra generalförsamlingsmöte i juni 2002 (Rio + 10).

3.5.1 Människan och miljön

Sverige har sedan lång tid lagt stor vikt vid att förebygga ohälsa genom att minska exponeringen för olika hälsorisker i miljön. Åtgärder för att förbättra vatten- och avloppsförsörjning, bostadshygien, kost och utbildning samt en generellt hög levnadsstandard har på ett avgörande sätt bidragit till att många sjukdomar kraftigt minskat i omfattning. Vissa problem återstår dock att lösa. Luftföroreningar inomhus och utomhus, föroreningar och smittämnen i vatten och föda, buller samt radon är exempel på faktorer i miljön som negativt påverkar människors hälsa i dagens Sverige. Det ökande antalet allergier och överkänslighet hos främst barn oroar och behöver belysas framöver.

Att skydda människors hälsa är ett av de övergripande mål som riksdagen har antagit för miljöpolitiken och ingår även som en integrerad del i arbetet för ett ekologiskt hållbar utveckling. Skyddet av miljön utgör ett av de tre delmålen för ekologiskt hållbar utveckling. I detta ligger att utsläppen från föroreningar inte skall skada människors hälsa eller överskrida naturens förmåga att ta emot eller bryta ned dem.

Flera av de nu beslutade miljö kvalitetsmålen, t.ex. Frisk luft, God bebyggd miljö, Giftfri miljö och Säker strålmiljö, syftar bl.a. till att förebygga ohälsa genom att minska exponeringen för olika hälsorisker i miljön. Miljöhälsoutredningens (SOU 1996:124) förslag till nationellt handlingsprogram för att minska miljörelaterad ohälsa är ett av underlagen för Miljömålskommitténs arbete.

Att minska exponeringen för olika hälsorisker i miljön ingår i de förslag till delmål och åtgärdsstrategier som bl.a. Socialstyrelsen, Boverket, Strålskyddsinstitutet och Kemikalieinspektionen har utarbetat i samarbete med andra myndigheter och organisationer. Dessa förslag presenterades för regeringen den 1 oktober 1999 och kommer som nämnts att ingå i Miljömålskommitténs fortsatta arbete.

3.5.2 Kemikaliepolitiken

Stora framgångar har kunnat noteras i arbetet med att minska riskerna vid användningen av kemikalier. Framgångarna har bl.a. kunnat åstadkommas genom bättre produktinformation om risker och skyddsåtgärder, utfasning av särskilt farliga kemikalier samt tillståndsprövning för användningen av bekämpningsmedel. Regeringen bedömer dock att det pågående arbetet med att minska riskerna för hälsa och miljö från kemikalier bör påskyndas. Enligt den bedömning som regeringen gjorde i miljöpropositionen bör allt säkerhetsarbete på kemikalieområdet utgå från riskvärderingar. Dagens arbetsmetoder bör således kompletteras med ett mer generellt angreppssätt som riktas mot ämnen med dokumenterat hälsofarliga egenskaper samt mot organiska, av människan framställda, ämnen som är bioackumulerande och långlivade. I oktober 1998 beslutade regeringen tillkalla en särskild utredare (M 1998:09) med uppdrag att bl.a. föreslå närmare definitioner i form av gränser m.m. för de egenskaper och effekter som avses i de av riksdagen antagna riktlinjerna

för kemikaliepolitiken. Vidare skall utredaren analysera behovet av, och i så fall lämna förslag till, ytterligare styrmedel för att åstadkomma en skärpt kontroll av de ämnen som omfattas av riktlinjerna. Utredaren skall utgå från en bedömning av riskerna för hälsa och miljö, samhälls-ekonomiska aspekter samt beakta EU:s regelverk. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 juni 2000.

3.5.3 Förorenade områden

Förorenade områden med läckande miljögifter är ett problem som uppmärksammas allt mer. De härrör i huvudsak från industriell verksamhet och har pågått under lång tid. Föroreningarna finns i mark, vatten, sediment, byggnader och anläggningar. Det medför att det finns tusentals platser i landet som behöver efterbehandlas. Att återställa dessa områden och omhänderta gifterna är viktiga åtgärder i regeringens ambition att uppnå ett hållbart samhälle. Regeringen har i skrivelsen En nationell strategi för avfallshanteringen lämnat en samlad redogörelse för regeringens politik för hantering av avfallsfrågorna (skr. 1998/99:63). Avfallsstrategin innehåller regeringens mål och policy för avfallshanteringen under de närmaste åren. I enlighet med miljö kvalitetsmålet En god bebyggd miljö (prop 1997/98:145) skall mark och vattenområden vara fria från gifter, skadliga ämnen och andra föroreningar. Som framgår av budgetpropositionen för 2000 är målsättningen att sådana förorenade områden skall vara åtgärdade till år 2020 (prop. 1999/2000:1, utg. omr. 20). Regeringen föreslår i budgetpropositionen en kraftig höjning av anslaget för sanering, som utökas till 65 miljoner kronor år 2000. För år 2001 beräknas anslaget till 150 miljoner kronor och 300 miljoner kronor för år 2002. Saneringsåtgärder kan också ingå i de lokala investeringsprogrammen.

3.6 Samhällsplanering, byggande och transporter

En ekologiskt hållbar utveckling är ett viktigt mål för all samhällsplanering och allt byggande. En omställning av hela samhället till ekologisk hållbarhet förutsätter att byggprocessen, byggnader och anläggningar, transportsystemet och infrastrukturen i övrigt miljöanpassas och görs mer resurseffektiva än vad som är fallet i dag. Ett av miljö kvalitetsmålen – En god bebyggd miljö – innebär att städer, tätorter och andra byggda miljöer skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö samt medverka till en god regional och global miljö. Målet innefattar också inomhusmiljön. En god hushållning med mark, vatten och andra resurser skall främjas. Natur- och kulturvärden skall vårdas och utvecklas.

Miljöbalkens bestämmelser, plan- och bygglagstiftningen och de av riksdagen beslutade riktlinjerna för samhällsplanering och resurseffektivitet samverkar till att göra en ekologiskt hållbar utveckling till ett gemensamt mål för samhällsplaneringen och byggandet.

Krav på en ökad hänsyn till miljön har successivt införts i plan- och bygglagstiftningen liksom i annan lagstiftning som reglerar verksamheter som påverkar användningen av mark, vatten och andra naturresurser. Byggnader och andra anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt. En långsiktigt god hushållning med naturresurserna skall främjas. Kraven på miljökonsekvensbeskrivningar har skärpts. Miljöbalken ger ytterligare förutsättningar för samhällsplaneringen.

Kommunerna, som har det huvudsakliga ansvaret för den fysiska planeringen, spelar en central roll i arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. Inom ramen för det lokala Agenda 21-arbetet har nya arbetssätt och delvis nya arbetsformer utvecklats. Det kan noteras att många kommuner nu samordnar Agenda 21-arbetet med den kommunala översiktsplaneringen. De lokala investeringsprogrammen för hållbar utveckling och pågående arbete med regionala tillväxtavtal ställer ökade krav på samordning och helhetssyn.

Under senare tid har det regionala perspektivet uppmärksamrats allt mer i samhällsplaneringen. Det gäller inte bara frågor om näringslivets utveckling och infrastrukturutbyggnad utan också gränsöverskridande miljöproblem. Många viktiga frågor – inte minst miljöproblem – måste lösas på regional nivå och i samverkan mellan flera kommuner. Det är alltså angeläget att utveckla den mellankommunala och regionala samordningen. Det arbete som pågår på några länsstyrelser att utveckla regionala miljö- och hushållningsprogram är ett viktigt led i detta. Inom ett par år kommer miljö kvalitetsmålen tillsammans med övriga nationella mål att vara vägledande för samhällsplaneringen på alla nivåer. För att miljö kvalitetsmålen skall nås behövs en ökad samverkan över sektorsgränser och mellan den statliga, den regionala och den kommunala nivån. Det gäller inte minst i arbetet med att konkretisera och följa upp de nationella målen i den regionala och lokala planeringen.

EU:s medlemsländer och kommissionen arbetar sedan några år med en sammanhållen regional utvecklingsplanering för Unionens territorium – European Spatial Development Perspective, ESDP. Arbetet med ESDP syftar bl.a. till att förbättra förutsättningarna för regional samordning av Gemenskapens politikområden. En praktisk tillämpning av tankarna i ESDP sker inom ramen för gemenskapsinitiativet Interreg II C.

Vid det informella regional- och planministermötet i Potsdam i maj 1999 fattades beslut om en gemensam plattform för det fortsatta samarbetet kring frågor om regional utvecklingsplanering. Formerna för detta beskrivs närmare i dokumentet European Spatial Development Perspective – Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the EU. Vidare beslutades att ett aktionsprogram för det fortsatta arbetet skulle tas fram av det finska ordförandeskapet och presenteras på det informella regional- och planministermötet i Tammerfors i oktober 1999. Vid detta möte kom ministrarna och

kommissionen överens om 12 aktiviteter för att stärka det regionala utvecklingsperspektivet inom olika politikområden, bl.a. genom kunskapsuppbyggnad och forskning. Deltagandet av medlemsländerna i de olika aktiviteterna sker på frivillig basis. Ett förslag till forsknings- och utvecklingsprogram för regional utvecklingsplanering inom EU skall utarbetas och presenteras under Sveriges ordförandeskap våren 2001. Sverige tog på sig att vara ansvarig för att ett program utarbetas tillsammans med övriga medlemsstater och kommissionen. Medlemsländerna och kommissionen var överens om att bilda forskningsnätverket ESPON (European Spatial Planning Observatory Network) samt att detta forskningsnätverk skulle finansieras inom ramen för Interreg III C. Vid ministermötet presenterades också en rapport Urban Exchange Initiative III som tagits fram med hjälp av medlemsländerna och som behandlar frågor om stadsutveckling. Medlemsstaterna ställde sig bakom ett förslag om att utarbeta ett handlingsprogram för stadsutveckling. Detta program skall redovisas under Frankrikes ordförandeskap andra halvåret 2000.

3.6.2 Byggande

Byggandet, brukandet och förvaltningen av byggnader står för en betydande del av samhällets samlade resursförbrukning. Under senare år har därför på regeringens uppdrag flera initiativ tagits beträffande kretsloppsanpassning och resurseffektivisering. Även frågor om arkitektur och formgivning har uppmärksamats. Hög kvalitet och god utformning ger byggnader längre livslängd vilket innebär hushållning med såväl ekonomiska resurser som naturresurser.

Inomhusmiljön är av stor betydelse för människors hälsa och livskvalitet. I Regeringskansliet pågår ett arbete med en handlingsplan för bättre inomhusmiljö. Syftet är att finna effektiva åtgärder för att begränsa och helst eliminera faktorer som kan leda till sjukdom hos brukarna av byggnader. Som ett led i detta arbete avser regeringen tillkalla en särskild utredare med uppdrag att analysera problemen med radon i bostäder och vissa lokaler där människor vistas varaktigt samt presentera förslag till ändamålsenliga och effektiva åtgärder.

Boverket har under år 1998 slutredovisat uppdraget från regeringen om miljö- och hälsoriktigt byggande – "Bygg för hälsa och miljö". Inom projektets ram har olika utvecklings- och demonstrationsprojekt genomförts. Resultaten är viktiga underlag för regeringens fortsatta arbete inom området.

Miljövårdsberedningens uppdrag att i dialog med näringslivet ta fram strategier för ett ekologiskt hållbart näringsliv inleds hösten 1999 med företag valda utifrån funktionen Bygga/bo. Resultatet av dialogen kommer att redovisas i december 2000.

De lokala investeringsprogrammen handlar till stor del om åtgärder i bebyggelsen. Åtgärderna i byggnader gäller till stor del energiomställning och energieffektivisering.

Transportpolitiken skall bidra till en socialt, ekonomiskt, ekologiskt och kulturellt hållbar utveckling. Transportsystemets utformning och funktion skall anpassas till såväl kraven på en god och hälsosam livsmiljö som hänsyn till natur- och kulturmiljön. En god hushållning med mark och vatten samt energi och andra naturresurser skall främjas. I det transportpolitiska beslutet år 1998 anges också etappmål för trafikens utsläpp av luftföroreningar och klimatgaser. Riktvärden för trafikbuller har också lagts fast liksom ett åtgärdsprogram mot trafikbuller för den statliga infrastrukturen i befintlig bebyggelse.

Den europeiska miljöbyråns rapport om miljötillståndet i Unionen lyfter fram transporternas miljöpåverkan som ett av de mest svårlösta problemen. Det beror bl.a. på att trafiken i luften, på land och till sjöss fortsätter att öka snabbt. Godstransporterna på väg och järnväg i Europa beräknas öka med 50 % mellan åren 1995 och 2010. EU:s åtaganden för att minska klimatpåverkan kan därigenom komma att äventyras. Även konkurrensen om mark mellan trafiksektorn och andra angelägna behov ökar. Utvecklingen av informationsteknologin kommer inte av sig själv att åstadkomma någon avlastning på transportnätet. Däremot bör olika IT-tillämpningar kunna vara ett stöd för en effektivisering av transporterna. Sverige och övriga Europa behöver väl fungerande transporter och ett transportsystem som är effektivt, säkert och långsiktigt ekologiskt hållbart.

I december 1998 lämnade transportrådet en rapport om uppföljningen av slutsatserna från Europeiska rådets möte i Cardiff. I rapporten underströks bl.a. rådets avsikt att fortsätta arbetet med att ta fram en enhetlig strategi samt relevanta miljömål i syfte att påskynda integreringen av miljökraven i den gemensamma transportpolitiken. En första rapport skall diskuteras i december 1999 under det finska ordförandeskapet.

Den svenska bilindustrin ligger i frontlinjen i arbetet med att miljöanpassa transporterna. Bilindustrin är också viktig för ekonomi och sysselsättning i Sverige. Kunskap om teknik och organisatoriska lösningar som kan bidra till en hållbar utveckling är viktiga konkurrensfaktorer. Många av världens ledande fordonstillverkare satsar i dag stora resurser på att skapa konkurrensfördelar genom att tidigt kunna erbjuda bränslesnålare eller alternativt drivna fordon. För en livskraftig fordonsindustri krävs särskilda insatser för att möta framtidens utmaningar. Ett nära och aktivt samarbete mellan staten och näringslivet har en stor betydelse för utvecklingen av framtidens teknik. Som ett led i detta samarbete pågår som tidigare framgått diskussioner mellan företrädare för regeringen och fordonsindustrin om att i samverkan göra en målmedveten satsning på att utveckla ny och miljövänlig fordonsteknik.

Trafikverket har sedan länge haft sitt miljöansvar inskrivet i sina instruktioner. Inom transportsektorn finns det också flera exempel på framgångsrika samarbetsprojekt på miljöområdet. Ett sådant exempel är arbetet med ett miljöanpassat transportsystem, det s.k. MaTs-projektet, där nio myndigheter samverkat med företrädare för bil- och oljeindustrin.

Samtidigt är det internationella samarbetet av strategisk betydelse om ett miljöanpassat transportsystem skall kunna förverkligas. Det gäller inte bara järnvägens och sjöfartens utveckling utan också vägtrafikens, för vilken den fria konkurrensen mellan svenska och andra transportörer inom EU kräver samverkan mellan medlemsländerna för att de åtgärder som vidtas skall bli neutrala från konkurrenssynpunkt.

De nationella planerna för transportinfrastrukturen för perioden 1998–2007 fastställdes av regeringen i juni 1998. Arbetet med de kommande planerna för perioden 2002–2011 pågår och förslag kommer att föreläggas riksdagen våren 2000. Miljöbedömningar av planerna utgör en viktig del i arbetet. Miljöeffekterna av olika handlingsalternativ skall belysas. Miljöbalkens ikraftträdande den 1 januari 1999 innebär bl.a. att vissa större trafikanläggningar numera skall tillåtlighetsprövas av regeringen. Miljöbalken ställer högre krav än tidigare på att miljökonsekvenserna av ett infrastrukturprojekt blir väl belysta i ett tidigt skede. Därigenom skapas möjligheter att få till stånd mer miljöanpassade helhetslösningar. Den 1 januari 1999 skärptes kraven på hänsyn till stads- och landskapsbild, natur- och kulturvärden samt estetik genom ändringar i väglagen (1971:948) och i lagen (1995:1649) om byggande av järnväg. Trafikverket har våren 1999 redovisat program för hur arkitektoniska och gestaltungsmissiga kvaliteter skall främjas i samband med byggande och förvaltning av byggnader och anläggningar.

Regeringen bedömer att de flesta etappmålen som redovisats i det nämnda transportpolitiska beslutet kan nås. En omställning till ett ekologiskt hållbart transportsystem kräver dock insatser av ett stort antal aktörer och en kombination av olika styrmedel och incitament. Även om ekonomiska styrmedel av olika slag blir allt viktigare kommer skärpta tekniska krav även i framtiden att vara nödvändiga.

3.7 Forskning och teknikutveckling

3.7.1 FoU om miljö och hållbar utveckling

Forskning, teknikutveckling och ny kunskap öppnar nya möjligheter för omställning till en ekologisk hållbar utveckling. Praktiskt taget alla vetenskaper från naturvetenskap till teknik, från samhällsvetenskap till humaniora har bidrag att ge. Globalt sker en snabb teknikutveckling som har eller kommer att få stor betydelse för den ekologiska hållbarheten. Ny teknik är en av förutsättningarna för att utvecklingen skall gå mot ökad ekologisk hållbarhet, exempelvis vad gäller energi- och resurseffektivisering samt renings- och återvinningsteknik. Men också kunskap om samhälle, organisation, levnadsvanor och normer spelar en stor roll.

Forskning och kunskapsuppbyggnad om miljö och hållbar utveckling

Regeringen gav år 1998 Forskningsrådsnämnden i uppdrag att i samverkan med Naturvårdsverket utreda frågan om behovet av kunskap och forskning om hållbar utveckling. Forskningsrådsnämnden anser i utredningen "Forskning för hållbar utveckling – en nationell strategi" att ansvaret för att finansiera forskning om hållbar utveckling bör delas av praktiskt taget alla finansörer av forskning och ingå som en del i

begreppet "sambhallsrelevans". Regeringen gav också Naturvårdsverket i uppdrag att i samverkan med Forskningsrådsnämnden göra en samlad bedömning av miljöforskningen. Utgångspunkten för utredningen skulle vara att den samlade miljöforskningen skulle stärkas.

Mot bakgrund av dessa utredningar föreslår regeringen i budgetpropositionen för 2000 att miljöforskningen stärks genom ett anslag för miljöforskning till Naturvårdsverket på 50 miljoner kronor för år 2000 och 100 miljoner kronor per år för åren 2001 och 2002. Förstärkningen av miljöforskningen motiveras också av behoven av underlag för att uppnå miljömålen samt för framtagande av miljökvalitetsnormer som kan införas med stöd av miljöbalken. Medlen skall främst användas för miljöeffektforskning och miljötoxikologisk forskning, men också för att finansiera statens andel av den samfinansierade forskningen med näringslivet vid IVL Svenska miljöinstitutet AB.

Inom EU påbörjades under våren 1999 det femte ramprogrammet för forskning och utveckling (1999–2002). Totalt omfattar detta forskningsprogram projektfinansiering på drygt 120 miljarder kronor för fyraårsperioden. Programmet innehåller insatser inom flera områden men har en tydlig inriktning mot hållbar utveckling. Forskningsprogrammet kommer att få stor betydelse för att öka kunskaperna om hållbar samhällsutveckling i Europa. Förhoppningarna är stora att svenska forskare skall bli lika framgångsrika inom det femte som i det fjärde ramprogrammet.

Miljövårdsberedningen har på regeringens uppdrag utrett frågan om ett kunskapscentrum för ekologisk hållbar utveckling. Regeringen beslutade i september 1998 i enlighet med Miljövårdsberedningens förslag att inrätta ett sådant centrum som invigdes under våren 1999. Kunskapscentrumet är lokaliserat till Umeå som en egen myndighet med en årlig budget på 5 miljoner kronor och med uppgift att stödja arbetet för en ekologisk hållbar utveckling. Centrumet skall stimulera kontakter mellan praktiker och forskare och vara en länk som gör att kunskaper i forskarvärlden kommer praktikerna till godo och ser till att angelägna frågor når forskarna. En viktig uppgift är att stödja kommunerna i arbetet med att ta fram och genomföra de lokala investeringsprogrammen för ekologisk hållbarhet och att sprida erfarenheterna från dessa program.

Geografisk information

I utvecklingen av uppföljningssystem för en ökad ekologisk hållbarhet är tillgången till geografiska data av stor betydelse. Regeringen föreslog i budgetpropositionen för 1999 en särskild satsning för att stimulera en ökad användning av geografiska data och informationssystem inom den offentliga sektorn (prop. 1998/99:1 utg. omr. 18, bet. 1998/99:BoU1, rskr. 1998/99:59).

3.7.2 Miljö- och energiteknik

Programmet för omställning och utveckling av energisystemet innebär en långsiktig satsning på forskning, utveckling och demonstration av ny energiteknik. Programmet löper över en sjuårsperiod t.o.m. år 2004.

Målet för satsningen på forskning, utveckling och demonstration av ny energiteknik är att under de närmaste 10–15 åren kraftigt öka el- och värmeproduktionen från förnybara energikällor och att utveckla kommersiellt lönsam teknik för energieffektivisering. De övergripande målen för energiforskningen är att bygga upp vetenskaplig och teknisk kunskap och kompetens inom universiteten, högskolorna och i näringslivet för utveckling och omställning av energisystemet i enlighet med riksdagens beslut år 1997. Energiforskningen skall bidra till att stabila förutsättningar skapas för ett konkurrenskraftigt näringsliv och till en förnyelse och utveckling av den svenska industrin. Energiforskningen skall också bidra till ett breddat energi-, miljö- och klimatsamarbete i Östersjöregionen.

Det finns inga kvantitativa eller tidsbestämda mål uppsatta för de långsiktiga åtgärderna. Huruvida målen om att etablera relevant forskning av hög kvalitet är uppfyllda kommer att kunna bedömas först vid avslutningen av de enskilda forskningsprogrammen och projekten. Statens energimyndighet avser att initiera utvärderingar av tio av programmen år 2000.

Byggeforskningsrådet (BFR) stödjer FoU kring hållbara energisystem i den byggda miljön. Arbetet inriktas på att integrera effektiva och miljöriktiga energisystem i bebyggelsen. Forskningen inom detta område har bidragit till att energianvändningen för uppvärmning, tappvarmvatten och driftelekticitet inom bebyggelsen inte har ökat under de senaste 25 åren trots att den uppvärmda ytan har ökat med nästan 50 %. Forskningen har även visat att det fortfarande finns en betydande potential att minska energianvändningen i bebyggelsen. Med insatsområdet Elanvändning i byggd miljö påbörjar BFR nu en särskild satsning för att öka kunskaperna när det gäller effektivisering av elanvändning samt konvertering av eluppvärmda byggnader och samtidigt uppnå ett bra inneklimat. Inom ramen för insatsområdet kommer BFR att samarbeta med bland andra Statens energimyndighet, Elforsk och Svenska Fjärrvärmeföreningen.

Miljöteknikdelegationen använder olika "verktyg" och metoder för att driva på miljöteknikutvecklingen. Miljö och miljöteknik berör nästan alla sektorer (miljö, utbildning, näringspolitik etc.). För att ge så stor effekt som möjligt av insatta medel och resurser har arbetet inriktats på att ta fram metoder för att driva på teknikutveckling inom fyra prioriterade områden: transport, byggande och boende, livsmedel och lantbruk samt marksanering. Bland de "verktyg" Miljöteknikdelegationen valt att använda finns kravspecifikationer, tävlingar, teknikdemonstrationer samt teknikupphandling.

Bland de projekt som Miljöteknikdelegationen startade år 1997 och 1998 finns bl.a. tävlingar för att demonstrera och verifiera marksaneringstekniker respektive teknik för miljöanpassning av enskilda avlopp, en nationell tävling för att ta fram kommersialiserbara miljöanpassade innovationer, kravspecifikationer för smörjfetter, tvåtaktsoljor, inomhusfärger på trä samt gödselspridare, teknikupphandling av bränsleflexibla småbilar, inventering och information om teknik för att ta hand om PCB i fastigheter, inventering av potentialen för miljöanpassad teknik i storkök samt inventering av miljöanpassade lösningar i ekobyggen.

Till 1999 års projekt hör bl.a. Miljöinnovationstorget, en mötesplats för innovatörer och finansiärer, en upprepning av fjolårets miljötekniktävling, teknikupphandling av ruttplaneringssystem, demonstration av teknik för sanering av mark förorenad med klorerade lösningsmedel, demonstrationsturné för miljöanpassade gödselspridare, demonstrationsprojekt för samordning av transporter och kunskapssammanställning om smarta hus. Som tidigare nämnts föreslås Miljöteknikdelegationen tilldelas 10 miljoner kronor för att fortsätta och utveckla sitt uppdrag under år 2000.

Inom ramen för EU:s energiråds ansvarsområde betonar Sverige vikten av att en strategi för integration av miljö och hållbar utveckling på energiområdet skall omfatta åtgärder som är kostnadseffektiva och flexibla. Exempel på frågor som skall prioriteras i rådets fortsatta arbete under hösten 1999 är den inre marknaden för energi, förnybara energikällor, energieffektivisering, forskning och utveckling samt ekonomiska styrmedel och andra finansiella åtgärder.

3.7.3 Transportforskning

I det transportpolitiska beslutet från år 1998 gjorde regeringen den bedömningen att långsiktig hållbarhet är ett av de tre prioriterade områdena inom strategisk transportforskning. Inom den tillämpade transportforskningen har miljöanpassade transporter och drivmedel samt kollektivtrafik givits särskild prioritet.

Kommunikationsforskningsberedningen (KFB) har sedan flera år tillbaka bedrivit breda forskningsprogram med en inriktning som berör bl.a. bilismens och de övriga transportslagens stegvisa miljöanpassningar. El-, bio- och hybridteknik har prövats. Forskningen visar att det är fullt möjligt att med teknisk utveckling av ny fordons- och bränsleteknik nå mycket stora förbättringar vad gäller utsläpp, energiåtgång och bullerreduktion inom alla transportslag. Resultaten från forskningen pekar också på att användning av ekonomiska styrmedel är effektivt för att åstadkomma förändringar i önskvärd riktning.

Utveckling av trafiksäkra, bränslesnåla och i övrigt miljöanpassade fordon och drivmedel ställer krav på fortsatt omfattande forsknings-, utvecklings- och demonstrationsinsatser.

3.7.4 Bygghforskning

Ett viktigt mål för statens insatser för forskning inom plan-, bygg- och bostadssektorn är att främja en ekologiskt hållbar utveckling. Genom metodutveckling skall samhällsplaneringen bli ett effektivt verktyg i dessa strävanden. Bygghforskningsrådet har som mål att främja sådan forskning och utvecklingsarbete. Rådet skall också verka för ökat samarbete inom EU.

BFR har samordningsansvaret för forskning och utveckling som rör byggnader, anläggningar samt energi- och miljöteknik för en bättre byggd miljö. Inriktningen på den BFR-finansierade forskningen är i ökande omfattning miljö och hållbar utveckling. Tyngdpunkten på

satsningarna förskjuts successivt från disciplinriktade projekt till stora och fokuserade insatsområden. Fyra sådana insatsområden med fokus på miljö och hållbar samhällsutveckling har under senare år initierats av BFR.

Miljö- och kretsloppsanpassat byggande och förvaltande är det senaste området. De övergripande målen är att etablera en helhetssyn och samverkan inom ämnesområdet, demonstrera hur miljöfarliga ämnen kan fasas ut till år 2010 och hur resurseffektiviteten kan öka med en faktor 4–10 fram till år 2020.

Insatsområdet Staden som livsmiljö fokuserar på människors vardagsliv samt behov av och förväntningar på den byggda miljön. Forskningen skall bidra till kunskap om hur en god livsmiljö skall kunna utvecklas i den byggda miljön. Några resultat från insatsområdet är förslag till hur problem i storskaliga förortsområden, företrädesvis inom miljonprogrammet, kan lösas och vad grönstruktur i städer betyder för människors livskvalitet.

Staden framställs ofta som ett stort problem på vägen mot ett uthålligt samhälle. Samtidigt är det ett faktum att alltfler av jordens invånare kommer att bo i städer. Städer kan under rätta förutsättningar och förhållanden bidra till att lösa många miljö- och resursproblem. Syftet med BFR:s insatsområde Den uthålliga staden är därför att utveckla nya verktyg, metoder och processer för förändringsarbete, främst i städer, men även regioner.

3.8 Internationellt samarbete

Ambitionen att Sverige skall vara en internationellt pådrivande kraft och ett föregångsland för ekologisk hållbar utveckling står fast. Det internationella samarbetet är en viktig hörnsten i ansträngningarna för att åstadkomma ekologisk hållbarhet. Uppföljningen av Riokonferensen om miljö och utveckling år 1992 och genomförandet av Agenda 21 är centrala utgångspunkter för detta arbete. Under år 1999 har Sverige deltagit aktivt i en mängd olika internationella fora, främst inom EU, OECD, FN, WTO, internationella miljökonventioner samt genom regionalt utvecklingsamarbete i vårt närområde.

3.8.1 Förenta nationerna

En reformprocess för FN inleddes under år 1997, bl.a. i syfte att åstadkomma en mer integrerad och systematisk hantering av miljö och hållbar utveckling inom alla FN:s verksamhetsområden. Ett viktigt led i detta arbete är att stärka FN:s miljöprogram (UNEP) och FN:s kommission för boende och bebyggelsefrågor (UNCHS).

En särskild arbetsgrupp utsedd av FN:s generalsekreterare lade sommaren 1998 fram en rapport med ett antal konkreta förslag på detta område. Dessa inriktades bl.a. på att bilda en samordnande tjänstemannagrupp inom FN med särskilt ansvar för miljöfrågor, förbättra UNEP:s samverkan med de globala konventionssekretariaten och ökat

samspel med det civila samhället. Rapporten, som fick ett uttalat stöd av medlemsländerna vid styrelsemöten med både UNEP och UNCHS, godkändes i sina huvuddelar av FN:s generalförsamling i juni 1999. Sverige, som var representerat i arbetsgruppen, fortsätter att verka för att FN:s arbete på miljöområdet stärks och utvecklas. Målet är att skapa en mer sammanhållen, fokuserad och kraftfull behandling på den globala nivån av frågor kring hållbar utveckling och i anslutning här till en förstärkt internationell rättsordning på miljöområdet.

FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD) möts årligen för att driva på och underlätta genomförandet av rekommendationerna i handlingsprogrammet Agenda 21. Under år 1999 har bl.a. frågorna om hållbara konsumtions- och produktionsmönster, hållbar turism och ren havsmiljö behandlats särskilt. År 2000 skall bl.a. frågor kring finansiella resurser, handel och jordbruk behandlas. Under Sveriges EU-ordförandeskap våren 2001 behandlas bl.a. energi och transporter. År 2002 skall en ny övergripande översyn av Rio-processen genomföras.

Den svenska kustbevakningen m.fl. myndigheter deltar i det globala miljösamarbete som bedrivs av FN-organet IMO (International Maritime Organization). Verksamheten är för närvarande inriktad på att åstadkomma en praktisk tillämpning av OPRC-konventionen (Oilpollution, Preparedness, Response and Cooperation) inom utbildningsområdet och på att färdigställa olika IMO-publikationer.

3.8.2 OECD

I OECD pågår ett omfattande s.k. horisontellt arbete om hållbar utveckling. Bl.a. arbetar OECD:s miljökommitté med en miljöstrategi för åren 2001–2011 med tidshorisonten 2020.

Sverige anser att OECD har särskilt goda förutsättningar att bidra med analys av integreringen av ekonomiska, sociala och ekologiska aspekter. Sveriges prioriteringar i OECD:s miljöarbete – förutom miljöstrategin och projektet om hållbar utveckling – gäller resurseffektivitet, klimat, kemikalier, handel och investeringar samt ekonomiska styrmedel i miljöpolitiken.

3.8.3 Europeiska unionen

Amsterdamfördraget antogs av EU:s stats- och regeringschefer år 1997 och trädde i kraft den 1 maj 1999. Det innehåller ändringar i de grundläggande fördragen (Unionsfördraget och EG-fördraget) som berör ekologisk hållbarhet på tre områden: hållbar utveckling anges som ett övergripande mål för gemenskapen, krav ställs på integrering av miljön i olika politikområden och förhållandet mellan miljö och inre marknad förtydligas. Fördragsändringarna innebär att EU:s arbete för hållbar utveckling och integration av miljöhänsyn inom olika politikområden har stärkts väsentligt.

Sverige har varit pådrivande i denna utveckling med ambitionen att ekologiskt hållbar utveckling skall vara en viktig del av EU:s politik på alla relevanta områden. För att så skall ske krävs att fördragsändringarna

om hållbar utveckling och starkare krav på integrering av miljöhänsyn i andra sektorer följs upp med konkret politisk handling. Sverige har därför verkat för att sektorerna skall utarbeta särskilda strategier för integration av miljöhänsyn i syfte att uppnå en hållbar utveckling. Sverige har också verkat för att medlemsländerna skall enas om tydliga tidtabeller och uppdrag till såväl EU-kommissionen som relevanta ministerråd för att detta skall kunna realiserar.

Arbetet har varit framgångsrikt. På svenskt förslag beslöt EU:s stats- och regeringschefer vid toppmötet i Luxemburg i december 1997 att låta kommissionen ta fram ett särskild rapport för hur miljöfrågorna bättre skall integreras i EU:s sektorer. Huvudlinjerna i kommissionens rapport antogs vid Europeiska rådets toppmöte i Cardiff i juni 1998. Mötet uppmanade bl.a. de olika sektorsråden att utforma särskilda strategier för att integrera aspekter som rör miljö och hållbar utveckling inom sina verksamhetsområden. Transportsektorn, energisektorn och jordbrukssektorn inbjöds att påbörja detta arbete. Vidare betonades vikten av att kommissionen förstärker det interna arbetet med sektorsintegration samt att indikatorer för att mäta utvecklingen utarbetas.

Vid de båda påföljande toppmötena breddades denna process ytterligare. I Wien i december 1998 inbjöds tre nya rådskonstellationer – inre marknaden, industri och utvecklingssamarbete att delta i detta arbete. I Köln i juni 1999 uppmanades ytterligare tre råd, med ansvar för ekonomiska frågor, fiskefrågor och utrikesfrågor, att rapportera om integration av miljö och hållbar utveckling till Europeiska rådet under år 2000. Det innebär att sammanlagt nio sektorer har pekats ut inom EU för att stärka sitt arbetet med att integrera miljöhänsyn inom sina politikområden i syfte att uppnå hållbar utveckling. Både i Wien och i Köln underströks att sektorerna i sitt arbete bör ägna särskild uppmärksamhet åt frågan om klimatförändringar. Frågor som berör transport och energi är här av särskild vikt.

Vid toppmötet i Wien beslöts vidare att en övergripande översyn av arbetet med att integrera miljöhänsyn skall ske vid Europeiska rådets möte i Helsingfors i december 1999. Viktiga underlag för översynen är de sex första sektorsstrategierna, en rapport om indikatorer från kommissionen samt kommissionens utvärdering av EU:s femte miljöhandlingsprogram som väntas till hösten 1999.

3.8.4 Europa utom EU

Inom det alleuropeiska miljösamarbetet utom EU, som bedrivs genom FN:s regionala ekonomiska kommission för Europa (ECE), verkar Sverige för att samarbetet skall ges tydligare prioriteringar och konkretiseras. Arbetet bör enligt svensk ståndpunkt fokuseras på regionalt och subregionalt miljösamarbete med särskild inriktning på de nya staterna i före detta Sovjetunionen samt på Östersjöregionen och Barents-området. Inom WHO:s europaregion deltar Sverige även i det arbete som bedrivs för att minska exponeringen för olika hälsorisker i miljön.

Vidare har miljöinsatser i Central- och Östeuropa inklusive Ryssland hög prioritet inom ramen för östbiståndet genom Sida och Naturvårdsverket. Arbete pågår för att stödja centrala och regionala miljöförvaltningar, kunskapsöverföring och institutionsuppbyggnad samt utarbetande av nationella miljöstrategier. Vidare ges investeringsstöd till bl.a. vatten- och avloppshantering och energiområdet.

Sverige är aktivt inom det internationella försvarsmiljösamarbetet (miljöarbete inom den militära sektorn) i det euroatlantiska partnerskapsrådet (EAPR) och NATO:s miljökommitté (NATO/CCMS). Sverige har också tillsammans med USA inom EAPR:s ram åtagit sig ett visst planeringsansvar för att hjälpa stater i framför allt Östeuropa att utarbeta nationella försvarsmiljöprogram.

3.8.5 Västerhavet, Arktis- och Barentssamarbetet

I syfte att förbättra havsmiljön arbetar Sverige inom ramen för en rad internationella avtal och konventioner som syftar till att minska mängden havsföroreningar i Västerhavet. Uppföljning av den s.k. Esbjergdeklarationen inom ramen för Nordsjökonferensen är av särskild betydelse.

I samarbetet mellan de arktiska länderna samt mellan länderna runt Barents hav verkar Sverige för att miljöfrågorna prioriteras samt för samordning mellan samarbetet i Arktis, Barentsregionen och Baltic 21. Det är viktigt att EU:s medverkan inom Barentssamarbetet stärks vilket kan ske bl.a. genom en konkretisering av den s.k. nordliga dimensionen.

3.8.6 Östersjöregionen

Sverige verkar för en hållbar utveckling inom Östersjöregionen. Vid sitt möte i Visby i maj 1996 kom statsministrarna i Östersjöregionen och EU-kommissionen överens om att hållbar utveckling skall vara grunden för det fortsatta samarbetet i regionen. I juni 1998 antog utrikesministrarna och EU inom Östersjörådet en Agenda 21 för Östersjöområdet kallad Baltic 21. Denna inkluderar mål och scenarier för hållbar utveckling i ett 30-årigt perspektiv inom regionen och ett aktionsprogram med tidsplaner, aktörer och finansiering. Baltic 21 fokuserar på sju sektorer (jordbruk, energi, fiske, skog, industri, turism och transporter) vars utveckling bedöms vara av särskilt stor betydelse för att uppnå ett hållbart Östersjöområde. Arbetet inriktas på genomförandet av aktionsprogrammet och initiativ tas inom alla sektorer. Sektorerna själva ansvarar för genomförandet av sina aktionsprogram.

Sverige är tillsammans med Ryssland ansvarigt för samordningen av åtgärder inom industrisektorn. Ett internationellt upptaktsmöte för industrisektorn är planerat att hållas våren 2000 med representanter för alla medlemsländer, sannolikt förlagt till Stockholm. Vid mötet är det tänkt att en arbetsplan och strategier för arbetet inom industrisektorn skall fastställas.

Lägesrapporter kommer att presenteras för miljöministrar och sektorsministrar vart annat till vart tredje år och till statsministrarna

ungefär vart femte år. Den första rapporten till miljöministrarna och sektorsministrarna kommer att antas av styrgruppen våren 2000.

Baltic 21 styrs av "the Senior Officials Group" (SOG) med representanter från samtliga länder och organisationer. Styrgruppen stöds av ett interimsekretariat som är lokaliserat till Stockholm fram till den 1 juli 2000. Beslut om lokaliseringen av ett permanent sekretariat skall tas våren 2000.

För att utveckla och stärka arbetet för kulturmiljön i Östersjöområdet beslutade kulturministrarna i Östersjöländerna i september 1997 att tillsätta en gemensam arbetsgrupp som letts av Riksantikvarieämbetet i Sverige. Denna har i juni i år lämnat förslag till en strategisk handlingsplan för Östersjöområdets gemensamma kulturarv.

Även andra organisationer och insatser är viktiga för att främja en miljömässigt hållbar utveckling i Östersjöregionen. Det gäller t.ex. International Baltic Sea Fishery Commission (IBSFC), Helsingforskommissionen för Östersjöns miljö (HELCOM), som är ett organ inom Helsingforskonventionen, och Vision and Strategies around the Baltic Sea (VASAB), ett samarbete organiserat av ministrarna ansvariga för fysisk planering och som alla deltar aktivt i Baltic 21. Miljösamarbetet vad avser Östersjöns marina miljö sker inom Helsingforskonventionen. Inom ramen för denna samarbetar kuststaterna i utvecklingen av principer som rör alla väsentliga aspekter av Östersjöns miljömål. Det nordiska samarbetet inom ramen för Nordiska Rådet och Nordiska Ministerrådet (NMR) med sin starka koncentration på närområdena är också viktigt för en hållbar utveckling av regionen, särskilt med beaktande av det arbete med hållbar utveckling som initierades inom NMR under det svenska ordförandeskapet år 1998.

Med finansiellt stöd från bl.a. Sverige har hittills fem reningsverk i Baltikum byggts om, moderniserats och utvidgats.

På regeringens uppdrag genomför Försvarsmakten olika försvarsmiljöprojekt i Estland, Lettland och Litauen. Vidare deltar Kustbevakningen inom ramen för Helsingforsavtalet bl.a. i gemensamma flygövervakningsoperationer runt Östersjön i syfte att upptäcka pågående illegala oljeutsläpp.

3.8.7 Norden

Under det svenska ordförandeskapet i Nordiska Ministerrådet år 1998 antog statsministrarna en deklaration om ett hållbart Norden. Deklarationen var en uppföljning av ett av Sveriges två övergripande temata för sitt ordförandeskap, nämligen att göra Norden och dess närområden till en ekologisk hållbar region. Som en uppföljning av det svenska ordförandeskapet och dess två så kallade profilfrågor anordnades i april 1999 en nordisk konferens om sysselsättning och miljö. Dess syfte var att undersöka det nuvarande läget i samarbetet mellan sektorerna sysselsättning och miljö. Ämbetsmannakommittén för arbetsmarknad och arbetsmiljö (ÄK-A) respektive miljö (ÄK-M) har gett en svensk arbetsgrupp i uppdrag att undersöka förutsättningar för ett utökad samarbete mellan sektorerna. Sedan flera år finns det ett särskilt

samarbetsprogram mellan ÄK-M och ämbetsmannakommittén för jord- och skogsbruksfrågor (NÄJS). Det pågår också samarbete på transportområdet och energiområdet inom särskilda arbetsgrupper under respektive ämbetsmannakommitté.

Under år 1999 är Island ordförandeland i Nordiska Ministerrådet. Islands ordförandeskap inriktas på att fokusera insatsen mot glesbygdsområden i arktiska och västnordiska områden men ger också prioritet åt arbetet med att följa upp statsministerdeklarationen om hållbar utveckling. Bl.a. skall flera viktiga sektorer under Nordiska Ministerrådet utarbeta särskilda strategier för en ekologiskt hållbar utveckling.

Det nordiska försvarsmiljösamarbetet fortsätter att utvecklas. På departementsnivå bedöms en Nordisk Agenda 21 för försvarssektorn kunna bli klar under år 1999. Även på myndighetsnivå samarbetar de nordiska myndigheterna med bl.a. införandet av miljöledningssystem.

3.8.8 Världshandelsorganisationen

En hållbar utveckling är redan i dag ett uttalat mål för Världshandelsorganisationen (WTO). Handelssystemet och WTO måste därmed engageras och ge sitt bidrag till det globala arbetet med hållbar utveckling. Detta är nödvändigt för att förtroendet för organisationen skall upprätthållas och för att förståelsen för fördelarna med en öppen handel skall kunna öka. Regeringen har i skrivelse om handelspolitiken (skr. 1998/99:59) klargjort att detta är ett av många viktiga mål med en ny runda i WTO.

Sverige deltar i de internationella diskussionerna om handel och miljö främst inom WTO:s kommitté för handel och miljö, CTE. Denna kommitté är huvudforumet för behandlingen av sambandet mellan handel och miljö. Arbetet inom CTE är av stor betydelse för att påverka och genomdriva eventuella förändringar i handelsregelverket med inriktning mot en hållbar utveckling. Sverige arbetar för att miljö och hållbar utveckling skall integreras i handelsregelverket så att en liberalisering av handeln kan medverka till en hållbar utveckling.

Det anses allmänt att miljöfrågorna endast kan lösas inom ramen för en bredare WTO-förhandling. För att nå ett önskat resultat på området verkar Sverige och EU för att miljöfrågorna skall ingå i den förhandlingsrunda i WTO som planeras inledas i början av år 2000. Sverige och EU verkar här dels för att miljöfrågorna skall kunna integreras horisontellt i alla områden som förhandlas, dels för att specifika miljöfrågor skall kunna hanteras. Till dessa hör bl.a. den viktiga frågan om relationen mellan handelsregelverket och handelsåtgärder i miljökonventioner, försiktighetsprincipens utrymme i WTO-regelverket samt frågan om miljömärkningssystemens relation till WTO-avtalet.

3.8.9 Samarbete med Asien

Utvecklingen i Asien påverkar i hög grad den övriga världen. Det gäller inte bara ekonomi och handel utan också på miljöområdet. Omfattningen av miljöproblemen är så stor att de redan har globala konsekvenser.

Regeringen anser därför att det är viktigt för Sverige att utveckla och fördjupa miljösamarbetet med de asiatiska länderna. I skrivelsen Framtid med Asien. En svensk Asienstrategi inför 2000-talet (skr. 1998/99:61) redovisas regeringens Asienpolitik inom ett antal viktiga områden. Strategins syfte är att intensifiera Sveriges relationer med regionen. Miljö och hållbar utveckling tillhör ett av de åtta samarbetsområden som utpekats särskilt. En samlad svensk satsning skall bl.a. innefatta en offensiv satsning på att lansera svensk miljöteknik. Skr. 1999/2000:13

4 Åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling inom olika departements verksamhetsområden

I detta avsnitt redovisas hur de olika departementens arbete med 1998 års åtgärdsprogram har framskridit. Vissa av åtgärderna har kunnat genomföras under året. Många åtgärder är dock av mer långsiktig karaktär och arbetet med att genomföra dem pågår under flera år. Åtgärderna har numrerats på samma sätt som i förra årets skrivelse, dvs. 97:1, 97:2, 98:1 etc. med en inledande bokstavsbeteckning som anger vilket departement som har ansvaret för att åtgärden genomförs. De nya åtgärder som har tillkommit redovisas under en särskild rubrik under respektive departement. De är numrerade enligt samma system. Där inget annat anges finansieras åtgärder och initiativ inom departementens/utgiftsområdets egna budgetramar.

Omorganisationen av Regeringskansliet den 1 januari 1999 innebär att bokstavsbezeichnung och numrering av åtgärds punkterna i vissa fall har ändrats i jämförelse med 1998 års skrivelse. En ny löpande numrering har i vissa fall införts. För att underlätta möjligheten att göra en återkoppling till redovisningen i föregående års regeringsskrivelse anges, där det är nödvändigt, inom parentes i rubriken för varje pågående åtgärd även dess nummer i 1998 års skrivelse.

4.1 Justitiedepartementets verksamhetsområde

I samband med behandlingen av budgetpropositionen för 1998 gav riksdagen som sin mening till känna att regeringen borde utarbeta och under 1998 redovisa en strategi för att förebygga och bekämpa miljöbrott (bet. 1997/98:JuU1). Regeringen beslutade om en preciserad och vidareutvecklad miljöbrottsstrategi i oktober 1998 (skr. 1998/99:25). Regeringen hade i april 1995 beslutat om en strategi i ämnet (skr. 1994/95:217).

Den nya strategin innehåller ett brett åtgärdsprogram för att minska miljöbrottsligheten. Det är bl.a. fråga om att genomföra effektivitetshöjande organisationsförändringar hos de brottsutredande myndigheterna, effektivisera myndighetssamarbetet och höja miljökompetensen hos åklagare och poliser. Det slås fast att miljöbrottsbekämpning skall vara en prioriterad verksamhet för polis- och åklagarorganisationen. Begångna miljöbrott skall utredas och lagföras betydligt snabbare än i dag.

Sedan den 1 januari 1999 finns det en miljööverdomstol vid Svea hovrätt och sex regionala miljödomstolar i Stockholms, Växjö, Vänersborgs, Östersunds och Umeå tingsrätter. Högsta domstolen är slutinstans i mål som en miljödomstol prövat. Koncessionsnämnden för miljöskydd, vattendomstolarna och Vattenöverdomstolen har upphört.

Ordinarie domare och miljøråd har anställts och sakkunniga har förordnats. I Domstolsverkets regi har utbildning anordnats för ordinarie

domare och miljöråd, sakkunniga, beredningsjurister och kanslipersonal. Avgöranden från Koncessionsnämnden för miljöskydd har gjorts tillgängliga via intranätet. Förordningen (1997:139) om försöksverksamhet med beredningsjurister vid vissa tingsrätter har utökats till att även omfatta miljödomstolarna. Behövliga författningsändringar sker även fortlöpande för att integrationen av miljölagstiftningen skall kunna fullföljas.

Pågående åtgärder

Åtgärd Ju 98:1 Utarbete ett samlat förslag till former för utredning av alla slag av brott mot miljön

I de myndighetsgemensamma målen och riktlinjerna för åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten år 1998, m.m. (Ju 98/4403) uppdrog regeringen åt Riksåklagaren att utarbete ett förslag till effektivare utredning av miljöbrott. Riksåklagaren har i december 1998 till regeringen redovisat rapporten Effektivare miljöbrottsbekämpning.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd Ju 99:1 Former för effektivare miljöbrottsbekämpning

Alla myndigheter inom åklagar- och polisorganisationen skall ha ett operativt ansvar för miljöbrottsbekämpningen. Ekobrottsmyndigheten skall dock inte ha något sådant ansvar med undantag för de situationer när det på grund av samband i utredningar om ekonomisk brottslighet och miljöbrottslighet är lämpligast att gemensam handläggning sker där.

Riksåklagaren skall ha ett samordningsansvar för miljöbrottsbekämpningen och bestämmer närmare hur samordningen skall ske. För att miljöbrottsbekämpningen skall fungera effektivt är en fördjupad samverkan mellan polis, åklagare och tillsynsmyndigheter nödvändig. Riksåklagaren avser att i samarbete med Rikspolisstyrelsen ta fram kompetensutvecklingsplaner för åklagare och poliser som arbetar med miljöbrottsutredningar liksom för samverkan om miljöbrottsbekämpning. Regeringen kommer ingående att följa verksamheten i den nya miljöbrottsorganisationen och vid behov vidta nödvändiga förändringar.

Åtgärd Ju 99:2 Uppföljning av miljödomstolarnas verksamhet

Det sker ett fortsatt kontinuerligt arbete för att åstadkomma de bästa förutsättningarna för miljöbalksreformens genomförande och skapandet av en god arbetsmiljö för samtliga anställda vid miljödomstolarna. Uppföljning av miljödomstolarnas verksamhet kommer att ske inom Regeringskansliet och de reformer som det under arbetets gång i domstolarna kan tänkas uppstå behov av kommer att genomföras.

4.2 Utrikesdepartementets verksamhetsområde

Utrikesdepartementet har ett övergripande utrikespolitiskt ansvar inom Regeringskansliet, särskilt vad gäller FN- och biståndspolitiken. Departementet har även det övergripande ansvaret för frågor som gäller den inre marknadens funktion, den multilaterala handelspolitiken och det statliga exportfrämjandet. I departementets arbete för en ekologiskt hållbar utveckling läggs tonvikten på det internationella samarbetet, genom bilateralt och multilateralt agerande. Departementet samordnar arbetet med den internationella uppföljningen av FN:s konferens om miljö och utveckling år 1992 i Rio de Janeiro och har även ett särskilt sakansvar för bl.a. ökenkonventionen och globala miljöfonden. Vidare åligger det UD att informera i utlandet om svenska insatser för en ekologiskt hållbar utveckling. Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, Sida, är en av de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling. I det handelspolitiska arbetet verkar UD för att söka finna effektiva lösningar och att medverka till underlag för att få till stånd en hållbar utveckling inom ramen för såväl EU:s inre marknad som multilateralt. UD representerar Sverige i den horisontella rådsarbetsgruppen för den inre marknaden och i rådgivande kommittén för den inre marknaden. Arbetet i de senare präglas av framtagande av strategier och konkreta åtgärder för att nå hållbar utveckling. På internationell nivå sker arbetet inom ramen för Världshandelsorganisationens (WTO:s) kommitté för handel och miljö, CTE. På myndighetsnivå har Kommerskollegium ett särskilt sektorsansvar liksom Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll (SWEDAC) samt Exportkreditnämnden (EKN). Staten lämnar även bidrag till Standardiseringen i Sverige (SIS) för att denna skall utgöra en resurs för Sveriges deltagande i europeiskt och internationellt standardiseringsarbete. En viss del av statsbidraget har särskilt avsatts för insatser på miljöområdet.

UD svarar för arbetet att inom den så kallade Cardiffprocessen verka för att allt utvecklingssamarbete, EU:s likaväl som medlemsstaternas, genomsyras av omsorg om hållbar utveckling. Inom detta uppdrag ligger att arbeta för att få bort koherensbrister mellan politikområdena utvecklingssamarbete, miljö, handel och jordbruk. Även områdena inre marknad och allmänna rådet har särskilt utpekats i integrationsprocessen (Cardiff). Ett intensifierat arbete pågår och förhoppningen är att kunna presentera rapporter till toppmötet i Helsingfors i december 1999 innehållande såväl konkreta strategier som tidsplaner för dess genomförande.

Under år 1998, med intensifiering under år 1999, har UD operationaliserat vad som krävs av EU:s och medlemsstaternas bistånd för att detta skall främja hållbar utveckling och ägarskap av miljökonventionerna inom utvecklingsländer. Inom kommittén för hållbar utveckling, CSD, har Sverige särskilt verkat för att lyfta fram fattigdomsbekämpning och utbildning för hållbar utveckling.

Under året avslutades den av UD ledda interdepartementala samrådsprocessen kring SIDA:s studie av politikområdena miljö, handel, utvecklingssamarbete och jordbruk.

Skr. 1999/2000:13

Pågående aktiviteter

Åtgärd UD 97:1 Uppmärksamma frågor om ekologisk hållbarhet i analys och rapportering

Denna punkt avser dels UD:s länderanalys och länderrapportering, dels övrigt internationellt analys- och rapportarbete inom miljöområdet. Rapporteringen och analyserna från utlandsmyndigheterna på området följs noga av departementet. Inom ramen för bl.a. verksamhetsplaneringen ges möjlighet att styra omfattningen och inriktningen på rapporteringen.

I den nya förordningen för den europeiska miljöbyrån EEA har ekologisk hållbarhet lyfts fram på svenskt initiativ. I det fortsatta arbetet med att samordna internationell rapportering kommer frågan att uppmärksammas av Sverige. Arbetet med program för miljöintegrering för hållbar utveckling i EU innehåller krav på mål, indikatorer och uppföljning. Arbetet med att utforma internationella hållbarhetsindikatorer pågår i flera internationella fora. Sverige deltar också aktivt i det internationella arbetet med att utveckla miljöstatistik och miljöräkenskaper som datakällor för hållbarhetsanalyser och indikatorer.

Åtgärd UD 97:2 Fortsätta främja miljöhänsyn och hållbar utveckling i det bilaterala och multilaterala utvecklingssamarbetet samt i EU-biståndet, med särskild betoning av fattigdomsaspekterna

Arbete pågår med att förstärka integrationen av miljö och hållbar utveckling i FN:s verksamhet, särskilt i anslutning till generalsekreterarens reformarbete på områdena hållbar utveckling och bosättning. Vidare pågår arbete för att utveckla och driva svenska prioriteringar genom regleringsbrev, i det multilaterala utvecklingssamarbetet samt i det bilaterala arbetet med lands- och regionstrategier, och i EG-kommissionens policyarbete för EU:s utvecklingssamarbete; i anslutning till de riktlinjer som lades fast dels i regeringens skrivelse Sveriges internationella samarbete för hållbar utveckling (skr. 1996/97:2), dels i skrivelsen Framtid med Asien. En svensk Asienstrategi inför 2000-talet (skr. 1998/99:61). Asienstrategins betoning av hållbar utveckling genomförs bl.a. genom intensifierat samarbete med Kina.

I vad gäller EU:s utvecklingssamarbete söker UD inom den så kallade Cardiffprocessen verka för ett åttapunktsprogram för samarbetets genomsyrande av omsorg om hållbar utveckling.

Åtgärd UD 97:3 Följa upp FN:s generalförsamlings extra möte (UNGASS)

FN:s kommission för hållbar utveckling (CSD) möts årligen för att genomföra och utveckla besluten från Riokonferensen år 1992 samt från generalförsamlingens nittonde extra möte år 1997. Vid kommissionens sjunde möte, som ägde rum i slutet av april 1999, behandlades tematiska

frågor om haven, hållbara konsumtions- och produktionsmönster samt hållbar utveckling av turism.

Under mötet inleddes bl.a. en dialog mellan regeringar, folkrörelser och turistindustrin om arbetet för hållbar turism. Ett arbetsprogram för hållbar turism antogs, vilket kräver efterlevnad av industri, regeringar, internationella organ och folkrörelser. Det gällande arbetsprogrammet avseende hållbara konsumtions- och produktionsmönster utvidgades.

Hösten 1999 kommer förberedelser påbörjas för det åttonde CSD-mötet våren 2000, vars huvudsakliga inriktning blir hållbart utnyttjande av mark, finansiella resurser och handel inom ramen för hållbar utveckling.

Åtgärd UD 97:4 Fortsätta arbeta aktivt inom globala konventioner för hållbar utveckling

Under 1998 deltog Sverige vid partsmötena inom konventionerna för klimatförändring, biologisk mångfald och FN:s konvention mot öken-spridning samt inom Baselkonventionen och Montrealprotokollet.

Inför klimatkonventionens partsmöte i oktober och november 1999 är frågor om gemensamt genomförande och samarbetet med utvecklingsländer inom ramen för "Clean Development Mechanism", utvecklingsländernas framtida åtaganden samt handel med utsläppsrätter centrala, liksom frågan om ett kontroll- och påföljdssystem för Kyotoprotokollet.

Montrealprotokollets viktigaste fråga ur svensk synvinkel är för närvarande effektivt utfasningsbistånd till utvecklingsländer, inklusive utnyttjandet av svenska erfarenheter. Särskild uppmärksamhet bör ägnas arbetet inom styrelsen för Montrealprotokollets multilaterala fond. Begränsningen av övergången från freon till HCFC förblir en viktig fråga. Inom fondstyrelsen har Sverige ordförandeposten i arbetsgruppen för utformning av programmet för utfasning av ozonfarliga lösningsmedel i Kina.

Vid partskonferensen angående konventionen för biologisk mångfald i maj 1998 verkade Sverige för att inom konventionen utarbeta särskilda arbetsprogram för marin- och kustnära biologisk mångfald, sötvatten, skog, jordbruk och ursprungsbefolkningars traditionella kunskaper. Sverige verkade även för att förhandlingarna om biosäkerhet skulle avslutas före februari 1999 samt för att den globala miljöfonden skall utgöra en permanent finansiell mekanism för konventionen. Klimatkonventionen tog ställning till denna senare fråga under år 1998. Vid ökenkonventionens partsmöte hösten 1999 står Afrikas genomförande av konventionen på dagordningen.

Vid Baselkonventionens fjärde partsmöte i februari 1998 lyckades parterna, efter långa förhandlingar, enas om att exportförbudet av farligt avfall från i princip OECD-länder till icke OECD-länder skall stå fast och varken inskränkas eller utvidgas innan förbudet trätt i kraft. Denna fråga drevs bl.a. av Sverige tillsammans med övriga EU-länder samt flertalet utvecklingsländer.

Sverige har också under år 1998 aktivt deltagit i förhandlingar om två konventioner på kemikalieområdet. En konvention om Prior Informed Consent vid handel med vissa farliga kemikalier som skrevs under i Rotterdam den 11 september 1998, samt en konvention om stabila,

organiska ämnen, s.k. POPs, vars första förhandlingsmöte hölls i Montreal i juni 1998. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd UD 97:5 Verka för en tillfredsställande påfyllnad av den globala miljöfonden

Den globala miljöfonden (GEF) medverkar till att finansiera de merkostnader, (s.k. incremental costs) för utvecklingsprojekt i utvecklingsländer som kan uppkomma för att uppnå globala miljövinster. Målet om tillfredsställande påfyllnad av GEF uppfylldes i och med givarnas överenskommelse i mars 1998, som innebär att GEF disponerar 2,75 miljarder USD för perioden 1998–2002. Sverige spelade en aktiv roll i dessa förhandlingar, särskilt vad gäller frågan om en rimlig bördefördelning mellan givarna. Sverige har i det fortsatta arbetet med GEF aktivt deltagit med att följa upp de rekommendationer som GEF:s styrelse beslutat om, särskilt vad gäller nationell förankring av verksamheten samt gransknings- och utvärderingsfunktionen.

Åtgärd UD 97:6 Verka för att miljöaspekter och hållbar utveckling integreras i WTO bl.a. i kommande förhandlingar om handelsliberalisering

Sverige deltar i de internationella diskussionerna om handel och miljö främst inom Världshandelsorganisationens (WTO:s) kommitté för handel och miljö, CTE. Denna kommitté är huvudforumet för behandlingen av frågor som rör sambandet mellan handel och miljö. Arbetet inom CTE är av stor betydelse för att påverka och genomdriva eventuella förändringar i handelsregelverket med inriktning mot en hållbar utveckling. Sverige arbetar för att miljö och hållbar utveckling skall integreras i handelsregelverket så att en liberalisering av handeln kan medverka till en hållbar utveckling.

Det anses allmänt att miljöfrågorna endast kan lösas inom ramen för en bredare WTO-förhandling. För att nå ett önskat resultat på området verkar Sverige och EU därmed för att miljöfrågorna skall ingå i den förhandlingsrunda i WTO som inleds i början av år 2000. Sverige och EU verkar här dels för att miljöfrågorna skall kunna integreras horisontellt i alla områden som förhandlas, dels för att specifika miljöfrågor skall kunna hanteras. Till dessa hör den viktiga frågan om relationen mellan handelsregelverket och handelsåtgärder i miljökonventioner, Multilateral Environmental Agreements (MEAs), försiktighetsprincipens utrymme i WTO-regelverket samt frågan om miljömärkningssystemens relation till WTO-avtalet.

Åtgärd UD 97:7 Genom bl.a. biståndet stödja utvecklingsländernas produktion och export av miljöanpassade produkter

Studien om handeln/miljö och utvecklingssamarbete har avslutats. Som ett resultat av studien har bl.a. samverkan mellan departement och Sida i frågan om underlättande av ekologisk jordbruksproduktion i och export från utvecklingsländer intensifierats.

4.3 Försvarsdepartementets verksamhetsområde

I totalförsvarspropositionen år 1996 (prop. 1996/97:4) redovisade regeringen utförligt det miljöarbete som bedrivs av myndigheterna under Försvarsdepartementet. Regeringen konstaterade sammanfattningsvis att Försvarsmakten fortsätter att systematiskt genomföra sitt miljöarbete i enlighet med den fastlagda inriktningen. Regeringen framhöll även att övriga myndigheter hade kommit igång med ett strukturerat miljöarbete. Miljöarbetet har därefter fortsatt bedrivits aktivt och med ett betydande engagemang.

Av särskild betydelse är nu det sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling som regeringen tilldelat Försvarsmakten och Statens räddningsverk. Detta ansvar utgör en grundläggande inriktning för myndigheternas fortsatta arbete och för arbetet inom respektive sektor. En huvudpunkt är också införandet av miljöledningssystem. Regeringen har i regleringsbrevet för år 1999 angivit tidpunkter för flera myndigheter när ett sådant system skall vara infört. Övriga myndigheter skall fortsätta pågående arbete i detta avseende. En annan viktig uppgift för den militära sektorn är riktlinjerna för miljöanpassad försörjning med försvarsmateriel som utarbetades av de berörda myndigheterna och som regeringen kunde fastställa i slutet av förra året.

Det är enligt regeringens mening angeläget att myndigheterna inom Försvarsdepartementets sektor fortsätter sitt föredömliga arbete för ett ekologiskt hållbart Sverige.

Pågående åtgärder

Åtgärd Fö 97:1 och 2 Fortsätta att målmedvetet bedriva miljöarbetet inom Försvarsdepartementets verksamhetsområde enligt de riktlinjer som tidigare redovisats för riksdagen. Agera för att myndigheterna inom Försvarsdepartementets verksamhetsområde ägnar stor uppmärksamhet åt att genomföra den av statsmakterna anvisade inriktningen av miljöarbetet.

Försvarsmakten

Huvuduppgifterna för Försvarsmakten i miljöhänseende är arbetet med sektorsuppdraget, miljöledningssystem och miljöanpassad försörjning med försvarsmateriel – se även åtgärderna Fö 98:1, Fö 99:1 och 2. Andra viktiga delar är att genomföra den första etappen av åtgärdsprogram mot buller från militär flygverksamhet och att tillämpa de av regeringen fastställda riktlinjerna i fråga om skottbuller från artilleri och andra tunga vapen. Försvarsmakten skall också fortsätta arbetet med farliga lämningar och dumpad ammunition.

Regeringen har i 1999 års regleringsbrev uppdragit åt Statens räddningsverk att i en särskild redovisning i samband med årsredovisningen för år 1999 redovisa den fortsatta processen med att införa miljöledningssystem och därvid integrera miljö- och resurshushållningsaspekter i såväl intern som extern verksamhet. Räddningsverket skall också i enlighet med detta uppdrag redovisa eventuella hinder för en sådan integrering samt kostnader och besparingar. Slutligen skall verket redovisa hur arbetet enligt handlingsplanen och arbetet för att nå uppsatta miljömål för verksamheten fortskrider.

Räddningsverket är sedan den 1 juli 1999 central tillsynsmyndighet enligt lagen (1999:381) om åtgärder för att förebygga och begränsa följderna av allvarliga kemikalieolyckor. Lagen syftar till att förebygga allvarliga kemikalieolyckor och begränsa följderna av sådana olyckor för människors hälsa och för miljön.

I augusti 1998 beslutade regeringen, med utgångspunkt i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145), att ge Kustbevakningen i uppdrag att i samverkan med Sjöfartsverket redovisa förslag till delmål och åtgärder vad gäller olje- och kemikalieutsläpp från fartyg till sjöss.

Regeringen har vidare i 1999 års regleringsbrev uppdragit åt Kustbevakningen att redovisa arbetet med att införa miljöledningssystem enligt delar av den mall som Riksrevisionsverket har tagit fram för redovisning av miljöledning i myndigheter och som avser intern och extern miljöutredning, miljöanpassad upphandling samt kostnader och besparingar. Regeringen vill peka på att Kustbevakningen i mars 1999 har redovisat en miljöutredning. Nu fortsätter arbetet inom myndigheten med att granska och revidera miljöpolicy samt att formulera mål och handlingsprogram. Arbetet bedrivs i projektform och skall avslutas under år 1999 samt redovisas i samband med årsredovisningen i mars 2000.

Regeringen vill även erinra om att miljöarbetet pågår inom det civila försvaret. Så gäller bl.a. att Överstyrelsen för civil beredskap enligt 1999 års regleringsbrev har regeringens uppdrag att redovisa de fortsatta åtgärder som vidtagits med anledning av miljövårdsberedningens betänkande (SOU 1996:112) Integrering av miljöhänsyn inom den statliga förvaltningen.

Den totalförsvarsgemensamma verksamheten

Miljöarbetet hos myndigheterna inom den totalförsvarsgemensamma verksamheten utvecklas vidare. Miljöledningssystem skall införas hos Fortifikationsverket¹, Försvarets materielverk, Försvarets forskningsanstalt och Flygtekniska försöksanstalten. Dessa myndigheter skall bedriva sitt miljöarbete i enlighet med vad som anges i regeringens särskilda beslut med uppdrag till statliga myndigheter gällande miljöledningssystem i statlig förvaltning. Materielverket skall även

¹ Fortifikationsverket lyder under Finansdepartementet, verksamhetsområde 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, sedan den 1 januari 1999. Delar av Fortifikationsverkets verksamhet ligger dock kvar inom Försvarsmaktens sektorsområde.

tillämpa de av regeringen fastställda riktlinjerna för miljöanpassad försörjning med försvarsmateriel. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd Fö 97:3 Fortsätta att bedriva ett aktivt internationellt miljöarbete rörande militär verksamhet

Inom det internationella försvarsmiljösamarbetet fortsätter Sverige att spela en aktiv roll. Den svenska medverkan i Nato:s miljökommitté (NATO/CCMS) fortsätter och utvecklas. Sverige deltar i flera av CCMS pilotstudier, bl.a. den om miljöledningssystem i den militära sektorn. Sverige har även anslutit sig till en ny pilotstudie om konsekvenser för miljön och säkerheten av folkoflyttningar i stora städer och ett nytt pilotstudieprojekt om hållbart byggande inom den militära infrastrukturen.

Handlingsprogrammet för nordiskt försvarsmiljöarbete på departementsnivå utvecklas vidare. Under år 1999 bedöms en Nordisk Agenda 21 för försvarssektorn kunna bli klar. Ett annat samarbetsområde, som leds av Sverige, gäller gemensamt utnyttjande av anläggningar för miljöfarlig verksamhet, t.ex. skjutfält. Ett tredje samarbetsområde avser nordiskt försvarsmiljöbistånd till bl.a. de baltiska staterna. I denna del deltar USA i samarbetet. Vid ett möte i augusti 1998 lades grunderna fast för detta Östersjösamarbete, liksom principerna för enskilda samarbetsprojekt. Genom att diskutera försvarsmiljöfrågorna gemensamt i Norden och genom att samnordiskt driva dessa frågor både nationellt och internationellt kommer den gemensamma nordiska miljön att förbättras.

De gemensamma svensk-amerikanska försvarsmiljöprojekten i Baltikum fortsätter. Sedan tidigare bedrivs projekt i Lettland om att upprätta en miljöplan vid en armébas och i Litauen om miljöutbildning för baltisk försvarsmaktspersonal. I oktober 1998 beslutade regeringen om ett projekt i Estland om miljöriskbedömningar avseende mark och grundvatten vid den f.d. sovjetiska flygbasen Ämari. Dessa projekt finansieras för svensk del genom den s.k. Östersjömiljarden. Dessa svenska försvarsmiljöinsatser har en stor betydelse för att bygga upp ett miljökunnande i de baltiska försvarsmakterna. Insatserna bidrar därför också till att stärka de demokratiska grunderna i dessa staters försvarsmakter. Därmed stärks också den pågående demokratiseringsprocessen i denna region.

Tillsammans med USA och Polen anordnade Sverige, inom ramen för NATO/CCMS EAPR, mötet om militär verksamhet och miljön i Warszawa i juni 1998. Vid mötet utarbetades en plan för att hjälpa stater att utarbeta nationella försvarsmiljöprogram. Sverige och USA har påtagit sig ett visst ansvar för att genomföra denna plan.

På myndighetsnivån fortsätter samarbetet mellan bl.a. de nordiska försvarsmakterna. Detta avser bl.a. införandet av miljöledningssystem. Innevarande år har vidare de svenska och ryska försvarsmakterna inlett ett försvarsmiljösamarbete. Inom ramen för Försvarsmaktens samarbete med den amerikanska försvarsmakten har utarbetats en handbok för miljöhänsyn i materielanskaffningsprocessen. På regeringens uppdrag skall Försvarsmakten tillsammans med den amerikanska försvarsmakten inom ramen för det euro-atlantiska partnerskapsrådet i december i år i

Södertälje anordna en internationell konferens om miljöhänsyn i den militära materielanskaffningen med utgångspunkt i denna handbok. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd Fö 97:4 Fortsätta att bedriva ett aktivt internationellt arbete rörande kemikalieolyckor och oljebekämpning

Räddningsverket deltar i det internationella samarbetet inom området kemikalieolyckor i samarbete med Sprängämnesinspektionen och andra berörda myndigheter. Samarbetet bedrivs bl.a. inom ramen för ECE:s Industriolyckskonvention, EU:s kommitté för Seveso II-direktivet och OECD:s expertgrupp inom kemikalieolycksområdet. Industriolyckskonventionen och Seveso II-direktivet har under år 1999 införts i svensk lagstiftning.

Kustbevakningen deltar i det globala miljöarbete som bedrivs inom FN-organet IMO (International Maritime Organisation) samt i de regionala avtalen för Östersjön (Helsingforsavtalet) respektive Nordsjön (Bonnnavtalet). I de senare genomförs årligen ett antal gemensamma flygövervakningsoperationer i syfte att upptäcka pågående illegala oljeutsläpp och att lagföra förövarna.

I syfte att informera om illegala oljeutsläpp och den typ av bevisning som kan föreläggas polis och åklagare har nordsjöstaterna tagit fram en särskild informationsskrift som är översatt till svenska. För närvarande pågår framtagningen av ytterligare en manual i syfte att underlätta det internationella samarbetet vid lagföring.

Åtgärd Fö 98:1 Uppdrag avseende sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling samt sektorsmål och åtgärder avseende miljö kvalitetsmålen.

Försvarsmakten

Regeringen beslutade i juli 1998, med utgångspunkt i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145), att Försvarsmakten dels skall ha ett särskilt sektorsansvar för ekologisk hållbarhet, dels skall utarbeta och redovisa förslag till sektorsmål och åtgärder avseende miljö kvalitetsmålen. Försvarsmakten har därefter definierat sektorn till att omfatta den egna myndigheten, Fortifikationsverket, Försvarets materielverk, Försvars högskolan, Försvarets radioanstalt, Försvarets forskningsanstalt och Flygtekniska försöksanstalten. En lägesredovisning av arbetet med sektorsmålen lämnades till regeringen den 1 oktober 1999.

Statens räddningsverk

Regeringen beslutade i juli 1998, med utgångspunkt i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145), att Statens räddningsverk dels skall ha ett särskilt sektorsansvar för ekologisk hållbarhet, dels skall utarbeta och redovisa förslag till sektorsmål och åtgärder. Räddningsverket utarbetar nu mål för ekologiskt hållbar utveckling inom verksamhetsområdena Skydd mot olyckor i fred och Räddningstjänst under höjd beredskap. Uppdraget redovisades till regeringen den 1 oktober 1999.

Åtgärd Fö 99:1 Införande av miljöledningssystem i den militära sektorn

Regeringen har i 1999 års regleringsbrev uppdragit åt ett antal myndigheter inom den militära sektorn att inom de närmaste åren införa miljöledningssystem. Systemet skall uppfylla minst kraven enligt standarden ISO 14001 kompletterat med kraven på offentlig redovisning enligt standarden EMAS. För Försvarsmakten och Flygtekniska försöksanstalten skall systemet vara infört senast år 2000. Inriktningen är vidare att Fortifikationsverket, Försvarets materielverk och Försvarets forskningsanstalt skall ha infört miljöledningssystem senast år 2002.

Viktiga delar i Försvarsmaktens arbete med att införa miljöledningssystem är bl.a. att fortsätta miljöutbildningen, fortsätta åtgärderna för att begränsa utsläppen av fossila bränslen och andra skadliga ämnen och att tillämpa de av regeringen fastställda riktlinjerna för miljöanpassad försörjning med försvarsmateriel.

Åtgärd Fö 99:2 Riktlinjer för miljöanpassad försörjning med försvarsmateriel

Regeringen uppdrog genom beslut i december 1998 åt Försvarsmakten och Försvarets materielverk att tillämpa det förslag till riktlinjer för miljöanpassad försörjning av försvarsmateriel som myndigheterna hade utarbetat. De två myndigheterna skall redovisa genomförandet av riktlinjerna i samband med årsredovisningarna för budgetåren 1998, 1999 och 2000.

4.4 Socialdepartementets verksamhetsområde

Regeringens arbete för en ekologiskt hållbar utveckling inom Socialdepartementets verksamhetsområde har sin tyngdpunkt i frågor om hälsa och välfärd samt miljöarbetet inom hälso- och sjukvården.

Arbetet för ett ekologiskt hållbart Sverige måste ske med beaktande av en fortsatt hög hälsoskyddsnivå. Insatser för en god hälsa bland befolkningen är en god investering för framtiden och utgör ett centralt inslag i arbetet mot en hållbar samhällsutveckling. Olika åtgärder för att sluta kretslopp och för att minska belastningen på miljön i övrigt måste förenas med kraven inom hälsoområdet. Konflikter mellan hälsa och miljö kan uppkomma om inte en helhetssyn tillämpas på hälsa och miljö. Arbetet för ett ekologiskt hållbart Sverige måste därför bedrivas med beaktande av de mål och åtgärder som bedöms nödvändiga för att säkerställa en god hälsa bland befolkningen.

Miljöhälsoutredningen lämnade i sitt slutbetänkande Miljö för en hållbar samhällsutveckling (SOU 1996:124) ett förslag till ett nationellt handlingsprogram för att minska miljörelaterade hälsorisker i Sverige. Eftersom handlingsprogrammet bör samordnas med arbetet med de nationella miljö kvalitetsmål som beslutades i samband med miljömålspropositionen (prop. 1997/98:145) kommer Miljöhälsoutredningens betänkande att ingå som en del i Miljömålskommitténs arbete (M 1998:07).

Folkhälsoinstitutet och Riksförsäkringsverket tillhörde de myndigheter som år 1997 fick i uppdrag att vara pilotmyndigheter när det gäller för att införa miljöledningssystem inom statlig förvaltning.

Pågående åtgärder

Åtgärd S 97:1 Internationellt samarbete inom hälsoskydd och miljömedicin

Ett fortsatt väl utvecklat internationellt samarbete kring hälsoskydd och miljömedicin är av stor betydelse. Sverige har sedan lång tid lagt stor vikt vid att upprätthålla en hög hälsoskyddsnivå i samhället och har därför goda förutsättningar att vara en drivande kraft kring dessa frågor.

Världshälsoorganisationens (WHO) globala program för området miljö och hälsa är väl samordnat med uppföljningen av Agenda 21 och stöds av Sverige, bl.a. genom frivilliga bidrag. WHO:s arbete omfattar både hälso målen i Agenda 21 och frågor som miljömedicin, kemikaliesäkerhet, hälsorisker och säkerhetsfrågor inom industri, vatten och sanitet etc.

Inom WHO:s europaregion har en tredje miljö- och hälsoministerkonferens ägt rum i London i juni 1999. Planeringen av konferensen har beretts inom den europeiska miljö- och hälsokommittén (EEHC) där förutom WHO och vissa medlemsländer även representanter för bl.a. Europeiska kommissionen, FN/ECE, UNEP, OECD, EEA och Världsbanken ingår. Vid ministerkonferensen undertecknades ett protokoll om vatten och hälsa till FN/ECE:s konvention om skydd och användning av

gränsöverskridande vattendrag och internationella sjöar. Vidare antogs en rekommendation om transporter, miljö och hälsa som betonar vikten av att integrera hälso- och miljöaspekter i transportpolitik och planering av mark och vatten. Därutöver diskuterades bl.a. implementering av nationella program för miljö och hälsa, inflytande och deltagande av allmänhet och intresseorganisationer, barns hälsa och miljö, ekonomiska perspektiv på miljö och hälsa samt forskning inom miljö och hälsa.

I de åtaganden som gjordes vid miljö- och hälsoministerkonferensen i Helsingfors 1994 ingick att varje medlemsland skulle utarbeta nationella program för miljö och hälsa. Miljöhälsoutredningen (SOU 1996:124) ingick som ett led i att för svenskt vidkommande leva upp till detta åtagande. I dag har 43 av regionens 51 medlemsländer färdigställt eller kommit långt i arbetet med de nationella planerna. Det kan ses som ett stort framsteg att nästan alla länder har utarbetat sådana planer och att man under arbetet har lärt av och hjälpt varandra. Särskilt viktigt är det att länderna i Central- och Östeuropa har fått stöd i sitt nödvändiga arbete.

Ett omfattande europeiskt samarbete inom miljöområdet sker inom ramen för EU. EU:s insatser inom folkhälsoområdet är inte lika långtgående som EU:s miljöarbete. Efter Maastrichtfördraget gavs dock gemenskapen formella befogenheter inom folkhälsoområdet och sedan dess har flera initiativ tagits. I sitt meddelande av den 24 november 1993 om ramen för åtgärder inom folkhälsoområdet (kom(93)559 slutgiltigt) fastställde kommissionen en ram för åtgärder på gemenskapsnivå fram till år 2000 för att uppnå dessa mål. Inom denna ram fattade rådet och Europaparlamentet under våren 1999 beslut om att anta ett program för gemenskapsåtgärder avseende miljörelaterade sjukdomar. Syftet med programmet är bl.a. att förbättra informationen om miljörelaterade sjukdomar och att förbättra kunskapen om och förståelsen för hur dessa sjukdomar bedöms och hanteras.

Genom Amsterdamfördraget förstärks samarbetet inom folkhälsoområdet. En av de viktigaste förändringarna består i att det i fördraget anges att en hög skyddsnivå för människors hälsa skall beaktas i utformandet och genomförandet av gemenskapens samlade politik.

När det gäller samarbete inom hälsoskyddet och miljömedicinen inom närområdet deltar Sverige i en samverkansgrupp mellan länderna i Norden och Baltikum i syfte att ta fram handlingsprogram för miljörelaterat hälsoarbete inom Östersjöområdet. Inom WHO:s europakontors särskilda insatsområde för Central- och Östeuropa, EUROHEALTH-programmet, ingår miljö och hälsa som ett av sex prioriterade områden.

Åtgärd S 97:2 Lyfta fram åtgärdsbehov inom hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvårdens ansvar för hälsa och miljö utgörs av:

- Ett lagreglerat ansvar för den egna verksamheten, enligt miljöbalken, läkemedelslagen och arbetsmiljölagen m.m.,
- Ett hälsoansvar för befolkningen och individer enligt hälso- och sjukvårdslagen och smittskyddslagen, vilket omfattar bl.a. samhälls- och miljömedicin, epidemiologi och smittskydd.

Samtliga landsting har av landstingsfullmäktige antagna miljöprogram. Dessa omfattar främst miljöåtgärder vid landstingens egna verksamheter, t.ex. sjukhus, vårdcentraler och tandvårdskliniker. Landstingens miljöarbete redovisades år 1997 i en av Landstingsförbundet framlagd rapport "Landstingen och miljön". Landstingens operativa verksamhet styrs inte direkt av riksdag och regering. Regeringen vill dock lyfta fram några områden där ytterligare åtgärdsbehov finns;

Miljöledningssystem

Ett intensivt arbete när det gäller att införa miljöledningssystem pågår för närvarande i samtliga landsting och regioner. Landstingsförbundet bedömer att de flesta sjukvårdshuvudmän har påbörjat eller är på väg att införa miljöledningssystem enligt företrädesvis EMAS och ISO 14001 i olika verksamheter. Ett resultat av detta arbete är att Länssjukhuset i Halmstad som första sjukhus i Europa registrerats enligt EMAS.

Minska avfallets mängd och farlighet från sjukvården

Landstingsförbundet har under perioden 1995–1997 producerat rapporterna "Miljöstatistik för sjukhusen" som avser landets ca 90 akutsjukhus. En fjärde rapport avseende förhållandena för år 1998 planeras att publiceras i december 1999. Ett av flera syften med statistiken är att förse sjukhusen med verktyg, t.ex. nyckeltal, för att i första hand kunna följa upp och förbättra sitt eget miljöarbete, exempelvis avseende avfallet.

Åtgärd S 97:3 Åtgärder för att avveckla amalgamanvändningen inom tandvården

I propositionen Reformerat tandvårdsstöd (prop. 1997/98:112) som godkänts av riksdagen föreslår regeringen att tandvårdsersättning för amalgamfyllningar bör slopas fr.o.m. år 1999 som ett led i strävan att avveckla dessa fyllningar. I både tandvårdspropositionen och i miljömålspropositionen (prop. 1997/98:145) betonar regeringen att det är angeläget att användningen av amalgam inom tandvården snarast upphör. En förutsättning för att förbjuda amalgam av hälsoskäl är att EU:s direktiv om medicintekniska produkter (93/42/EEG) medger ett sådant förbud. Detta direktiv har nyligen ändrats och ändringarna finns införda i ett direktiv om medicintekniska produkter för in vitro diagnostik (98/79/EEG). I samband med att detta direktiv skall införas i svensk lagstiftning kommer regeringen att bereda frågan om ett förbud mot amalgam. Regeringen kommer i det sammanhanget att ytterligare studera vilka alternativ som finns när det gäller legal grund för ett sådant förbud och vilken väg som är den mest framkomliga.

Åtgärd S 97:4 Förbättra miljömedicinsk kunskapsförsörjning

Regeringen har i regleringsbrevet för år 1998 gett Socialstyrelsen i uppdrag att verka för att kunskapsförsörjning och samverkansformer inom miljömedicin klarläggs. Senast vid utgången av år 1999 bör samtliga landsting ha klarlagt hur den miljömedicinska kunskapsförsörjningen skall klaras samt hur samverkan skall ske mellan kommunal och regional nivå inom miljömedicinen.

Åtgärd S 98:1 Uppdrag till Socialstyrelsen om delmål och sektorsmål inom miljöpolitiken

Med anledning av miljömålspropositionen (prop. 1997/98:145) gav regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att göra en samlad översyn av vilka hälsorelaterade delmål och åtgärder som behövs för att miljö kvalitetsmålen, i första hand målen Frisk luft, God bebyggd miljö och Giffri miljö, skall nås inom en generation samt precisera miljö kvalitetsmålen genom att utforma sektorsmål och fortlöpande följa upp sektorsmålen och genomförandet inom sin sektor. En redovisning av uppdraget presenterades för regeringen den 1 oktober 1999.

Åtgärd S 98:2 Slutföra arbetet med nationella folkhälsomål

Även om hälsan allmänt sett har utvecklats positivt i Sverige finns det fortfarande allvarliga sjukdomar och skador som är möjliga att förebygga. Det finns bl.a. stora och i vissa fall ökande skillnader i hälsa mellan olika sociala grupper, geografiska områden samt mellan könen.

Regeringen beslutade i december 1995 om direktiv till en parlamentarisk kommitté (dir. 1995:158) med uppgift att utarbeta ett förslag till nationella mål för hälsoutvecklingen i Sverige. Målen skall vara vägledande för samhällets insatser för att främja folkhälsan, förebygga ohälsa, minska hälsorisker samt förhindra förtida och undvikbar funktionsnedsättning. Kommittén skall även lämna förslag till strategier för att nå målen samt beakta att målen kan förankras i olika besluts- och utvecklingsprocesser. Arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling är en av de aktiviteter där dessa mål och strategier bör förankras. Den nationella folkhälsokommittén skall slutföra sitt arbete senast den 31 oktober 2000.

Åtgärd S 98:3 Förbättringar av innemiljön i lokaler där barn vistas

Regeringen har gett Folkhälsoinstitutet och Boverket ett gemensamt uppdrag att tillsammans med andra berörda myndigheter och organisationer initiera aktiviteter med inriktning på inomhusmiljöer där barn och ungdomar vistas. Uppdraget bör genomföras inom ramen för Innemiljöåret 1999 och skall redovisas senast den 31 januari år 2000.

Åtgärd S 98:4 Verka för att lokala och regionala planer och program inom hälsoskyddet och miljömedicinen tas fram

Till följd av bl.a. Miljöhälsoutredningen har Socialstyrelsen fått i uppdrag att verka för att lokala och regionala planer och program inom hälsoskyddet och miljömedicinen tas fram. Senast vid utgången av år 1999 bör 90 % av länsstyrelserna ha antagit program som omfattar hälsoskydd, 90 % av landstingen ha antagit verksamhetsplaner för den egna miljömedicinska verksamheten samt 80 % av kommunerna antagit lokala program eller verksamhetsplaner som täcker hälsoskydd.

Åtgärd S 98:5 Utarbeta en nationell miljöhälsorapport

Socialstyrelsen har enligt uppdrag från regeringen påbörjat planeringen av en nationell miljöhälsorapport som skall presenteras senast år 2001. Denna planeras att omfatta en uppdatering av Miljöhälsoutredningens kunskapsunderlag, en bedömning av exponering för olika prioriterade

hälsorisker i miljön samt en uppskattning av ohälsa till följd av hälsorisker i miljön uppdelat på olika sjukdomsgrupper. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd S 98:6 Sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling

Socialstyrelsen och Riksförsäkringsverket ingår bland de myndigheter som tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling. Myndigheterna inkom den 1 oktober 1999 till regeringen med en första lägesredovisning i vilken de belyser hur myndigheten har definierat sin roll, arbetets omfattning, eventuella problem och på vilket sätt det kan integreras i myndighetens verksamhet.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd S 99:1 Utredning om förutsättningar att avveckla ftalater i medicintekniska produkter, läkemedel och läkemedelsnära produkter samt andra produkter inom hälso- och sjukvården.

Läkemedelsverket och Socialstyrelsen gavs i regleringsbrevet för år 1999 i uppdrag att i samråd med Kemikalieinspektionen, sjukvårdens huvudmän och andra berörda parter utreda förutsättningarna för att i första hand avveckla och i andra hand begränsa användningen av ftalater och andra mjukgörare med skadliga eller misstänkt hälso- och miljöskadliga effekter i medicintekniska produkter, i läkemedel och läkemedelsnära produkter samt i andra produkter inom hälso- och sjukvården. Utredningen bör även redovisa förslag till åtgärder som är nödvändiga för att åstadkomma en avveckling alternativt en begränsning. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 31 december 2000.

Åtgärd S 99:2 Information och utveckling av metoder för att bättre nå föräldrar med information i bl.a. allergiförebyggande syfte

Folkhälsoinstitutet gavs i regleringsbrevet för år 1999 i uppdrag att ta fram innehåll och utveckla metoder för att bättre nå föräldrar med information i bl.a. allergiförebyggande syfte. Arbetet skall inriktas mot de verksamheter som kommer i kontakt med barn och föräldrar, t.ex. mödra- och barnavårdscentraler och vårdcentraler. Arbetet skall ske i samråd med Socialstyrelsen och Landstingsförbundet samt eventuellt andra berörda organisationer. Uppdraget skall redovisas senast den 31 mars 2000.

4.5 Finansdepartementets verksamhetsområde

Från och med den 1 januari 1999 ansvarar Finansdepartementet också för vissa frågor som tidigare handlagts inom Inrikesdepartementet. Det gäller kommun-, konsument-, bostads- och länsstyrelsefrågor.

Inom Finansdepartementets verksamhetsområde läggs tonvikten bl.a. på skatter och utveckling av miljöräkenskaper. Skatter kan i många fall utgöra kostnadseffektiva instrument för att bidra till en hållbar utveckling. För att nå en ökad förståelse av vad som krävs för en hållbar utveckling kan arbetet med miljöräkenskaperna, där både utsläpp och naturresurser beaktas, vara värdefull.

En viktig del av konsumentpolitiken är att uppmuntra hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Skrivelsen Konsumenterna och miljön – en handlingsplan för hållbar utveckling (skr. 1997/98:67, bet. 1997/98:LU21, rskr. 1997/98:220) överlämnades till riksdagen i mars år 1998. I skrivelsen presenterar regeringen sin syn på centrala frågor som rör miljömålet i konsumentpolitiken. En handlingsplan för arbetet med att uppfylla målet läggs fram i skrivelsen. Handlingsplanen som utgör ett led i regeringens arbete för att uppnå en hållbar utveckling omfattar bl.a. förbättrad varuinformation, varuprovning, bevakning av hur miljöargument används i marknadsföring samt åtgärder som ökar de enskilda konsumenternas möjligheter att rikta sin efterfrågan mot ekologiskt hållbara varor och tjänster. Vägledande för arbetet är att verka för att svenska ståndpunkter skall få internationellt genomslag på detta område.

Pågående åtgärder

Åtgärd Fi 97:1 Öka skattesystemets miljöstyrande effekt och se över ekonomiska styrmedel. Områden som analyseras är bl.a. vägskatterna och energiområdet

Trafikbeskattningsutredningen har lämnat delbetänkandet Bilen, miljön och säkerheten (SOU 1997:126) och slutbetänkandet Bilen, miljön och säkerheten (SOU 1999:62). En översyn av energibeskattningen pågår. Energiskattefrågor har även aktualiserats i de överläggningar som pågår med samtliga riksdagspartier om skattepolitikens framtida utformning. Riksdagen har beslutat införa en avfallsskatt fr.o.m. den 1 januari 2000 i överensstämmelse med förslagen i regeringens proposition En lag om skatt på avfall (prop. 1998/99:84). Skatten kommer att tas ut med 250 kronor per ton avfall som deponeras.

I 1999 års ekonomiska proposition (prop. 1998/99:100) tar regeringen i avsnitt 8.4.2 upp frågor om miljöincitament i trafikbeskattningen. Regeringen föreslår att elbilar och elhybridbilar skall befrias från fordonsskatt under fem år från den första registreringen. Riksdagen har beslutat i enlighet med förslaget. De nya bestämmelserna gäller fr.o.m. den 1 juli 1999. Regeringen föreslår i budgetpropositionen för 2000 att miljörelateringen av skattesystemet fortsätter (prop. 1999/2000:1).

Bl.a. använda miljöräkenskaper i Långtidsutredningen 1999

Arbete med miljöräkenskaper pågår vid Statistiska Centralbyrån, Konjunkturinstitutet och Naturvårdsverket. De tre myndigheterna har ett nära samarbete och presenterar resultaten i en gemensam rapportserie. Arbetet skall vidga förståelsen för sambandet mellan ekonomi och miljö genom att miljöstatistik utformas så att den kan hänföras till olika verksamheter (i enlighet med Nationalräkenskapernas uppbyggnad) och genom att ekonomiska modeller utvidgas till att även inkludera vissa miljövariabler. Miljöräkenskaperna används i två miljöbilagor till Långtidsutredningen. Långtidsutredningen har utkommit med jämna mellanrum sedan 1948. Utredningen utarbetas på Finansdepartementet utan fastställda direktiv från regeringen. Syftet är att ta fram ett underlag för ekonomisk politik genom att göra en bred genomgång av den svenska ekonomins struktur, problem och möjligheter. En av uppgifterna är att göra makroekonomiska bedömningar av utvecklingen på längre sikt. I 1999 års ekonomiska vårpropositions finansplan har presenterats gröna nyckeltal som speglar de svenska bidragen till ett antal miljöproblem. I budgetpropositionen för 2000 (prop. 1999/2000:1) återfinns en redovisning av nyckeltalen under utg. omr. 20 Allmän miljö och naturvård.

Åtgärd Fi 97:3 Beakta miljöhänsyn vid placering av medel inom Allmänna Pensionsfonden och premierreservsystemet utan att göra avkall på de försäkrades intresse av god avkastning

Så som anmärktes i redovisning hösten 1998 ger pensionssystemet utrymme för miljöhänsyn vid placeringar av pensionsmedel. Arbetet med placeringsregler pågår.

När sju fondstyrelsen inom Allmänna pensionsfonden infördes år 1996 konstaterade regeringen att miljöargument i allt större utsträckning blir en konkurrensfaktor för företagen. Regeringen fann därför att det inom ramen för de grundläggande kraven på långsiktigt hög avkastning och tillfredsställande riskspridning bör vara väl motiverat för sju fondstyrelsen, liksom för övriga fondstyrelser inom Allmänna pensionsfonden, att ta miljörelaterade hänsyn vid sina placeringar. Riksdagen beslöt år 1998 om ett reformerat system för inkomstgrundad ålderspension (prop. 1997/98:151, bet. 1997/98:SfU13).

Som en del i den reformerade allmänna ålderspensioneringen finns bl.a. ett premierreservsystem. I detta system skall medel motsvarande intjänade pensionsrätter förvaltas i fristående värdepappersfonder som väljs av de enskilda. För dem som inte gör något eget val skall medlen förvaltas av en ny sjunde AP-fondstyrelse. Förvaltningen skall ske i en särskild fond, Premiesparfonden. I en nyligen lämnad lagrådsremiss föreslår regeringen att sjunde fondstyrelsen även skall förvalta en särskild fond, Premievals-fonden, för dem som aktivt vill välja en statlig placering för premiepensionsmedlen. Pensionsspararnas intresse av långsiktigt hög avkastning och, i fråga om Premiesparfonden, låg risk är grundläggande krav på sjunde fondstyrelsens medelsförvaltning. Utan att åsidosätta dessa primära krav bör även strävan efter en ekologiskt hållbar utveckling kunna beaktas i placeringsverksamheten.

De fem partierna som står bakom pensionsöverenskommelsen har vidare kommit överens om ett förslag till ny organisation och nya placeringsregler för nuvarande första - femte fondstyrelserna (ds. 1999:38). En proposition kommer att föreläggas Riksdagen senare under hösten 1999. Även här föreslås att miljömässig hänsyn skall tas i placeringsverksamheten utan att det görs avkall på grundläggande förvaltningsmål om hög avkastning och låg risk.

Åtgärd Fi 97:4 Ekologisk hållbar inriktning vid förvaltning av statliga fastigheter

Statens fastighetsverk förvaltar 1,6 miljoner kvadratmeter lokaler och har upprättat en miljöledningsplan som beskriver det långsiktiga miljöarbetet inom verket. Planens uppläggning ansluter till det internationella miljöledningssystemet ISO 14001. Denna standard ställer krav på att miljöarbetet bedrivs organiserat med fastställda rutiner och innehåller krav på bl.a. policy, mål och handlingsplan. Under år 1999 planeras en större översyn av hela Statens fastighetsverks miljöledningssystem.

Åtgärd Fi 97:5 (f.d. In 97:1, delvis) Verka för en helhetssyn i samhällsplaneringen genom att utveckla samordningen

Genom miljöbalken har länsstyrelserna fått en förstärkt roll som regionala tillsynsmyndigheter. Samtidigt med miljöbalkens införande har särskilda miljöprövningsdelegationer inrättats vid länsstyrelserna för prövning om tillstånd till miljöfarlig verksamhet. Länsstyrelserna har också i stor omfattning organiserat och genomfört miljöbalks-utbildningar.

Länsstyrelserna har, i enlighet med propositionen Svenska miljömål (prop.1997/98:145) fått i uppdrag att regionalt anpassa, precisera och konkretisera de nationella miljö kvalitetsmålen. Målet Levande skog ansvarar skogsvårdsstyrelserna för på regional nivå utom i de delar som gäller skogens kulturmiljövärden där länsstyrelserna har det regionala ansvaret. Länsstyrelserna har en viktig roll som samordnare mellan statliga myndigheter och kommuner m.fl. aktörer i länen. Länsstyrelserna har också fått i uppdrag att samordna anpassningen av miljö kvalitetsmål och sektorsmål i sina län och att verka för att målen får genomslag i den lokala och regionala samhällsplaneringen. Målen skall inarbetas i STRAM, länsstyrelsernas strategier för regional miljö.

Länsstyrelserna har den 1 oktober 1999 tillsammans med Naturvårdsverket lämnat ett gemensamt förslag på uppföljningssystem för de regionala målen. Länsstyrelserna skall fortlöpande ansvara för och samordna uppföljningen av miljö kvalitetsmålen på regional nivå samt stödja kommunerna med underlag för att formulera lokala mål och åtgärdsprogram. Arbetet sker i samverkan med Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet, Boverket och övriga berörda centrala och regionala myndigheter, landsting, regionala självstyrelseorgan, kommuner, organisationer, näringsliv och andra aktörer.

Åtgärd Fi 97:6 (f.d. In 97:10, delvis) Verka för en effektiv försörjning med geografiska data som en del av samhällets informationsförsörjning

Länsstyrelserna bedriver under 1999 på regeringens uppdrag en bred utbildning i GIS främst inom området samhällsplanering. Den primära målgruppen utgörs av beslutsfattare och handläggare inom länsstyrelser och kommuner. Satsningen görs med sikte på ett teknikskifte hos främst länsstyrelser och kommuner. Utbildningen kommer enligt planerna att fortsätta även under åren 2000 och 2001.

Åtgärd Fi 97:7 (f.d. In 97:2 och 8) Stödja utvecklingen av ändrade beteendemönster hos konsumenter och hushåll. Öka kunskapsnivån om konsumtion och miljö bl.a. genom att underlätta för konsumenterna att få tillgång till relevant information

Under Sveriges ordförandeskap i Nordiska ministerrådet år 1998 har ett nordiskt konsumentpolitiskt handlingsprogram för åren fram till år 2004 utarbetats, vilket slutligt antogs vid de nordiska konsumentministrarnas möte på Island i augusti 1999. Handlingsprogrammet innehåller konkreta målsättningar för hushållsrelaterade miljöfrågor.

För att förmedla och öka kunskapen om miljöfrågor som rör konsumenterna har regeringen i mars 1999 gett Konsumentverket i uppdrag att inrätta en webbplats med hushållsrelaterad miljöinformation. En sådan webbplats kan användas av enskilda konsumenter, informatorer, företag och organisationer samt fungera som ett läromedel i skolan. Genom webbplatsen kan berörda grupper få reda på hur vissa varor och tjänster påverkar miljön, undersöka utbudet av miljöanpassade varor, få goda råd, utbyta erfarenheter samt få förklaringar till olika begrepp. Webbplatsen skall även innehålla information om hur hushållen kan minska sin energiförbrukning. Webbplatsen kommer att tas i drift i april 2000.

Åtgärd Fi 97:8 (f.d. In 97:9) Verka för fortsatt information om produkters miljöeffekter

Arbetet med en utvärdering av det nordiska miljömärkningssystemet påbörjades under år 1998 inom ramen för en tvärsektoriell grupp för samarbete mellan ÄK-Konsument och ÄK-Miljö. Utvärderingen omfattar bl.a. konsumenters attityder till och kunskaper om Svanen samt miljöeffekter av det nordiska miljömärkningssystemet. Utvärderingen beräknas vara slutförd under år 2000.

Sverige har under hösten 1998 och våren 1999 deltagit aktivt i EU:s konsumentrelaterade arbete under miljöministerrådet. Bl.a. har ett förslag till direktiv om konsumentinformation om bränsleekonomi vid marknadsföring av nya personbilar och ett förslag till reviderad förordning om tilldelning av miljömärke behandlats. På rådsmötet i juni 1999 nådde miljöministrarna politisk enighet om en gemensam ståndpunkt med anledning av förslaget om reviderad miljömärkningsförordning.

När det gäller dagligvaruområdet har en särskild utredare i betänkandet Märk väl! (SOU 1999:7) granskat frågan om märkning och annan konsumentinformation.

Åtgärd Fi 98:1 (f.d. In 98:6) En handlingsplan för Konsumenterna och miljön Skr. 1999/2000:13

Arbetet med att fullfölja de aviserade åtgärderna i handlingsplanen Konsumenterna och miljön – en handlingsplan för hållbar utveckling (skr. 1997/98:67, bet. 1997/98:LU21, rskr. 1997/98:220) fortskrider, och uppföljningen av handlingsplanen har påbörjats. Konsumentverket har i regleringsbrevet bl.a. fått i uppgift att arbeta med miljöaspekter i samband med varuprovning, kunskapsutveckling om bl.a. källsortering samt särskilt beakta miljöargument i marknadsföringen. Verket har i augusti år 1999 på uppdrag av regeringen föreslagit sektorsmål som preciserar miljömålet i konsumentpolitiken samt ett system för uppföljning av dessa mål.

Åtgärd Fi 98:2 (f.d. In 98:7) Främja forskning om konsumenterna och miljön

Regeringen har i regleringsbrev till Forskningsrådsnämnden (FRN) för år 1999 betonat att nämnden inom ramen för den konsumentforskning som nämnden stödjer skall lägga tonvikt vid frågor som rör konsumenterna och miljön. Frågorna har behandlats vid en konferens i Nordiska Ministerrådets regi i Lillehammer i Norge i slutet av år 1998 där ett tema var: "Vad vet vi om hushållens villkor och resurser när kraven på miljöhänsyn ökar?".

Åtgärd Fi 98:3 (f.d. In 98:8) Fortsätta att stödja arbetet med miljöledningssystem hos myndigheterna inom verksamhetsområdet

Konsumentverket är en av de myndigheter som arbetar med att införa miljöledningssystem som ett verktyg för att integrera miljöhänsyn, vilket bl.a. innebär att verket har kartlagt verksamhetens direkta och indirekta miljöpåverkan.

Åtgärd Fi 98:4 Sektorsansvar

Konsumentverket har getts ett sektorsansvar för konsumentrelaterade miljöfrågor genom en ändring i myndighetsinstruktionen. Detta innebär att verket kommer att vara samordnande, stödjande och pådrivande i sådana frågor.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd Fi 99:1 Översyn av sambandet mellan tillväxt och miljö samt behov av åtgärder för en effektivare användning av naturresurser i syfte att nå en hållbar utveckling

Regeringen har tillsatt en särskild utredare (Fi 1999:02) för att genomföra en översyn av sambandet mellan miljö och tillväxt samt behovet av åtgärder för en effektivare användning av naturresurser i syfte att nå en hållbar utveckling. Utredaren skall bedöma behovet av effektiviseringsmål på nationell nivå på kort och lång sikt och föreslå sådana mål om utredaren finner det ändamålsenligt. Utredaren kan även föreslå ytterligare åtgärder på central nivå samt insatser som kan aktualiseras för t.ex. kommuner, näringsliv och medborgarna om så bedöms erforderligt

för att uppnå dessa mål. Utredaren skall även studera och bedöma sambanden mellan ekonomisk tillväxt, naturresursförbrukning och miljöpåverkan. Utredarens arbete skall ske med utgångspunkt i en analys och en bedömning av vilken grad av resurseffektivisering som är önskvärd och möjlig på lång och kort sikt. Bedömningen skall göras utifrån en granskning och utvärdering av de beräkningar och antaganden som gjorts vad gäller resurseffektiviseringsbehov, bl.a. faktor 10-begreppet. Utredaren skall redovisa sitt uppdrag till regeringen senast den 30 juni 2000. Skr. 1999/2000:13

4.6 Utbildningsdepartementets verksamhetsområde

Utbildning som ger kunskaper i meningen fakta, färdighet, förståelse och förtrogenhet är avgörande för att främja hållbar utveckling och förbättra människors förmåga att lösa miljö- och utvecklingsfrågor. Utbildningsdepartementet verkar bl.a. för att stärka miljöundervisningens roll i skolan genom att skapa utrymme för undervisning om miljö och livsstilsfrågor. Genom ett förändrat och gränsöverskridande arbetssätt kan miljöfrågorna komma in i alla skolans ämnen. Statens skolverk är en av de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling. Högskolan har också en betydelsefull roll genom att erbjuda kvalificerad utbildning och utföra forskning. Nya rön inom forskningen överförs genom forskningsanknytningen till grundutbildningen. Studenternas engagemang är också stort vilket påverkar kursutbud och kursinnehåll. Även folkbildningsinsatser är viktiga för att med bredd nå ut med kunskap som är nödvändig för omställningsarbetet.

Pågående åtgärder

Åtgärd U 97:1 Införa miljöskolor

Arbetet i skolorna för att erhålla utnämningen Miljöskola har startat under år 1999 (SKOLFS 1998:122 samt Statens skolverks föreskrifter). Intresset är stort från såväl enskilda skolor som kommuner och i vissa fall även regioner att alla i kommunen/regionen ingående skolor skall arbeta för att nå utmärkelsen. Skolverket har utsett ca 100 skolor som pilotskolor vilkas arbete följs särskilt och utvärderas. Bland pilotskolorna är verksamheter från förskolor till och med kommunal vuxenutbildning representerade.

Åtgärd U 97:2 Förstärka miljöundervisningen på gymnasieskolan bl.a. genom ett nytt tekniskt program och flexiblare ämnesstruktur

Riksdagen har beslutat att ett nytt tekniskt program skall införas i gymnasieskolan fr.o.m. läsåret 2000/01 (prop. 1997/98:169, bet.1998/99:3, rskr. 1998/99:160). Syftet med programmet är bl.a. att bredda utbudet inom den naturvetenskapliga och tekniska sektorn t.ex. områden som data, miljö, biokemi och elektronik. Den slutliga utformningen skall ta vara på erfarenheter från pågående försöksverksamhet enligt förordningen (1998:974) om försöksverksamhet i gymnasieskolan med ett nytt nationellt program, teknikprogrammet.

Åtgärd U 97:3 Underlätta för kompetensutveckling av lärare inom miljö, natur och teknik

Skolverkets utvärdering av hur kommunerna lever upp till sitt ansvar för kompetensutveckling av lärare i naturvetenskap, miljö och teknik visar att för merparten av de undersökta skolorna är omfattningen av kompetensutvecklingen begränsad eller mycket begränsad. Ämnesdidaktiska

moment saknas vanligen och insatserna är ofta kortsiktiga och fragmentariska. (Jfr åtgärd 99:4).

Skr. 1999/2000:13

Åtgärd U 97:4 Beakta ekologisk hållbarhet i det reformarbete som pågår för att integrera verksamheterna i förskola och skola

Genomförande pågår av ändringarna i läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo94) som innebar integrering av verksamheterna i förskola och skola liksom att under skolans uppdrag underströks att genom ett miljöperspektiv får eleverna möjligheter både att ta ansvar för den miljö de själva direkt kan påverka och att skaffa sig ett personligt förhållningssätt till övergripande och globala miljöfrågor. Vidare införs den nya läroplanen för förskolan (Lpfö98) där förskolans uppgift anges vara bl.a. att lägga stor vikt vid miljö- och naturvårdsfrågor.

Åtgärd U 97:5 Arbetet vid universitet och högskolor med att införa miljöledningssystem

Miljöledningssystem införs successivt vid högskolor och forskningsråd så att det under 1999 omfattar 21 högskolor och ett forskningsråd. Av redovisningar från arbetet framgår att såväl ledningen för myndigheterna som personalen har haft en positiv inställning till arbetet. Samtidigt har brist på tid, resurser och kunnande noterats som särskilda svårigheter i arbetet med miljöledningssystem.

Åtgärd U 97:6 Ha som mål vid universitet och högskolor att miljö- och resursfrågor behandlas i utbildningarna i sådan omfattning och med sådan inriktning som motiveras av den verksamhet utbildningen förbereder för

Utöver föreskrifter i lagar, förordningar samt regleringsbrev till högskolorna utgör studenternas engagemang i miljöfrågor en stor drivkraft i utvecklingen av arbetet för hållbar utveckling vid lärosätena. Redovisningarna från de högskolor och universitet som startat införandet av miljöledningssystem bekräftar vad regeringen tidigare förutsett, nämligen att införande av sådant system, som även innefattar i vad mån de olika utbildningarna beaktar hållbar utveckling, fäster fokus på och medför en positiv utveckling i detta avseende.

Åtgärd U 98:1 Identifiera forskningsbehov utgående från de åtgärder som krävs för omställningen mot en hållbar utveckling

Forskningsrådsnämnden har i samverkan med Naturvårdsverket i november 1998 redovisat ett uppdrag att utreda frågan om forskning för en hållbar utveckling. Av redovisningen framgår bl.a. att breddningen av forskningsinsatser rörande en hållbar utveckling redan är igång i det svenska forskningssamhället på bred front sedan tidigt 1990-tal. Fortfarande finns dock områden där insatserna är otillräckliga. Kopplingen och kontakten mellan forskningsvärld och den del av samhället som tillhandahåller en praktisk vardaglig förändring måste förbättras. Genom den stora bredd av frågor som har med hållbar utveckling att göra måste alla forskningsaktörer ta sin del av ansvaret, var och en inom sin speciella del av forskningssystemet. Förslagen bereds för

närvarande inom regeringskansliet och bildar en del av underlaget för den kommande forskningspropositionen. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd U 98:2 Fortsätta arbetet med att ge miljöforskning en viktig roll inom EU:s femte ramprogram för forskning och utveckling

Sverige bidrog aktivt till att miljöforskning och stöd för en hållbar utveckling fått en ökad betydelse i EU:s femte ramprogram för forskning och utveckling.

Åtgärd U 98:3 Fortsätta arbeta för ökade folkbildningsinsatser inom ramen för de lokala investeringsprogrammen för en hållbar ekologisk utveckling

Av de 42 kommuner som av regeringen beviljats bidrag inom ramen för de lokala investeringsprogrammen och en hållbar ekologisk utveckling har 12 kommuner avsatt medel för folkbildningsinsatser inom projekten.

Åtgärd U 98:4 Införa ett nationellt program, Lärandets verktyg, för IT i skolan

Statens satsning under en treårsperiod 1999–2001 på att genom ITiS utveckla lärarnas kompetens är en komplettering och förstärkning av den kompetensutveckling inom IYT-området som skolhuvudmännen svarar för med hänsyn till denna. Satsningen avses stödja och förstärka ett utvecklingsarbete som pågår i landets skolor och som syftar till en utveckling av lärares och elevers arbetssätt och arbetsformer. Därigenom ökar också möjligheterna för elevernas aktiva ställningstaganden och handlingsförmåga i arbetet för ett hållbart samhälle.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd U 99:1 Sektorsansvar för Statens skolverk

Statens skolverk tillhör de myndigheter som av regeringen getts ett särskilt sektorsansvar. Det innebär bl.a. att Skolverkets aktiva roll att stödja utvecklingen av utbildning för hållbar utveckling fortsätter.

Åtgärd U 99:2 Värdegrundsprojektet – stödja och stimulera arbetet med värdegrunden

För att stödja och stimulera arbetet med värdegrunden i förskola, skola och vuxenutbildning startade i februari 1999 ett projekt, Värdegrundsprojektet. Projektet skall pågå fram till den 31 mars 2000.

Åtgärd U 99:3 NOT-projektet – förbättrade kunskaper i naturvetenskap, teknik och miljö

Förbättrade kunskaper i naturvetenskap, teknik och miljö. Ett nytt (femårigt) NOT-projekt med syfte att stimulera intresset för naturvetenskap och teknik. Projektet har två inriktningar: dels att bidra till att utveckla metoder för undervisning dels fortsatt arbete med attitydpåverkan för att öka intresset för naturvetenskap och teknik.

Åtgärd U 99:4 Stöd till kompetensutveckling av lärare i naturvetenskap, teknik och miljö Skr. 1999/2000:13

Ett särskilt stöd lämnas under perioden 1999–2000 till kompetensutveckling av lärare i naturvetenskap, teknik och miljö. Skolverket fördelar medel till kommunerna för grundläggande ämnesmässig kompetensutveckling och utveckling av den didaktiska kompetensen.

Åtgärd U 99:5 Kompetensutveckling i form av utbildningsprojekt

Uppdrag till Skolverket om kompetensutveckling av lärare i yrkesämnen i form av utbildningsprojekt.

Åtgärd U 99:6 Utmärkelsen Miljöskola för folkhögskolor och studieförbund

Folkhögskolor inbjuds att delta i arbetet för att erhålla utmärkelsen Miljöskola. Sådan inbjudan bör även ges till studieförbunden att, med hänsyn tagen till deras speciella form av verksamhet, kunna arbeta för att få en sådan utmärkelse.

4.7 Jordbruksdepartementets verksamhetsområde

Riksdagens ställningstagande till propositionen Hållbart fiske och jordbruk (prop. 1997/98:2, bet.1997/98:JoU9, rskr. 1997/98:116) är ett av de viktigaste underlagen för bedömningar och förslag till åtgärder för ett ekologiskt hållbart jordbruk och fiske.

Ett ekologiskt hållbart jordbruk är resursbevarande, miljöanpassat och etiskt godtagbart. Ett grundläggande krav för ett ekologiskt hållbart produktionssystem inom jordbruket är att det framtida handlingsutrymmet bibehålls. Ett jordbruk som bidrar till bevarande av naturresurserna, främjar positiva effekter på miljön och minimerar jordbrukets negativa miljöeffekter innebär att framtida generationer kommer att ha bättre förutsättningar och valmöjligheter att utforma ett samhälle med god livskvalitet. Jordbruket skall även vara etiskt godtagbart.

Vid Europeiska rådets möte i Berlin våren 1999 träffades en överenskommelse om EG-kommissionens reformförslag till ny jordbrukspolitik. Som en del i överenskommelsen antogs en ny landsbygdsförordning. I förordningen fastställs ramarna för EG:s stöd till en hållbar landsbygdsutveckling. Åtgärder för landsbygdsutveckling skall komplettera andra delar av den gemensamma jordbrukspolitiken. I rådsförordningen kommer regelverken för de nuvarande Mål 5a- och Mål 5b-åtgärderna samt de kompletterande åtgärderna att samordnas. Miljöåtgärder inom jordbruket ingår som en obligatorisk del för medlemsstaterna i de landsbygdsprogram som skall utarbetas för perioden 2000–2006. Landsbygdsförordningen ersätter därmed i allt väsentligt den nuvarande rådsförordningen 2078/92 och kommer att kunna användas både för gamla och nya former av miljöåtgärder. Krav på minst femåriga åtaganden ligger fast.

Inom Jordbruksdepartementets delansvar för de lokala investeringsprogrammen för ekologisk hållbarhet har projekt initierats för bl.a. våtmarksanläggning och restaurering av natur- och kulturvärden i betesmarker.

Ett hållbart fiske skall vara resursbevarande, långsiktigt och ekonomiskt bärkraftigt. I tidigare års skrivelse om ekologisk hållbarhet har regeringen framhållit att försiktighetsprincipen skall tillämpas i arbetet med en förändring av den gemensamma fiskepolitiken. Under år 1998 användes försiktighetsprincipen för första gången som en utgångspunkt för fastställande av fiskekvoter inom ramen för Fiskerikommissionens för Östersjön verksamhet. Vidare har EU och Norge under året enats om att införa en ny förhandlingsstrategi för Nordsjösill grundad på försiktighetsprincipen. Sverige har även verkat regionalt och multilateralt för att försiktighetsprincipen tillämpas vid bestämning av fiskekvoter.

Att miljöaspekter integreras och att ekologiska krav beaktas är en viktig fråga. Under året har miljöfrågornas integrering i fiskepolitiken diskuterats. Ett område som har aktualiserats i denna debatt är miljömärkning av fisk.

Att resursutnyttjandet inte skall överskrida ekosystemets produktionsförmåga är en annan viktig fråga. Under året har genomförts ytterligare regleringar av fisket i Nordsjön, Skagerrak, Kattegatt genom att totalkvoter har fastställts för fler bestånd bl.a. för tobis samt genom att vissa industrifiskarter fördelades mellan berörda stater. Under året har även ett omfattande arbete lagts ner av Nordostatlantiska fiskerikommissionen angående det oreglerade makrillfisket på internationellt vatten. Någon enighet har ännu inte kunnat nås i denna fråga.

Genom att verka för ett hållbart fiske skapas förutsättningar för att framtida generationer kan skapa arbetstillfällen i bl.a. glesbygd samt att konkurrenskraftiga företag inom fiskerinäringen kan utvecklas.

Pågående åtgärder

Åtgärd Jo 97:1 Arbeta för en förändring av EU:s gemensamma jordbrukspolitik i mer miljöanpassad riktning

Den gemensamma jordbruks- och livsmedelspolitiken måste förändras för att skapa förutsättningar att utveckla långsiktigt hållbara produktionssystem (prop. 1997/98:142, bet. 1997/98 JoU 23, rskr. 1997/98:241). Den gemensamma jordbrukspolitik har en viktig uppgift i att påverka produktionen i riktning mot en ekologiskt hållbar utveckling. Den nuvarande gemensamma politiken är inte utformad för att ta detta ansvar och speglar inte det ökade konsument- och samhällsintresset för en miljöanpassad produktion. Riksdagen har ställt sig bakom regeringens förslag till tre övergripande mål för jordbruks- och livsmedelspolitiken inom EU. Produktionen skall styras av konsumenternas efterfrågan. Den skall även vara såväl ekologiskt som ekonomiskt hållbar på lång sikt. EU skall dessutom medverka till global livsmedelssäkerhet. Regeringen anser att beslutet om Agenda 2000 innebär ett steg i rätt riktning mot en hållbar utveckling bl.a. avseende ökade möjligheter för miljöförbättrande åtgärder. Reformen är dock inte tillräckligt långtgående.

Åtgärd Jo 97:2 Vidareutveckling av miljöersättningsprogrammet för jordbruket

Sverige tillämpar nu ett utbyggt miljöprogram motsvarande hela den kostnadsram på totalt 2 800 miljoner kronor per år som Sverige erhöll vid medlemsskapsförhandlingarna. Ett nytt miljöstöd för bevarande av värdefulla natur- och kulturmiljöer i renskötselområdet har införts från år 1999 i enlighet med riksdagens beslut.

Åtgärd Jo 97:3 Minska hälso- och miljöriskerna vid bekämpningsmedelsanvändning 1997–2001

Riksdagen har godkänt inriktningen i regeringens förslag till åtgärdsprogram för att ytterligare minska hälso- och miljöriskerna vid användningen av bekämpningsmedel inom jordbruks- och trädgårdsnäringen. Ett stort antal åtgärder skall genomföras liksom en kartläggning och kvantifiering av riskerna i en högre utsträckning än vad som gjorts tidigare. Under år 1999 utgår medel till försöks- och utvecklingsverksamhet enligt regeringens förslag. Informations- och utbildningsinsatser till lantbrukare

är av stor betydelse. Inom ramen för jordbrukets miljöprogram avsätts medel för sådana aktiviteter. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd Jo 97:4 Främja ekologisk produktion

Jordbruksverket har utarbetat en aktionsplan för ekologisk produktion i syfte att nå riksdagens mål att 10 % av landets åkerareal bör vara ekologiskt odlad år 2000. Den ekologiska produktionen främjas genom bl.a. ersättning till lantbrukare och medel för utbildning, information och demonstrationsprojekt inom ramen för miljöprogrammet, försöks- och utvecklingsprojekt, forskning samt marknadsstödjande åtgärder. Regeringens bedömning är att förutsättningarna fortfarande är goda för att uppnå riksdagens mål om 10 % ekologiskt odlad åkerareal till år 2000. Jordbruksverket har på regeringens uppdrag lämnat förslag till nya mål för den ekologiska produktionen. Regeringen kommer att återkomma till riksdagen i frågan i en särskild skrivelse.

Regeringen gav år 1996 Skogs- och jordbrukets forskningsråd (SJFR) i uppdrag att utarbeta och genomföra ett forskningsprogram för ekologisk jordbruks- och trädgårdsproduktion. Med s.k. revalveringsmedel anslogs för perioden 1997–1999 total 46,5 miljoner kronor för denna forskning. Programmet kommer att avrapporteras den 31 december 1999. Inför nästa forskningspolitiska proposition, som väntas år 2000, uppdrog regeringen i oktober 1998 åt SJFR att utarbeta en forskningsstrategi för jordbruksforskningen. I uppdraget ingår att bedöma hur forskningsprogrammet kan föras vidare i en uppföljande satsning.

Åtgärd Jo 97:5 Minska växtnäringsförlusterna från jordbruket

Ett av jordbrukets största miljöproblem är växtnäringsförluster till vatten och luft. De uppsatta miljömålen har inte nåtts. Regeringen gav Jordbruksverket i uppdrag att till årsskiftet 1999/2000 redovisa förslag till sektorsmål samt förstärkta åtgärdsprogram för att minska växtnäringsförlusterna till vatten och luft. Under år 1999 utgår medel till försöks- och utvecklingsverksamhet enligt regeringens förslag. Informations- och utbildningsinsatser till lantbrukare är av stor betydelse. Inom ramen för miljöersättningsprogrammet för jordbruket utgår medel för sådana insatser.

Åtgärd Jo 97:6 Vidareutveckla aktionsplaner för bevarande av den biologiska mångfalden inom jordbruket och rennäringen

Aktionsplanen för bevarande av biologisk mångfald har inom ramen för miljöprogrammet i allt väsentligt genomförts genom åtgärder för att bevara och utveckla den biologiska mångfalden inom jordbruket och rennäringen. Ett löpande uppföljnings- och utvärderingsarbete av den gemensamma jordbrukspolitikens miljöeffekter genomförs kontinuerligt av Naturvårdsverket, Jordbruksverket och Riksantikvarieämbetet. Utvärderingsarbetet avrapporteras regelbundet. En kvalitativ bedömning avses lämnas hösten 1999. Om det i detta arbete framkommer att utvecklingen av miljösituationen påkallar ytterligare miljöåtgärder bör behovet av att vidareutveckla aktionsplanen övervägas.

Åtgärd Jo 97:7 Genomföra aktionsplan för biologisk mångfald på fiskets område Skr. 1999/2000:13

Beslut har tagits om att aktionsplanen för uppföljning av den biologiska mångfaldsplanen på fiskets område skall genomföras och medel har beviljats för detta. I aktionsplanen finns angivet 27 olika åtgärder som skall genomföras. Flertalet av åtgärderna skall följas upp inom en 3-årsperiod, men tidsperspektivet varierar för de olika åtgärderna. Under år 1998 har Fiskeriverket i samarbete med Naturvårdsverket utarbetat åtgärdsplaner för flodkräfta, mal, grönling, nissöga, sandkrypare och vårlekande siklöja.

Åtgärd Jo 97:8 Förstärka fiskevården

En långsiktig satsning skall göras på förbättrad fiskevård främst i kustområdena och i de stora sjöarna. Beslut har fattats om att bevilja 20 miljoner kronor till fiskevården fr.o.m. år 1998. Inom ramen för detta arbete har insatser för bevarande av hotade arter och stammar, biotopåtgärder, bildande av fiskevårdsområden och skärpt fiskevårdstillsyn genomförts. Huvuddelen av medlen har lagts ut till länsstyrelserna i form av länsvisa ramar, som bl.a. har använts till insatser som syftat till att stödja fritidsfisket.

Åtgärd Jo 97:9 Följa upp aktionsplanen för Östersjölaxen

Den internationella aktionsplanen för Östersjölaxen kommer att gälla under tidsperioden fram till år 2010. Mål finns angivna på kort och medellång sikt. Arbetsgrupper på nationell och internationell nivå arbetar med implementeringen av planen. Inom ramen för detta har Fiskeriverket under året utarbetat ett nationellt åtgärdsprogram, som har avrapporterats till regeringen.

Åtgärd Jo 97:10 Utveckla Nordsjösamarbetet på fiskeområdet

En nationell uppföljning av den senaste Nordsjökonferensen har genomförts under året. Detta arbete kommer att presenteras inom ramen för det förberedelsearbete som sker inför nästa Nordsjökonferens som planeras äga rum år 2002. Ett internationellt arbete pågår med att vidareutveckla den s.k. ekosystemansatsen på fiskets område. Inom den Nordatlantiska laxorganisationen har arbetet med en långsiktig aktionsplan för atlantlaxen fortsatt.

Åtgärd Jo 97:11 Baltic 21

Arbetet med att ta fram en Agenda 21 för Östersjöområdet – Baltic 21 – är en viktig del i Sveriges strävanden att fördjupa och utvidga samarbetet mellan Östersjöregionens länder. Sverige var initialt s.k. leadparty, och var ansvarig för att den gemensamma handlingsplanen för jordbrukssektorn arbetades fram. Polen har nu tillsammans med HELCOM tagit över leadparty funktionen för jordbrukssektorn. På fiskets område har Fiskerikommissionen för Östersjön haft motsvarande leadparty-ansvar. Fiskesektorn har deltagit i arbetet med att utarbeta handlingsplanen på fiskets område.

Åtgärd Jo 97:12 Införande av miljöledningssystem

Regeringen har gett ett antal myndigheter i uppdrag att införa miljöledningssystem. De myndigheter under Jordbruksdepartementet som getts detta uppdrag är i pilotomgången Fiskeriverket (FiV), i andra omgången Statens livsmedelsverk (SLV) och Statens lantbruksuniversitet (SLU) samt nyligen i tredje omgången Statens jordbruksverk (SJV), Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA) och Statens jordbruks- och forskningsråd (SJFR). FiV, SLV och SLU har avgivit sina första rapporter avseende införande av miljöledning. Uppföljning av dessa rapporter pågår.

Eftersom myndigheterna fått sitt uppdrag att införa miljöledningssystem vid olika tillfällen har de kommit olika långt. Fiskeriverket (pilot) som startade sitt arbete år 1997 fortsätter f.n. med att integrera sitt miljöledningssystem i den ordinarie verksamheten. Några myndigheter arbetar med att genomföra en miljöutredning (SJV, SVA och SJFR, vilka blev miljöledare år 1999), dvs. en kartläggning av myndighetens verksamhet som ger upphov till negativa miljöeffekter, och med att ta fram en miljöpolicy, mål och handlingsplan för sitt fortsatta arbete (SLV och SLU, vilka blev miljöledare år 1998).

Åtgärd Jo 98:1 Energiskog

Odling av energiskog bidrar positivt till att minska växthusgaser både genom att öka tillgången på förnybar energi och genom att under växtperioden binda koldioxid. Det nationellt finansierade anläggningsstöd som introducerades år 1997 inom ramen för rådets förordning (EEG nr. 1765/92) har hittills endast utnyttjats marginellt. Under år 1998 har reglerna för anläggningsstödet förändrats och stödnivån höjts för att stimulera lantbrukarnas intresse för nyplantering av energiskog.

Åtgärd Jo 98:2 En ny rennäringspolitik

Regeringen har tillkallat en kommitté med uppgift att bl.a. lämna förslag till en rennäringspolitik som ger underlag för en ekologiskt, ekonomiskt och kulturellt långsiktigt bärkraftig rennäring (Jo 1998:03). Uppdraget skall redovisas senast vid utgången av år 1999.

Åtgärd Jo 98:3 Integrering av miljöhänsyn i EU:s jordbrukspolitik

Sverige verkar för en jordbruks- och livsmedelspolitik inom EU vars övergripande mål bl.a. är att främja en hållbar jordbruks- och livsmedelsproduktion. Jordbruksrådet avlämnade en inledande rapport om integrering av miljöhänsyn och hållbar utveckling vid toppmötet i Wien i december 1998. I slutsatserna från Wien-mötet uppmanas bl.a. jordbrukssektorn att fortsätta det påbörjade arbetet med att ta fram strategier för att integrera miljöhänsyn och hållbar utveckling. Sektorn uppmanas också att ta fram en uppsättning indikatorer. Arbetet med strategin och indikatorer skall redovisas vid toppmötet i Helsingfors i december 1999.

Åtgärd Jo 98:4 Sektorsansvar för myndigheter

Regeringen anser att grundläggande förutsättningar för ett framgångsrikt miljöarbete är ett kontinuerligt arbete inom såväl jordbruksnäringen som fiskerinäringen för att förstärka dess ansvar för miljön. Jordbruksverket

och Fiskeriverket tillhör de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling. Sektorsmyndigheterna återkom den 1 oktober 1999 till regeringen med en första lägesredovisning om hur myndigheterna definierat sin roll, arbetets omfattning, eventuella hinder och på vilket sätt arbetet med ekologisk hållbarhet kan integreras i myndighetens verksamhet. Myndigheter med sektorsansvar skall årligen redovisa sina insatser i samband med årsredovisningarna.

Åtgärd Jo 98:5 Delmål till de nationella miljö kvalitetsmålen

Jordbruksverket och Fiskeriverket har haft regeringens uppdrag att utarbeta förslag till delmål och åtgärder som bidrar till att uppnå de miljö kvalitetsmål som föreslås i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145, bet. 1998/99: MJU, rskr. 1998/99:183) och som faller inom deras ansvarsområden. Arbetet bedrevs i samverkan med Naturvårdsverket och den parlamentariska beredningen om mål i miljöpolitiken. Uppdragen har redovisats den 1 oktober 1999.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd Jo 99:1 Nationellt program för växtgenetiska resurser

Jordbruksverket redovisade i slutet av år 1998 ett förslag till nationellt program för bevarande och långsiktigt nyttjande av växtgenetiska resurser för livsmedel och jordbruk. Programmet har remissbehandlats och ett regeringsbeslut beräknas tas under hösten. Regeringen har vidare föreslagit i budgetpropositionen för 2000 att totalt 12 miljoner kronor fördelat med fyra miljoner kronor per år under tre år avsätts för forskningsinsatser och till Nordiska genbankens arbete inom området växtgenetiska resurser.

Åtgärd Jo 99:2 Ett nytt landsbygdsprogram

Jordbruksdepartementet arbetar för närvarande med programplaneringen enligt de förutsättningar som anges i landsbygdsförordningen. Landsbygdsförordningen kan användas för att ställa om till ett ekologiskt hållbart jordbruk och för att uppnå miljömålen för jordbruket.

Miljöprogramutredningen (Jo 1998:04) har lämnat förslag till fortsatt inriktning på och innehåll i ett nytt svenskt miljöprogram för jordbrukets miljöprogram för perioden 2001–2005 (dir. 1998:11). Utredarens förslag till miljöåtgärder och utfallet av remissen kommer att hanteras inom ramen för ett kommande landsbygdsprogram. Inom landsbygdsprogrammet kan olika former av miljöåtgärder integreras i ett samlat program så att miljönyttan förstärks och administrativa förenklingar m.m. kan åstadkommas.

Åtgärd Jo 99:3 Utarbeta en långsiktig förvaltningsplan för Östersjö-torsken

Sverige har under ett flertal år i Fiskerikommissionen för Östersjön drivit frågor som rör det långsiktiga skyddet av det för Sverige kommersiellt så viktiga torskbeståndet i Östersjön. Vid 1998 års session beslöts att

Fiskerikommissionen under år 1999 skall utarbeta en långsiktig förvaltningsplan inom ramen för försiktighetsprincipen. Ett arbetsgruppsmöte har hållits i april 1999, där internationella riktlinjer för förvaltningen har utarbetats. Fiskerikommissionen antog en resolution (EG nr. 1257/1999) om riktlinjerna i september 1999. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd Jo 99:4 Integrering av miljöhänsyn i EU:s fiskeripolitik

Inom ramen för kommissionens arbete med integrering av miljöhänsyn och hållbar utveckling verkar Sverige för ett långsiktigt och ekonomiskt bärkraftigt fiske genom tillämpning av bl.a. försiktighetsprincipen. I rådsslutsatserna från toppmötet i Köln i juni 1999 utpekas fisket som en av de sektorer inom vilka en strategi för att integrera miljöhänsyn och hållbar utveckling skall utvecklas. Arbetet med strategin redovisas år 2000.

4.8 Kulturdepartementets verksamhetsområde

Kulturella värderingar styr hur väsentliga delar av vår vardag organiseras. Kulturen utgör därmed en grund och en förutsättning för ett hållbart samhälle. Kultursektorn kan bidra till en ekologiskt hållbar utveckling genom sin mångfald av verksamheter med anknytning till frågor om samhällsutveckling, integration, idrott, folkrörelser, ungdomspolitik och kulturella perspektiv. Riksantikvarieämbetet är en av de myndigheter som av regeringen tilldelats ett särskilt sektorsansvar för ekologiskt hållbar utveckling.

En varsam förvaltning och ett framsynt tillvaratagande av vårt gemensamma kulturarv är en nödvändig utgångspunkt i arbetet för en hållbar utveckling. Efterkrigstidens kulturarv står i fokus som en ny fråga för kulturmiljösektorn. Mångfalds- och integrationsfrågorna liksom sakområdena idrott, folkrörelsefrågor och ungdomspolitik, vilka samtliga numera hör hemma i Kulturdepartementet, är nya verksamheter som ger nya perspektiv på frågor som rör hållbar utveckling. Riksdagen har vidare beslutat inrätta ett helt nytt politikområde – storstadspolitik – som också förts till Kulturdepartementet.

Under år 1998 var Stockholm Europas kulturhuvudstad. En del av de särskilda satsningar som genomfördes under Kulturhuvudstadsåret hade en utgångspunkt i miljöfrågor och ekologi och visst bidrag till detta lämnades därför från den s.k. Kretsloppsmiljarden.

Pågående aktiviteter

Åtgärd Ku 97:1 Utveckla och stärka kulturmiljösektorn i arbetet för ett hållbart samhälle

Kulturmiljösektorn svarar för en viktig del i arbetet för ett hållbart samhälle. Riksantikvarieämbetet gavs i miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) ett självständigt ansvar för uppföljning av de delar av de nya miljökvalitetsmålen som berör kulturmiljön. I propositionen Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål (prop. 1998/99:114) föreslås nya övergripande mål för arbetet för kulturmiljön. Ett av målen är: Ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer och med kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen.

Åtgärd Ku 97:2 Kulturmiljöarbete i Östersjöområdet

För att utveckla och stärka arbetet för kulturmiljön i Östersjöområdet beslutade kulturministrarna i Östersjöländerna i september 1997 att tillsätta en gemensam arbetsgrupp. Riksantikvarieämbetet deltar i och samordnar detta arbete. Arbetsgruppen har i juni 1999 lämnat förslag på en strategisk handlingsplan för Östersjöområdets gemensamma kulturarv. Kulturministrarna har ställt sig bakom planen vid ett möte i Gdansk i september 1999.

Regeringen har vidare givit Riksantikvarieämbetet ett huvudansvar för genomförandet av två projekt avseende hållbar byggnadsvård i

Östersjöområdet. Projekten, som gäller Polen och Estland, har beviljats bidrag på sammanlagt 60 miljoner kronor ur Östersjömiljarden. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd Ku 97:3 Vidareutveckla byggnadsvårdens ekologiska delar

Riksantikvarieämbetet har tilldelats 3,4 miljoner kronor från den s.k. kretsloppsmiljarden för att värna gammal byggteknik. Utgångspunkten är att traditionellt byggda hus oftast är både miljövänliga och långlivade. När dagens hus skall förvaltas och renoveras är det också viktigt att värna kulturmiljön. Medlen skall användas till en materialguide för ekologisk byggnadsvård, till ett nätverk för entreprenörer som inriktat sig på byggnadsvård och till att starta ett samarbete mellan olika yrkesfack vid planering. Örebro, Västmanlands, Gotlands och Gävleborgs län medverkar med många olika delprojekt i detta arbete.

Åtgärd Ku 97:4 Främja god arkitektur och formgivning

Riksdagen antog i maj 1998 regeringens proposition Framtidsformer – Handlingsprogram för arkitektur, formgivning och design (1997/98:117, bet. 1997/98:KrU14, rskr. 1997/98:225). I denna påtalas vikten av en god utformning av den fysiska miljön med utgångspunkt i människors behov av en tilltalande och stimulerande miljö. Vikten av att de offentliga aktörerna föregår med gott exempel poängteras särskilt och staten har här ett stort ansvar genom sina olika roller och styrmedel.

Arkitektur, formgivning och design med hög kvalitet innebärushållning med såväl ekonomiska resurser som naturresurser. Regeringen har framhållit betydelsen av att ekologiska aspekter tillgodoses, likväl som funktionella, tekniska, ekonomiska, sociala och estetiska. Omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle kan förväntas få stora konsekvenser på det befintliga byggnadsbeståndet. Inom ramen för statens stöd till lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet har regeringen också markerat vikten av att de arkitektoniska kvaliteterna och kulturmiljövärden ges uppmärksamhet. För att bidra till ett samspelt statligt agerande inom detta tvärssektoriella område har regeringen inrättat en arbetsgrupp för arkitektur, formgivning och design som leds av Kulturdepartementet.

Åtgärd Ku 97:5 Öka samverkan mellan kulturmiljösektorn och naturvården

I miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) betonas betydelsen av en ökad samverkan mellan naturvården och kulturmiljösektorn. I miljöbalken (prop. 1997/98:45) finns bl.a. bestämmelser som rör natur- och kulturmiljön. I propositionen Uppföljning av skogspolitiken (prop. 1997/98:158) anförde regeringen att en helhetssyn på skogens natur- och kulturmiljövärden är en förutsättning för att nå framgång i det fortsatta arbetet med att bevara och utveckla skogens miljövärden samt att den administrativa hanteringen av skogens natur- och kulturmiljövärden bör samordnas bättre. Regeringen har i regleringsbrevet för år 1997 tydligare samordnat Riksantikvarieämbetets och Naturvårdsverkets verksamhetsmål i syfte att verka för ett ökat samarbete mellan natur- och kulturmiljösektorerna. I regleringsbrevet för år 1998 har därutöver införts ett gemensamt återrapporteringskrav angående resultat av samverkan

mellan sektorerna. Av åiterrapporteringen framgår bl.a. att samarbetet som regel fungerar bra och att olika projekt bidrar till att utveckla förståelse för behovet av samarbete och helhetssyn. Enligt verkens bedömning är samarbetet nu mer heltäckande än tidigare och omfattar de flesta områden där samverkan är nödvändig. Det finns dock behov av fördjupning inom vissa områden.

Regeringen har i propositionen Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål (prop. 1998/99:114) föreslagit nya övergripande mål för kulturmiljöarbetet. Genom de nya målen förtydligas vikten av att olika sektorer i samhället samverkar till gagn för en långsiktigt hållbar förvaltning och utveckling av kultur- och naturmiljön.

Åtgärd Ku 98:1 Storstadens kulturmiljö och arkitektur

Våra storstäder har växt fram ur skilda historiska förutsättningar. Olika sociala, ekonomiska och ideologiska strukturer har bidragit till att ge städerna dess fysiska utformning, vilket gett karaktär och identitet åt stadsplaner och bebyggelse. Variationen i den successivt framvuxna bebyggelsen är värd att slå vakt om genom att vårda det gamla och verka för kvalitet i det nya som tillkommer. Inte minst är detta viktigt när det gäller de förändringar som städerna nu står inför i och med utvecklingen mot ett hållbart samhälle. För att stärka arbetet med arkitektur och kulturmiljövården i storstäderna har regeringen i propositionen Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet (prop. 1997/98:165) föreslagit att 10 miljoner kronor om året avsätts för detta ändamål under de kommande tre åren. Insatserna handlar om att förbättra kulturmiljösektorns kunskapsunderlag och om investeringar i byggnadsprojekt där kulturhistoriska eller arkitektoniska värden tas till vara. De tre berörda länsstyrelserna har förstärkts för att arbeta aktivt med efterkrigstidens kulturarv och det sker ett utbyte och en återkoppling av erfarenheterna från Malmö, Göteborg och Stockholm i projektet. Vidare har Arkitekturmuseet fått i uppdrag att genomföra en särskild kampanj för de arkitekturpolitiska frågorna med avslutning i ett arkitekturår 2001.

Under året föreslagna nya åtgärder

Åtgärd Ku 99:1 Storstadspolitiken som ett instrument för hållbar utveckling

I december 1998 beslöt riksdagen att inrätta ett helt nytt politikområde – en nationell storstadspolitik där ett av politikens övergripande mål är att bryta segregationen i storstadsregionerna. Som ett bland flera målområden ingår att alla stadsdelar i storstäderna bör uppfattas som attraktiva av dess invånare, och utgöra goda och hälsosamma livsmiljöer.

Att medverka till och främja en sådan utveckling är en huvuduppgift för samhällsplaneringen i storstadsregionerna. De socialt utsatta stadsdelarna kännetecknas i många fall – jämfört med respektive storstadsregion i övrigt – av brister i den byggda miljöns utformning. Nya större projekt som gäller infrastruktur inom dessa stadsdelar eller i deras närhet får inte försämra deras utvecklingsmöjligheter. En praktiskt inriktad metodutveckling behöver därför komma till stånd i fråga om fysisk

planering, om miljö- och hushållningsfrågor och om arbetet med miljökonsekvensbeskrivningar.

I februari 1999 inrättade regeringen en Storstadsdelegation med ansvar för att vidareutveckla storstadspolitiken. En av Storstadsdelegationens uppgifter är att uppmuntra en god utveckling för den fysiska planeringen, i miljö- och resurshushållningsfrågor och i arbetet med miljökonsekvensbeskrivningar som främjar en långsiktigt hållbar utveckling i förnyelsearbetet i de utsatta stadsdelarna.

I februari 1999 erbjöds sju kommuner – Botkyrka, Göteborg, Haninge, Huddinge, Malmö, Stockholm och Södertälje – möjlighet att teckna s. k. lokala utvecklingsavtal med staten i ett ömsesidigt åtagande för att bryta segregationen som ökat under en längre tid. Samtliga kommuner har anmält sitt intresse och arbete pågår inom kommunerna med att ta fram förslag till konkreta insatser. Avtal beräknas kunna tecknas successivt under hösten och förväntas innehålla vissa insatser på miljöområdet.

Åtgärd Ku 99:2 Utredning av statens ansvar för formgivning och design

Regeringen tillsatte i februari 1999 en särskild utredning på formgivnings- och designområdet. Formgivningskommittén har bl.a. till uppgift att belysa formgivnings- och designområdets betydelse för en ekologiskt hållbar utveckling samt ange hur sambanden mellan dessa områden kan stärkas. Ett slutbetänkande kommer att lämnas till regeringen senast den 1 mars 2000.

Åtgärd Ku 99:3 Översyn av statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer

I regeringens proposition En idrottspolitik för 2000-talet. Folkhälsa, folkrörelse och underhållning (prop. 1998/99:107) berörs statens stöd till friluftsliv och främjandeorganisationer.

I propositionen framhålls att många av de främjandeorganisationer som i dag erhåller bidrag från anslaget Stöd till idrotten bedriver en verksamhet som erbjuder människor i alla åldrar spännande och lärorika upplevelser i naturen och därigenom goda möjligheter att utveckla ett livslångt intresse för hälsa och friluftsliv. Vidare betonas i propositionen att verksamheten hos flertalet av dessa organisationer kan sägas vara inriktad mot friluftsliv och att värna naturen.

I propositionen anges vidare att det inom Regeringskansliet har inletts en översyn om framtida inriktning och administration av statens stöd till friluftslivet och främjandeorganisationerna. En arbetsgrupp med företrädare för bl.a. berörda myndigheter, såsom Naturvårdsverket, och organisationer har tillsatts med uppdrag att redovisa resultatet av denna översyn i slutet av år 1999. Översynen berör förutom det statliga stödet aspekter såsom friluftslivets nytta för miljön, värnandet om miljön m.m.

Åtgärd Ku 99:4 Ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande skall tas till vara som en resurs, t.ex. i arbetet med miljöfrågor

I regeringens proposition På ungdomars villkor – Ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro (prop. 1998/99:115) preciseras mål

för den nationella ungdomspolitiken. Ett av dessa mål är att ungdomars engagemang, skapande förmåga och kritiska tänkande skall tas till vara som en resurs.

Enligt propositionen bör det under detta övergripande mål formuleras delmål som rör samhällets förmåga att i olika sammanhang ta till vara ungas engagemang. Delmålen bör utgå från att ungdomar generellt sett har ett stort intresse för frågor som i vårt samhälle betraktas som viktiga framtidsfrågor. I propositionen framhävs att detta gäller såväl miljöfrågor och arbete mot främlingsfientlighet och rasism som IT-frågor och skapande av innovativa företag.

Åtgärd Ku 99:5 Ungdomar som resurs i det internationella arbetet, t.ex. på miljöområdet

I regeringens proposition På ungdomars villkor – Ungdomspolitik för demokrati, rättvisa och framtidstro (prop. 1998/99:115) behandlas bl.a. frågan om ungdomar som resurs i det internationella arbetet.

I propositionen betonas att det är viktigt att engagerade ungdomar bereds både tillträde och möjlighet att representera ungdomar inom EU och FN samt vid olika internationella konferenser. Detta framhålls i propositionen som särskilt angeläget då det behandlas frågor som ungdomar är starkt engagerade i, exempelvis vid miljökonferenser där ungdomar från bl.a. miljöorganisationer bör kunna delta.

4.9 Näringsdepartementets verksamhetsområde

Det nya Näringsdepartement som inrättades den 1 januari 1999 ansvarar för frågor som tidigare handlagts inom Kommunikationsdepartementet, Arbetsmarknadsdepartementet samt Närings- och handelsdepartementet. Näringsdepartementet ansvarar således för frågor om infrastruktur och transportpolitik, arbetsmarknadspolitik och arbetsrätt, småföretag, nyetablering och konkurrens, regional tillväxt, teknisk forskning och utveckling, informationsteknologi samt förvaltning av statliga företag.

Inom det kommunikationspolitiska området är det transportpolitiken som har en klar miljöpolitisk inverkan. Våren 1998 beslutade riksdagen om ett nytt övergripande transportpolitiskt mål (prop. 1997/98:56, bet. 1997/98:TU10, rskr. 1997/98:266) syftande till att transportpolitiken skall säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Det övergripande målet preciseras i följande långsiktiga delmål:

- ett tillgängligt transportsystem,
- en hög transportkvalitet,
- en säker trafik,
- en god miljö,
- en positiv regional utveckling.

En ny myndighet, Rikstrafiken, har inrättats från den 1 juli 1999. Dess huvuduppgiften är att verka för samordning och upphandling av viss interregional persontrafik.

Långsiktsplanerna för åtgärder i transportinfrastrukturen under åren 1998–2007, som fastställdes under år 1998, har börjat genomföras. De åtgärder som prioriteras i dessa planer är till stor del förbättringar av befintligt vägnät, vilket innebär begränsade intrångseffekter. Förberedelsearbetet inför revideringen av långsiktsplanerna till planer för åren 2002–2011 har påbörjats.

Omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle skapar en sysselsättningspotential, som skall tas tillvara. Arbetsmarknadspolitikerna bör därför fortsätta att utvecklas så att den förenar miljö- och sysselsättningsmål och samtidigt påskyndar omställningen till en ekologiskt hållbar utveckling. Inom ramen för olika arbetsmarknadspolitiska program görs insatser som är angelägna från både sysselsättnings- och miljösynpunkt. De arbetsmarknadspolitiska programmen skall vara utformade så att de är förenliga med målen för ett ekologiskt hållbart Sverige. Regeringens satsningar på bl.a. de lokala investeringsprogrammen är ett steg mot en ekologiskt hållbar utveckling där miljö- och sysselsättningsaspekter ingår som integrerade delar.

I 1998 års budgetproposition (prop. 1997/98:1) anges som ett av de näringspolitiska målen att främja sådana konsumtions- och produktionsmönster som minskar påfrestningarna på miljön. Efter förslag i regeringens proposition om en uthållig energiförsörjning (prop. 1996/97:84) beslöt riksdagen att en ny central energimyndighet skulle inrättas den 1 januari 1998 (bet. 1996/97:NU12, rskr. 1996/97:272). Härigenom fick Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) en mer

renodlad roll som central myndighet för näringslivets tillväxt och förnyelse. Verket svarar för statliga insatser för att främja teknisk forskning och industriellt utvecklingsarbete, etablering och utveckling av små och medelstora företag samt regional näringslivsutveckling efter förutsättningarna i landets olika delar. Inom sina verksamhetsområden skall verket uppfylla de miljömål som regeringen beslutar om.

Statens energimyndighet har fått ansvar för frågor avseende tillförsel och distribution av energi. Bland energimyndighetens uppgifter ingår att ha ansvar för ett långsiktigt program för forskning, utveckling och demonstration av ekologiskt och ekonomiskt hållbar energiteknik.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) är central förvaltningsmyndighet för frågor om landets geologiska beskaffenhet. Statens oljelager (SOL) har numera slagits samman med SGU. Det övergripande målet med SOL:s verksamhet är att statens civila beredskapslager av olja för krigssituationer skall avvecklas med hänsyn tagen till samhälls-ekonomi, beredskap och miljö.

Näringspolitiska åtgärder har en stor betydelse för att uppnå en hållbar utveckling. Departementets arbete med miljöledningssystem skall säkerställa att de näringspolitiska besluten är förenliga med kravet på en hållbar utveckling.

I det följande redovisas liksom i förra årets regeringsskrivelse Näringsdepartementets åtgärder som har bäring på en ekologiskt hållbar utveckling. Under rubriken Pågående åtgärder redovisas alla åtgärder som igångsatts under år 1997 eller år 1998. På grund av den sammanslagning av huvuddelarna av verksamheterna vid Kommunikations-, Arbetsmarknads- och Närings- och handelsdepartementen som skedde vid omorganisationen av regeringskansliet den 1 januari 1999 omfattar listningen av åtgärderna samtliga tre departements åtgärder i den utsträckning de ingår i Näringsdepartementet. Dessa har getts en löpande numrering. För att underlätta möjligheten att kunna göra en återkoppling till redovisningen i föregående års regeringsskrivelse anges inom parentes i rubriken för varje pågående åtgärd även dess nummer i 1998 års skrivelse.

Pågående åtgärder

Åtgärd N 97:1 (f.d. K 97:1) Utveckla miljömålen för transportsektorn

Det övergripande målet för transportpolitiken är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. I detta ligger bl.a. att transportsystemets utformning och funktion skall anpassas till krav på en god och hälsosam livsmiljö för alla, där natur- och kulturmiljö skyddas mot skador. En god hushållning med mark, vatten, energi och andra naturresurser skall främjas.

Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA) har i uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter vidareutveckla mått och metoder för att precisera etappmål för de transportpolitiska delmålen, däribland delmålet om en god miljö. Vidare har de fyra trafikverken i uppdrag att

lämna förslag till åtgärder för att miljö kvalitetsmålen skall uppnås samt att redovisa de statsfinansiella och samhällsekonomiska konsekvenserna av de föreslagna åtgärderna. Uppdragen kommer att utgöra ett viktigt underlag i miljömålskommitténs arbete.

Åtgärd N 97:2 (f.d. K 97:2) Investeringar i transportsystemets infrastruktur

Genomförandet av Nationell vägghållningsplan (Vägverket), Stomnätsplan (Banverket) och Länsplanerna för regional transportinfrastruktur avseende åren 1998–2007 har påbörjats. Genomförda åtgärder under år 1998 har bland annat resulterat i att antalet bullerstörda utmed det statliga vägnätet minskat med 4 400 personer, 900 fastigheter som störts av järnvägsbuller har erhållit bullerskydd och 16 konfliktpunkter mellan vägar och vattentäkter har åtgärdats.

Jämfört med andra trafikslag har järnvägstrafiken låga utsläpp av koldioxid och luftföroreningar samt en låg energianvändning per passagerare och ton. Flera järnvägssträckor har förbättrats under året, t.ex. Norra stambanan och Västkustbanan, och nya sträckningar har öppnats för trafik. Nedan följer några exempel på stora aktuella projekt.

Mäljarbanan

Mäljarbanan bildar tillsammans med Svealandsbanan "ringen runt Mälaren". På Mäljarbanans sista flaskhals, mellan Kallhäll och Kungsängen, byggs för närvarande dubbelspår som beräknas öppnas för trafik under våren 2001. De nya spåren dras till stor del i ny sträckning, och ungefär en tredjedel av sträckan läggs i tunnel. När investeringsarbetena på Mäljarbanan är avslutade skall den totala restiden mellan Stockholm och Örebro understiga två timmar.

Botniabanan

Utvecklingen i Norrland har koncentrerat människor och arbetsplatser till kustregionen. Norrland har redan i dag mycket höga nettoexportvärden. För att Sverige skall kunna dra nytta av dessa behövs en väl fungerande infrastruktur för transporter och kontakter. Den nuvarande stambanan byggdes på 1800-talet och är enkelspårig. Förutom dess låga standard har den ett ogynnsamt läge och den är hårt belastad av tung godstrafik. Den planerade Botniabanan mellan Kramfors och Luleå blir 190 km lång och kommer att tillsammans med den nuvarande stambanan bilda funktionen av ett dubbelspår. Därmed kan en effektiv trafik läggas upp med godstrafik norrut på stambanan och både persontrafik och snabba södergående godståg på den nya Botniabanan.

Botniabanan kommer att tillåtlighetsprövas av regeringen enligt den nya miljöbalken. Den första etappen mellan Örnsköldsvik och Husum behöver dock inte tillåtlighetsprövas och den kommer att börja byggas under år 1999. Hela Botniabanan beräknas vara klar för trafik år 2006.

Stockholm

Järnvägsavsnittet omedelbart söder om Stockholms central är det hårdast belastade i Sverige. Dagens spårssystem, med endast två spår över Årstaviken, är praktiskt taget fullt utnyttjat. Syftet med den planerade nya

järnvägsbron över Årstaviken är att säkerställa en nödvändig ökning av spårkapaciteten. Järnvägsplanen för byggandet av en ny bro har under våren 1999 vunnit laga kraft och byggnadsarbetena beräknas påbörjas under hösten 1999.

Regeringen beslutade i juni 1998 att ge Banverket och Vägverket i uppdrag att utreda de tekniska förutsättningarna för alternativa åtgärder i centrala Stockholm för att erhålla en ökad kapacitet för järnvägstrafiken och förbättrade förutsättningar för kollektivtrafiken. I arbetet skall en vägtunnel som ersätter Centralbron särskilt studeras. Utredningen skall ske med medverkan från Stockholms kommun. Uppdraget redovisades den 30 september 1999.

Goteborg

Goteborgsöverenskommelsen innebär att 4,2 miljarder kronor satsas i ett investeringsprogram för miljö- och trafikförbättringar i Göteborgsregionen. Ca 1,9 miljarder kronor skall användas till bl.a. kollektivtrafikförbättringar i form av nya spårsträckningar och spårvagnar samt till miljö- och trafiksäkerhetsförbättringar i det lokala vägnätet. Ca 2,3 miljarder kronor skall användas till förbättringar på huvudvägnätet, varav den största satsningen är nedgrävningen av Götaleden. Staten står för 75 % och regionen och kommunerna för 25 % av kostnaderna för investeringsprogrammet.

Västkustbanan vid Hallandsåsen

Byggandet av en järnvägstunnel genom Hallandsåsen stoppades i oktober 1997 sedan det visat sig att tätningsmedlet Rhoca Gil orsakat skador på människor, djur och miljö. Regeringen har i maj 1999 beslutat att Banverket senast den 1 oktober 2000 skall redovisa om det går att färdigställa tunneln på ett miljömässigt säkert sätt och i så fall med vilken teknik.

Åtgärd N 97:3 (f.d. K 97:7) Vidta bullerskyddsåtgärder i bostäder vid flygplatser

Regeringen har uppdragit åt bl.a. Luftfartsverket (LFV) att planera och snarast, dock senast år 2003, genomföra en första etapp av åtgärdsprogram mot buller i befintlig bebyggelse. Därutöver har LFV den 1 november 1998 redovisat vilka ytterligare åtgärder som kan genomföras under perioden 1998–2007 i avsikt att påskynda uppfyllelsen av de riktvärden för buller som riksdagen har godkänt.

Åtgärd N 97:4 (f.d. A 97:1) Utforma de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna så att de är förenliga med målen för ekologisk hållbarhet

Den arbetsgrupp, som under sommaren 1998 tillsattes inom Arbetsmarknadsverket (AMV) i syfte att utarbeta ett förslag till ett centralt program för AMV:s insatser för ett ekologiskt hållbart samhälle, har under augusti 1999 lämnat sin slutrapport. De slutsatser och förslag som arbetsgruppen lämnat i rapporten kommer att ligga till grund för fortsatta insatser på området och utgöra en del av det utvecklingsarbete som pågår inom AMV.

Under hösten 1999 kommer Arbetsmarknadsstyrelsen (AMS) att, i enlighet med regeringens beslut den 22 december 1998, påbörja arbetet med att införa ett miljöledningssystem. En första delårsrapport om utvecklingen av arbetet kommer att lämnas i samband med årsredovisningen år 2000.

Åtgärd N 97:5 (f.d. A 97:2) Utveckla möjlighet till mer innovativa och framåtsyftande miljöinsatser inom ramen för EU:s strukturfonder

I det nya regelverket för strukturfonderna betonas beaktandet av miljön. Bl.a. skall en förhandsbedömning av miljön i den berörda regionen göras där en uppskattning av strategins och stödformernas förväntade effekter på miljön skall redovisas. Naturvårdsverket bedriver tillsammans med andra verk en metodutveckling i syfte att miljö- och hushållningsfrågorna på ett bättre sätt skall integreras i de svenska strukturfondsprogrammen och i genomförandet av dessa. Detta arbete har bl.a. redovisats i en rapport om hur strategiska miljöbedömningar kan användas för att stärka miljöarbetet inom ramen för strukturfondprogrammen. Regeringen betonar i riktlinjerna för programarbetet inför nästa programperiod att de föreslagna åtgärderna skall vara förenliga med en ekologiskt hållbar tillväxt och en god hushållning med naturresurserna.

Åtgärd N 97:6 (f.d. A 97:3) Lyfta fram behovet av åtgärder för ett säkert och utvecklande arbetsliv som en del av helhetssynen på samhällsutvecklingen

Arbetslivsinstitutet redovisade i april 1998 till dåvarande Arbetsmarknadsdepartementet ett regeringsuppdrag avseende en inventering av forsknings- och utbildningsinsatser för att belysa verkan på arbetsmiljön av åtgärder för den yttre miljön. Institutet har som ett led i uppdraget inrättat en samrådsgrupp med företrädare för myndigheter och andra organisationer. De inledande mötena har ägnats ömsesidig information om aktuellt arbete, diskussion av kopplingen miljöstyrning och internkontrollarbete, behovet av kompletterande studier/forskning samt behovet av seminarier och informationsaktiviteter. En kartläggningsstudie kring de branschvisa utvecklingstendenser som kan skönjas kring företagens miljöarbete avses göras under år 1999 i samverkan mellan Arbetslivsinstitutet och Institutet för Vatten- och luftvårdsforskning. Resultaten avses bygga bl.a. på erfarenheter från branschforskningsinstituterna och beräknas kunna presenteras i slutet av år 1999.

Åtgärd N 97:7 (f.d. N 97:3) Användningen av fossila bränslen bör hållas på en låg nivå. Det befintliga ledningsnätet för naturgas, som är det fördelaktigaste fossila bränslet, bör utnyttjas effektivare

En översyn av energibeskattningsystemet pågår inom Regeringskansliet. Arbetet bedrivs med sikte på att slutföras under hösten 1999. Utgångspunkterna för översynen är de mål som riksdagen i samband med 1997 års energipolitiska proposition lade fast för energibeskattningen (prop. 1996/97:84). Enligt dessa mål bör beskattningen ge drivkrafter för hushållning och konvertering till förnybara energislag, samtidigt som den inte skall påverka industrins internationella konkurrenskraft negativt.

Beskattningsreglerna bör främja elproduktion med förnybara energislag. Naturgasens miljöfördelar jämfört med olja och kol skall beaktas. Skr. 1999/2000:13

En särskild utredare (N 1998:04) har tillkallats för att se över den lagstiftning som reglerar handel, transporter och distribution av naturgas och annan rörbunden energi. Utredaren skall bl.a. följa det pågående arbetet inom EU med att utforma gemensamma regler för den inre marknaden för naturgas samt senast den 1 november 1999 lämna ett förslag till naturgaslagstiftning som kan bedömas tillgodose det nya direktivets krav och även vara grunden för en samhällsekonomiskt effektiv svensk naturgasmarknad.

Åtgärd N 97:8 (f.d. N 97:8) Uppmuntra införande av miljöledningssystem i små och medelstora företag

NUTEK har sedan år 1996 arbetat med att främja miljöstyrning i små och medelstora företag inom ramen för anslaget för Småföretagsutveckling. Utöver visst lokalt ekonomiskt stöd har erbjudits kostnadsfri telefonrådgivning, seminarier samt hjälp med att bli registrerad enligt EU:s miljöledningssystem (EMAS). NUTEK:s insatser för att stödja småföretag att tillämpa miljöstandarder har fortsatt under år 1998 och 1999.

Åtgärd N 97:9 (f.d. N 97:9) Bedriva utbildningskampanj för skogsägare

I syfte bl.a. att lyfta fram landsskapsperspektivet i skogsnäringen påbörjades under år 1997 arbetet med utbildningskampanjen "Grönare skog". Kampanjen riktar sig främst till mindre skogsägare. Under år 1998 pågick omfattande förberedelser, bl.a. utläggning av demonstrationsytor. Kampanjen "Grönare skog" startades den 1 september 1999 och är planerad för en treårsperiod.

Åtgärd N 97:10 (f.d. N 97:10) Fortsätta arbetet med att utarbeta en Agenda 21 för uthållig utveckling inom industrisektorn inom ramen för Baltic 21-projektet

Baltic 21 är ett program för långsiktigt samarbete mellan 11 stater i Östersjöregionen med syfte att nå en hållbar utveckling. Sverige är tillsammans med Ryska Federationen utsett att vara ledande land inom en av de sektorer som berörs av programmet, nämligen industrisektorn. Inom Näringsdepartementet har påbörjats ett projekt inom vilket denna ledande roll skall utövas. Projektet genomförs i nära samverkan med representanter för näringsliv och berörda organisationer och myndigheter. Operativt ansvarig är Närings- och teknikutvecklingsverket. Projektet genomförs i god överensstämmelse med regeringens mål för såväl Östersjösamarbetet som för uthållig utveckling.

Åtgärd N 97:11 (f.d. N 97:11) Följa upp förslag till insatser från Miljöteknikdelegationen

Delegationen för främjande av miljöanpassad teknik, med representanter från företag, forskningsmiljöer och offentliga institutioner inrättades i september 1996. Delegationens uppdrag är att stimulera utveckling,

upphandling och introduktion av miljöanpassade produkter och teknik för att nå en ekologiskt hållbar utveckling.

Miljöteknikdelegationen har hittills finansierats med 20 miljoner kronor från tolfte huvudtitelns anslag A 16 Program för småföretagsutveckling, förnyelse och tillväxt samt med 20 miljoner kronor från fjortonde huvudtitelns anslag A 8 Investeringsbidrag för främjande av omställning i ekologiskt hållbar riktning. I budgetpropositionen för 2000 tilldelas Miljöteknikdelegationen ytterligare 10 miljoner kronor för att fortsätta och utveckla sitt uppdrag. Delegationen skall förutom att fortsatt verka för en positiv miljödriven teknikutveckling även främja att utvecklingen av miljöanpassade produkter och teknik möter behov och efterfrågan på den internationella marknaden.

Bland de projekt som Miljöteknikdelegationen startade år 1997 och 1998 finns tävlingar för att demonstrera och verifiera marksanerings-tekniker respektive teknik för miljöanpassning av enskilda avlopp, en nationell tävling för att få fram kommersialiserbara miljöanpassade innovationer, kravspecifikationer för smörjfetter, tvåtaktsoljor, inomhusfärger på trä samt gödselspridare, teknikupphandling av bränsleflexibla småbilar, inventering och information om teknik för att ta hand om PCB i fastigheter, inventering av potentialen för miljöanpassad teknik i storkök, samt inventering av miljöanpassade lösningar i ekobyggen.

Till de nya projekt som startades år 1999 hör Miljöinnovationstorget, en mötesplats för innovatörer och finansiärer, upprepning av fjolårets lyckade Miljötekniktävling, teknikupphandling av ruttplaneringssystem, demonstration av teknik för sanering av mark förorenad med klorerade lösningsmedel, demonstrationsturné för miljöanpassade gödselspridare, demonstrationsprojekt för samordning av transporter och kunskaps-sammanställning om smarta hus.

Erfarenheter av de verktyg och arbetssätt delegationen använt har sammanställts. En begränsad kartläggning av svenska spjutspetsar inom miljöanpassad teknik, produkter, varor och tjänster pågår. Den skall matchas mot den analys av efterfrågan på miljöanpassade varor och tjänster på en rad internationella marknader som görs parallellt. Sammanställningarna utgör underlag för den strategi för en samlad nationell kraftsamling för att främja miljöanpassade produkter och teknik som delegationen arbetar med under år 1999.

Åtgärd N 97:12 (f.d. N 97:2) Energipolitiskt program

Riksdagen godkände år 1997 utformningen av ett sjuårigt program för ett ekologiskt och ekonomiskt uthålligt energisystem. I programmet ingår stöd till energiforskning, forskning om energisystemet, forsknings-samarbete med länderna i Östersjöregionen och etanolproduktion från skogsråvara.

Åtgärd N 97:13 Miljöledningssystem

Trafikverken har regeringens uppdrag att utarbeta miljöledningssystem. Banverket och Vägverket arbetar med att utveckla sina miljöledningssystem enligt kraven i standard ISO 14001. Även Luftfartsverket, Sjöfartsverket och SJ utvecklar miljöledningssystem.

Åtgärd N 98:1 (f.d. K 98:1) Utarbeta miljö- och trafiksäkerhetsprogram Skr. 1999/2000:13

I det trafikpolitiska beslutet redovisas mål bl.a. för en god miljö och säker trafik. Regeringen har givit Vägverket i uppdrag att i samråd med Rikspolisstyrelsen, Naturvårdsverket och Svenska kommunförbundet, utarbeta en nationell miljö- och säkerhetsstrategi för vägtransport-systemet fram till år 2007. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 november 1999.

Åtgärd N 98:2 (f.d. K 98:2) Översyn av möjligheterna att införa miljöstyrande vägavgifter

En särskild utredare med uppdrag att lämna förslag till en lagstiftning för miljöstyrande vägavgifter i tätort har redovisat sina förslag i februari 1999.

Åtgärd N 98:3 (f.d. K 98:3) Utveckla konkreta och uppföljningsbara etappmål för intrångs- och barriäreffekter

Med anledning av det transportpolitiska beslutet (prop. 1997/98:56, bet. 1997/98:TU10, rskr. 1997/98:266) har regeringen uppdragit åt Banverket, Vägverket, Luftfartsverket, Sjöfartsverket, Riksantikvarie-ämbetet, Boverket, Naturvårdsverket, länsstyrelserna och i förekommande fall de regionala självstyrelseorganen och andra aktörer i sektorn att fortsätta arbetet med att utveckla underlag för uppföljningsbara etappmål för att minimera den påverkan som transportsystemet ger upphov till på bebyggelsemiljön, natur- och kulturmiljön, den biologiska mångfalden samt hushållningen med mark, vatten och andra resurser. Uppdraget skall redovisas den 1 maj 2000.

Åtgärd N 98:4 (f.d. K 98:4) Ökade insatser för miljöanpassade transporter

Enligt det transportpolitiska beslutet tilldelades Kommunikationsforskningsberedningen 20 miljoner kronor extra under år 1999 för att möjliggöra fortsatta insatser i form av systemdemonstrationer av miljöanpassade transporter, forskning om förutsättningar för att ställa om transporter och kommunikationer till en bättre hushållning med energi- och naturresurser samt uppföljning av erfarenheterna från de pilotprojekt som beredningen medfinansierar.

Åtgärd N 98:5 (f.d. K 98:5) Ett samordnat och effektivt gods-transportssystem

Under år 1998 inrättades Godstransportdelegationen (K 1998:06). Delegationens uppgift är att följa utvecklingen på godsområdet samt utveckla ett trafikslagsövergripande synsätt med syfte att effektivisera godstransportssystemet och göra det säkert och ekologiskt hållbart. Delegationen har även till uppgift att öka samverkan mellan godstransportsystemens aktörer och staten samt att förtydliga statens roll i detta system.

Åtgärd N 98:6 (f.d. K 98:6) Genomförande av EU-strategin från toppmötet i Cardiff 1998 inom transportsektorn Skr. 1999/2000:13

I december 1998 lämnade transportrådet en rapport angående uppföljningen av slutsatserna från Europeiska rådets möte i Cardiff i juni 1998. I rapporten underströks bl.a. rådets avsikt att fortsätta arbetet med att ta fram en enhetlig strategi samt relevanta miljömål i syfte att påskynda integreringen av miljökraven i den gemensamma transportpolitiken. En första rapport skall diskuteras i slutet av år 1999 under det finska ordförandeskapet.

Åtgärd N 98:7 (f.d. A 98:1) Lagstiftning som berör distansarbete

I september 1998 redovisades ett uppdrag som regeringen givit en särskild utredare att se över lagstiftning som berör distansarbete. Arbetet pågår för närvarande inom Näringsdepartementet med remissammanställning.

Åtgärd N 98:8 (f.d. A 98:2) Kartläggning av den pågående omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle avseende arbetsmiljön

I juni 1998 redovisade Arbetarskyddsstyrelsen resultatet av ett regeringsuppdrag att kartlägga effekter på arbetsmiljön av omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle. Rapporten följs upp i arbetet på verksamhetsprogrammet för Arbetarskyddsverket för åren 2000–2002. Uppföljning sker också genom att Yrkesinspektionen inspekterar kretsloppsanläggningar och genom att arbete igångsatts inom Arbetarskyddsstyrelsen på att skapa utbildningsmaterial för nyckelpersoner (arbetsledare m.m.) inom kretsloppsanknuten verksamhet.

I augusti 1998 beslutade regeringen att ge bl.a. Arbetarskyddsstyrelsen ett särskilt sektorsansvar för arbetet för ekologisk hållbarhet. I början av oktober 1999 har myndigheterna lämnat en första lägesredovisning till regeringen. Arbetet med slutrapporten pågår inom Arbetarskyddsstyrelsen.

Åtgärd N 98:9 (f.d. N 98:1) Stöd till projekt för ekodesign

Staten medfinansierar, inom ramen för en större satsning på miljöanpassad produktutveckling, ett ekodesignprojekt som syftar till att med hjälp av designinsatser utveckla mer miljövänliga produkter i fjorton mindre företag. Projektet leds av Stiftelsen svensk industridesign och avslutas under år 1999. Den totala projektbudgeten uppgår till 6,2 miljoner kronor.

Åtgärd N 98:10 (f.d. N 98:2) Uppföljning av skogspolitiken

Riksdagen beslutade i november 1998 i enlighet med regeringens förslag i propositionen om uppföljning av skogspolitiken (prop. 1997/98:158) att vissa bestämmelser i skogsvårdslagen skulle skärpas i syfte att bättre nå skogspolitiken produktions- och miljömål. Tidigare under året hade ytterligare skärpningar gjorts i anslutning till beslutet om miljöbalk och följdlagstiftningen till denna. Resursförstärkningarna till rådgivning och områdesskydd under år 1999 fortsätter under de två följande åren. Skogsstyrelsen skall före utgången av år 2002 redovisa en ny uppföljning av skogspolitiken.

Åtgärd N 98:11 (f.d. N 98:4) Genomförande av EU-strategin från toppmötet i Cardiff 1998 inom energisektorn Skr. 1999/2000:13

Inom ramen för energirådets ansvarsområde betonar Sverige vikten av att en strategi för integration av miljö och hållbar utveckling på energiområdet skall omfatta åtgärder som är kostnadseffektiva och flexibla. Exempel på frågor som skall prioriteras i rådets fortsatta arbete under hösten 1999 är den inre marknaden för energi, förnybara energikällor, energieffektivisering, forskning och utveckling samt ekonomiska styrmedel och andra finansiella åtgärder.

Åtgärd N 98:12 Uppdrag avseende miljömålsarbetet

Regeringen har givit Närings- och teknikutvecklingsverket, Energimyndigheten, Skogsstyrelsen och Statens geologiska undersökning i uppdrag att utarbeta och redovisa förslag till delmål till miljö kvalitetsmålen med tillhörande åtgärderstrategier. Uppdraget redovisades den 1 oktober 1999.

Under året förslagna nya åtgärder

Åtgärd N 99:1 Driva miljöfrågor inom luftfartens område internationellt

Omcertifiering av äldre flygplan

Äldre flygplan och icke-certifierade flygplan byggs om med ljuddämpare så att de klarar strängare bullernormer. Flygplan som byggs om på detta sätt är generellt sett sämre för miljön än de flygplan som konstrueras i dag. EU har utarbetat en förordning som ännu ej börjat tillämpas och som syftar till att genom ett nyregistreringsförbud hindra medlemsstaterna från att utöka sina register med äldre flygplan försedda med ljuddämpare. Förordningen är avsedd att träda i kraft den 1 maj 2000.

Kväveoxider

På grund av flygtrafikens kraftiga ökning beräknas utsläppen av kväveoxider att öka i väsentlig grad. Det har dock varit svårt för ICAO:s (International Civil Aviation Organisation) medlemsländer att enas om verkningsfulla åtgärder. I ICAO:s miljökommitté CAEP (Committee on Aviation Environmental Protection) har man enats om ett förslag till en reduktion av kväveoxider med 10 %. Denna reduktion är i stor utsträckning ett resultat av svenska insatser.

Utsläpp av koldioxid

Enligt Kyoto-protokollet från år 1997 skall de globala utsläppen av s.k. växthusgaser under 2008–2012 minska med 5,2 % jämfört med 1990 års nivå. EU-länderna har ett gemensamt åtagande att minska utsläppen med 8 %. Luftfartens klimatfrågor skall hanteras via ICAO. Arbetet pågår med att finna lämpliga styrmedel som skatter för att minska de ökande utsläppen av koldioxid. Flera länder vill införa en koldioxid- eller bränsleskatt för detta syfte.

FN:s klimatpanel IPCC har nyligen redovisat en specialrapport om flygets påverkan på atmosfären. En viktig slutsats av rapporten är att förbättrad teknologi inte är tillräcklig för att minska flygets påverkan på växthuseffekten. Rapporten kommer att diskuteras i de fortsatta klimatförhandlingarna.

Åtgärd N 99:2 Luftfartsavgifter differentierade med avseende på buller

Luftfartsverket fick den 10 december 1998 regeringens uppdrag att vidareutveckla de nuvarande miljörelaterade luftfartsavgifterna, bl.a. genom att ta fram ytterligare uppgifter om flygplanens bulleregenskaper för att snarast ta fram ett underlag för en komplettering av landningsavgiften. Uppdraget avrapporterades i oktober 1999.

Inom ECAC (den europeiska luftfartskonferensen) har ett förslag till ett utökat miljöklassningssystem avseende flygplanens bulleregenskaper presenterats hösten 1998. Det har dock inte accepterats av ECAC:s miljöarbetsgrupp ANCAT. Frågan om Sverige skall implementera ett eget miljöklassningssystem eller invänta ECAC:s fortsatta arbete bereds.

Åtgärd N 99:3 Infrastrukturplanering inför åren 2002–2011

Arbetet med kommande planer för åtgärder i transportinfrastrukturen under åren 2002–2011 har påbörjats. Ett antal myndigheter arbetar för närvarande med en strategisk analys som skall utgöra underlag för regeringens proposition till riksdagen våren 2000 om inriktning och omfattning av åtgärder i transportinfrastrukturen perioden 2002–2011. Analysen skall lyfta fram effekter av inriktningar med olika tyngdpunkt. Dessutom skall ytterligare ett antal centrala avvägningsfrågor behandlas i olika strategiska områden. Strategiska miljöbedömningar utgör en naturlig del i arbetet och skall genomföras för samtliga strategiska områden och inriktningar. Miljöeffekterna av val av olika handlingsalternativ skall belysas. Statens institut för kommunikationsanalys (SIKA), Riksantikvarieämbetet, Boverket och Naturvårdsverket skall stödja arbetet och senast den 31 januari 2000 dokumentera och utvärdera den metod som har använts.

Nya förutsättningar

Den 1 januari 1999 trädde miljöbalken i kraft, vilket innebär bl.a. att vissa större planerade trafikaneläggningar skall tillåtlighetsprövas av regeringen. Det gäller motorvägar och motortrafikleder och andra vägar med minst fyra körfält och en sträckning av minst 10 kilometer samt järnvägar avsedda för fjärtrafik och anläggande av nytt järnvägsspår på en sträcka av minst 5 kilometer för befintliga järnvägar för fjärtrafik. I och med att miljöbalken börjar tillämpas kommer större krav att ställas på att framtida projekts miljökonsekvenser blir väl belysta i ett tidigt skede. Detta bör ge utrymme för mer miljöanpassade helhetslösningar.

Den 1 januari 1999 skärptes kraven på hänsyn till stads- och landskapsbild, natur- och kulturvärden samt estetik genom ändringar i väglagen (1971:948) och lagen (1995:1649) om byggande av järnväg.

Banverket, Vägverket, Luftfartsverket, Sjöfartsverket och Statens Järnvägar hör till de myndigheter som under våren 1999 redovisat

program för hur arkitektoniska och gestaltningsmässiga kvaliteter skall främjas och tas tillvara när myndigheterna bygger och förvaltar byggnader och anläggningar (se Kulturdepartementet). Hög kvalitet och god utformning i samspel med natur- och kulturmiljön samt med beaktande av drift- och underhållsaspekter innebär en god hushållning med såväl ekonomiska resurser som naturresurser och leder till att byggnader och anläggningar får lång livslängd.

Åtgärd N 99:4 Utveckla stadstrafikprogram

Vägverket har mot bakgrund av regeringens miljöpolitiska proposition (prop. 1997/98:145) fått i uppdrag att ta fram underlag till stöd för utarbetandet av program och planer för trafiksystemet. Dessa planer skall ange hur kollektivtrafiken samt gång- och cykeltrafiken kan stärkas och biltrafiken begränsas till år 2010 i landets större städer. I ett sådant arbete är det angeläget att insatserna särskilt koncentreras på sådana åtgärder som medverkar till att delmålen angående minskat trafikbuller samt målen angående ren luft m.m. kan uppnås. Uppdraget redovisades till regeringen den 1 oktober 1999.

Åtgärd N 99:5 Nordisk konferens om miljösektorns betydelse för ökad tillväxt och sysselsättning

Som ett resultat av det svenska ordförandeskapet i det nordiska samarbetet, då miljö och sysselsättning var de två s.k. profilfrågorna, anordnades under våren 1999 en nordisk konferens. Syftet var att tillvarata övriga nordiska länders erfarenheter vad gäller miljösektorns betydelse för ökad tillväxt och sysselsättning samt att få till stånd ett samarbete mellan länderna på området. AMS, med bistånd från Naturvårdsverket, Näringsdepartementet och Miljödepartementet, arrangerade konferensen, som hade ca 50 deltagare från de nordiska länderna. En rapport från konferensen har utarbetats. I december 1999 anordnar NUTEK och Naturvårdsverket en konferens om miljö och sysselsättning.

Åtgärd N 99:6 Oljeutsläppsutredningen

Oljeutsläppsutredningen lämnade i januari 1999 sitt betänkande Att komma åt oljeutsläppen (SOU 1998:158). Utredningen pekar på vikten av att förhindra oljeutsläpp främst genom att fungerande mottagningsanordningar finns i varje hamn och att olagliga utsläpp effektivt beivras. Utredningen föreslår bl.a. att särskilt utbildade åklagare skall svara för ledningen av brottsutredningar rörande olagliga oljeutsläpp och att alla utsläpp av oljehaltiga blandningar förbjuds inom Sveriges sjöterritorium. Vidare föreslås att olagliga utsläpp som begåtts av utländska fartyg i Sveriges ekonomiska zon skall kunna leda till lagföring i Sverige.

Betänkandet har remissbehandlats och regeringen avser att under våren 2000 lämna en proposition med förslag till hur man skall hantera dessa frågor.

Åtgärd N 99:7 Transportforskning

Det övergripande målet för transportpolitiken är att säkerställa en samhällsekonomiskt effektiv och långsiktigt hållbar transportförsörjning för medborgarna och näringslivet i hela landet. Transportforskningen

skall bidra till att detta mål uppfylls. Forskning om långsiktigt hållbara transportsystem är ett prioriterat strategiskt forskningsområde. Inom den tillämpade transportforskningen har miljöanpassade transporter och drivmedel samt kollektivtrafik givits särskild prioritet.

Kommunikationsforskningsberedningen (KFB) har sedan flera år tillbaka drivit breda forskningsprogram med inriktning som berör bl.a. bilismens och de övriga transportslagens stegvisa miljöanpassningar. El-, bio- och hybridteknik har prövats. Forskningen visar att det är fullt möjligt att med teknisk utveckling av ny fordons- och bränsleteknik nå mycket stora förbättringar vad gäller utsläpp, energiåtgång och buller-reduktion inom alla transportslag. Resultaten från forskningen pekar också på att användning av ekonomiska styrmedel är effektivt för att åstadkomma förändringar i önskvärd riktning.

Utveckling av trafiksäkra, bränslesnåla och i övrigt miljöanpassade fordon och drivmedel ställer dock fortsatta krav på omfattande FUD-insatser.

Åtgärd N 99:8 Utredning om det statliga åtagandet för forskning och utveckling när det gäller avgaser och bränslen inom motorfordonsområdet

En särskild utredare har tillkallats med uppgift att se över det statliga åtagandet för forskning och utveckling när det gäller avgaser och bränslen inom motorfordonsområdet. Uppdraget omfattar även avgasutsläpp från arbetsmaskiner. Utredaren skall beakta det pågående arbetet inom EU med att ta fram det femte ramprogrammet för forskning och utveckling och andra forskningsprogram som berör avgasfrågor. Utredaren skall redovisa resultatet senast den 31 mars 2000.

Åtgärd N 99:9 Omställning av näringsliv och samhälle mot hållbar utveckling

Miljödriven teknik- och produktutveckling är viktiga faktorer för att uppnå miljöanpassad tillväxt och förnyelse. NUTEK medverkar i detta arbete genom olika former av insatser. Dessa utgörs av övergripande initiativ bl.a. genom utveckling av en strategi för ekoeffektivitet för svenskt näringsliv, av programsatsningar inom områden där Sverige har komparativa fördelar exempelvis nya material (biofibrer, kompositer, biopolymerer etc.) och produkter baserade på svenska förnybara råvaror (skogs- och jordbruksprodukter), av stöd till småföretagens teknik- och kompetensförsörjning (metodik för miljöanpassad produktutveckling, miljöstyrning i små företag), av generell teknik- och kompetensförsörjning till svensk industri (livscykelanalys, IT för processtyrning och minskad materialåtgång vid givna kvalitetskrav) samt av stöd till nya företag och produkter (såddfinansiering, företagsrådgivning och strategisk teknikutveckling).

NUTEK deltar även i internationell samverkan inom området (bl.a. EU-samarbete och Baltic 21).

Åtgärd N 99:10 Integrering av miljö och hållbar utveckling i EU:s arbete inom sektor industri Skr. 1999/2000:13

Vid Europeiska rådets möte i Cardiff i juni 1998 uppmanades alla konstellationer inom ministerrådet att upprätta egna strategier så att miljö och hållbar utveckling integreras i gemenskapens verksamhet inom respektive område. Rådskonstellationerna ombads att övervaka framstegen samt att fastställa indikatorer som kan möjliggöra en utvärdering av integrationsarbetet. Vid Europeiska rådets möte i Wien i december 1998 fick bl.a. rådet för industri i uppdrag att inleda sitt arbete med att integrera miljö och hållbar utveckling inom sitt område. Europeiska rådet kommer att vid sitt möte i Helsingfors göra en genomgång av de övergripande framstegen i fråga om integrering av miljö och hållbar utveckling för att länka samman de sektorsstrategier som utarbetas av skilda rådskonstellationer. Vidare avser Europeiska rådet att göra en övergripande utvärdering av integrationsprocessen vid toppmötet i Helsingfors.

Vid industriministerrådets möte i april 1999 i Luxemburg fattade rådet ett formellt beslut om att inleda arbetet med integrering av miljö och hållbar utveckling i sektor industri. Enligt beslutet består en hållbar utveckling av tre grundpelare – miljöskydd, ekonomisk utveckling och social utveckling – som är nära kopplade till varandra. För att uppnå en hållbar utveckling krävs en balans mellan dessa aspekter. Vidare framhölls bl.a. att gemenskapen och medlemsstaterna bör säkerställa att det finns nödvändiga förutsättningar för gemenskapsindustrins konkurrensförmåga och att eventuella för- och nackdelar med miljörelaterade åtgärder noga utvärderas.

Åtgärd N 99:11 Samverkansprogram för att utveckla miljövänligare bilar

Statsministern inbjöd i regeringsförklaringen hösten 1998 svensk fordonsindustri till samarbete kring utveckling av mer miljövänliga fordon. Utgångspunkten för samarbetet är det gemensamma forsknings- och utvecklingsprogram som utarbetats under året. Syftet med samverkansprogrammet är både att minska vägtrafikens negativa miljöpåverkan och att skapa förutsättningar för en långsiktigt konkurrenskraftig svensk fordonsindustri. Regeringen har i höstens budgetproposition aviserat att samverkansprogrammet avses att genomföras under en sexårsperiod från den 1 januari år 2000. Från statens sida disponeras totalt 500 miljoner kronor under perioden. Programmet omfattar områden såsom avancerad förbränningsteknik, hybridfordon och bränslecellsteknik, viktreduktion samt kompetensförsörjning. Förutom fordonstillverkarna är avsikten att även universitet och forskningsinstitut samt underleverantörer skall medverka i programmet.

Åtgärd N 99:12 Regionala tillväxtavtal

I propositionen Regional tillväxt – för arbete och välfärd (prop. 1997/98:62) introducerades den regionala näringspolitiken. Politiken innebär en effektivare samordning mellan politikområden och sektorer. Utgångspunkten är varje regions specifika möjligheter att bidra till tillväxt och sysselsättning.

Regionala partnerskap formulerar treåriga program för tillväxt och kommer överens om hur dessa skall finansieras och genomföras. Arbetet samordnas av länsstyrelsen eller det regionala självstyrelseorganet. Centrala myndigheter och organisationer kan knytas till avtalen. Det regionala inflytandet över tillgängliga resurser skall öka, liksom möjligheterna att använda resurserna mer flexibelt än tidigare.

I riktlinjerna för arbetet sägs att prioriteringarna i programmen skall utformas så att de främjar en ekologiskt hållbar utveckling. Under april och maj 1999 har en första utvärdering gjorts av länens utkast till program. Denna har bl.a. fokuserat på hur länen har hanterat frågan om ekologiskt hållbar utveckling. En slutsats är att det återstår en hel del arbete. Några län har dock på ett föredömligt sätt integrerat detta perspektiv såväl horisontellt som i enskilda åtgärder. Tillväxtavtalen kan börja gälla den 1 januari 2000.

Åtgärd N 99:13 Biobränslenas miljö- och hälsoeffekter analyseras

I Regeringskansliet bedrivs projekt som har strategisk betydelse för de framtida möjligheterna att på energiområdet balansera ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling. Ett projekt rör förbränning av biobränslen. En ökad användning av biobränslen kräver ökad kunskap om biobränslenas förbränningsegenskaper och biobränslenas miljö- och hälsoeffekter. Avsikten är att tillsammans med näringslivet utarbeta en strategi för information och rådgivning om förbränning av biobränslen.

Åtgärd N 99:14 Tillförseln av el från förnybara energikällor skall öka

Marknadens aktörer skall ges möjlighet att på frivillig basis åta sig mottagningsplikten från producenter av småskalig elproduktion t.o.m. utgången av år 2000. Detta åtagande bör initieras genom konkurrensupphandling där anbudsgivarna förbinder sig att köpa hela eller vissa delar av elproduktionen från de små producenterna till en i anbudet angiven garanterad prisnivå. Regeringen har därför uppdragit åt Svenska kraftnät att initiera en upphandling med denna inriktning. Uppdraget omfattar att utforma anbudsfrågan, värdera inkomna anbud och ta fram standardavtal för de köpare som lämnat de för de små producenterna mest fördelaktiga avtalen.

Åtgärd N 99:15 Förutsättningarna att utnyttja långsiktiga avtal om energieffektivisering som komplement till styrmedel undersöks

För att nå energipolitikens och miljöpolitikens mål måste de styrmedel som används kombineras så att de bidrar till en balans mellan konkurrenskraft och miljökrav. Därför behöver det utvecklas nya typer av styrmedel. Erfarenheter visar att långsiktiga avtal mellan staten och näringslivet kan vara ett kostnadseffektivt alternativ eller komplement till lagstiftning eller ekonomiska styrmedel. Regeringskansliet bedriver därför ett projekt med syfte att undersöka förutsättningarna att utnyttja långsiktiga avtal för energieffektivisering i Sverige.

Åtgärd N 99:16 Ett effektivare råvaruutnyttjande i svenska basnärings stimuleras Skr. 1999/2000:13

För att främja effektiviteten i råvaruutnyttjandet inom svenska basnärings tas ett samlat underlag fram som grund för en internationell jämförelse av intensiteten i råvaruutnyttjandet.

Åtgärd N 99:17 Miljöinriktad verksamhet inom Nordtest

Svenska staten stödjer via Nordiska Ministerrådet (Nordtest) utveckling av provningsmetoder inom bl.a. miljöområdet. Expertgrupper har pekat ut områden som bedöms som angelägna att stödja finansiellt med bidrag. Prioriterade områden med miljöanknytning under år 2000 är bl.a. följande:

Bioteknologi

- Riskidentifiering och riskbedömning vid användning av alla typer av genetiskt modifierade mikroorganismer och växter i den nordiska miljön.
- Belysa spridning av antropogena ämnen i jord, vatten och luft samt deras nedbrytning och nedbrytbarhet.

Bygg

- Provningsmetoder om materials påverkan på hygien, hälsa och innemiljö.
- Metoder som underlättar klassificering av återbruksmaterial.

Fast avfall

- Provtagning och karakterisering av fast avfall.
- Provtagning och karakterisering av jord och sediment.
- Utveckling av metoder för att främja hållbar utveckling.

Materialanvändning

- Materialens livscykel, bl.a. karakterisering och planeringsvärden av recirkulerade material.

Åtgärd N 99:18 Satsningar inom ramen för Nordisk Industrifond

Genomgående gäller för de satsningar som görs av Nordiska Industrifonden att miljöhänsyn skall beaktas vid fondens beslut om stöd till FoU-projekt. Ett av Nordisk Industrifonds satsningsområden är Bärkraftig industriell produktion, vilket skall bidra till att stärka konkurrenskraften hos det nordiska näringslivet genom att initiera offensiva projekt där näringsliv, forskningsinstitut och universitet samarbetar.

Målsättningen är att skapa en plattform där nordisk industri, tillsammans med forskningsinstitut och universitet, kan utveckla industriellt anpassade lösningar. Projekt kommer att genomföras inom tre centrala områden:

- Utveckling av verktyg för miljöanpassad näringsverksamhet
- Återvinningsprocesser
- Avfallshantering.

Åtgärd N 99:19 Provnings- och mätteknisk FoU

Inom Sveriges Provnings och Forskningsinstitut (SP) bedrivs utveckling av nya provningsmetoder och mättekniker. Verksamheten omfattar olika teknikområden och branscher där miljöaspekter ingår. Staten lämnar ett bidrag till SP på drygt 40 miljoner kronor.

4.10 Miljödepartementets verksamhetsområde

Det övergripande målet för miljöarbetet är att till nästa generation kunna lämna över ett samhälle där de stora miljöproblemen är lösta. Riksdagen har under föregående riksmöte godkänt regeringens förslag till nationella miljö kvalitetsmål (prop. 1997/98:145, bet. 1998/99: MJU6, rskr. 1998/99:183). Syftet med miljömålen är att ange vilket miljötillstånd som skall uppnås inom en generation. En parlamentariskt sammansatt kommitté har i uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter analysera och vidareutveckla de delmål och åtgärdsstrategier som behövs för att de övergripande miljö kvalitetsmålen skall kunna nås (M 1998:07). Riksdagens beslut innebär vidare en vidareutveckling och precisering av det inledda arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling, bl.a. i form av riktlinjer för resurseffektivisering, kemikaliepolitiken och det internationella miljöarbetet.

Omställningen till ett ekologiskt hållbart samhälle förutsätter insatser från olika aktörer inom alla samhällssektorer. Den nya strukturen för miljömålen innebär ett helt nytt och sektorsövergripande sätt att arbeta inom miljöpolitiken och skall ses som ett led i strävandena att decentralisera miljöarbetet. I myndigheternas ansvar ingår bl.a. att identifiera den miljöpåverkan som verksamheten inom området ger upphov till, att med utgångspunkt från de nationella målen sätta upp mål för verksamheten inom det egna ansvarsområdet samt att konkretisera behovet av åtgärder för att dessa mål skall nås. Inom ramen för sektorsansvaret har 24 myndigheter fått ett särskilt ansvar för att verka för att arbetet med ekologisk hållbarhet förs framåt inom respektive ansvarsområde. Naturvårdverket har analyserat principiella gränsdragningar mellan myndigheter och redovisat vilka tvärsektoriella frågor som myndigheterna iakttagit.

Miljöbalken som trädde i kraft den 1 januari 1999 innebär en samordnad och skärpt miljölagstiftning som verksamt kommer att bidra till att miljömålen uppnås. Miljöbalken kommer att följas upp i enlighet med vad som sagts i propositionen om miljöbalk (prop. 1997/98:45).

De elva gröna nyckeltal som föreslagits av Miljövärdsberedningen presenterades i en bilaga till den ekonomiska vårpropositionen 1999 (prop. 1998/99:100, bilaga 5) samt i budgetpropositionen för 2000 (prop. 1999/2000:1, utg. omr. 20). Fem av nyckeltalen presenterades också i Finansplanen. Nyckeltalen visar de svenska bidragen till angelägna miljöproblem och presentationen i vårpropositionen kan ses som ett första steg mot att spegla andra samhällsliga dimensioner vid sidan av den ekonomiska. Regeringen kommer att fortsätta arbetet med att vidareutveckla nyckeltalen.

Frågor om samhällsplanering och byggande har den 1 januari 1999 förts över från dåvarande Inrikesdepartementet till Miljödepartementet. Omorganisationen ger möjligheter till ett nytt och förstärkt samarbete kring omställningen av samhället och bebyggelsen till ekologisk hållbarhet. Frågor om samhällsplanering och byggande hanteras numera på samma enhet som arbetet med "Hållbara Sverige", stödet till lokala

investeringsprogram och frågor om "gröna jobb" m.m., vilket bör kunna ge samordningsvinster. Skr. 1999/2000:13

Byggandet och boendet står för en betydande del av förbrukningen av samhällets samlade resurser. Det är därför av avgörande betydelse att resursförbrukningen kan effektiviseras och kretsloppsstrategier utvecklas. I miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) slås vidare fast att städer och annan bebyggd miljö skall utgöra en god och hälsosam livsmiljö. Natur- och kulturvärden skall tas till vara och utvecklas i samband med planering och byggande. Byggnader och anläggningar skall lokaliseras och utformas på ett miljöanpassat sätt och så att en långsiktigt god hushållning med mark, vatten och andra naturresurser främjas. Ekologisk hållbarhet bör utgöra grunden för all samhällsplanering. De nationella miljö kvalitetsmålen skall vara vägledande för fysisk planering och byggande.

Pågående åtgärder

Åtgärd M 97:1 I en öppen dialog med det svenska näringslivet ta fram strategier för ett hållbart näringsliv

Miljövårdsberedningen har i kommittédirektiv (dir. 1998:65) fått i uppdrag att medverka i arbetet med att ta fram strategier för utveckling av ett ekologiskt hållbart näringsliv genom att förbereda och inleda en dialog med delar av näringslivet om dess arbete mot en hållbar utveckling.

Dialogen med näringslivet har inletts med företag som är valda utifrån funktionen bygga/bo. Bygga/bo-projektets långsiktiga syfte är att i dialog med bygg- och fastighetssektorns aktörer stödja och påverka utvecklingen mot ett hållbart byggande och boende och därigenom bidra till den fortsatta positiva utvecklingen av byggbranschens miljöanpassning. Dialogen kommer att utökas med ytterligare en näringslivssektor under hösten 1999.

Miljövårdsberedningen skall senast den 29 december 2000 lämna en redovisning till regeringen av vad dialogen har uppnått med en presentation av näringslivets frivilliga åtaganden, en redogörelse av hinder och möjligheter för utvecklingen av ett ekologiskt hållbart näringsliv samt förslag till fortsatta strategier och slutsatser om lämpliga styrmedel.

Åtgärd M 97:2 Verka för ökat regionalt samarbete på miljöområdet

Enligt ett svenskt-danskt regeringsavtal år 1994 skall länderna gemensamt genomföra ett regionalt miljöprogram för Öresundsregionen, dvs. Skåne och östra Själland. Programmet som skall innehålla gemensamma regionala miljö kvalitetsmål och riktlinjer för en miljöinriktad regional planering, tas fram i ett samarbete mellan regionala och lokala myndigheter och organ. En första kartläggningsetapp har redovisats med en delrapport till en konferens hösten 1998 och det fyraåriga EU-stödda projektet skall avslutas år 2000.

Åtgärd M 97:3 Utveckla former för miljö- och hushållningsprogram för särskilda geografiska områden Skr. 1999/2000:13

Regeringen uppdrog i december 1997 åt berörda länsstyrelser att utarbeta regionala miljö- och hushållningsprogram för de större skärgårdsområdena. Programmen skall redovisas före utgången av år 1999. Med ett sådant sektorsövergripande arbete kan miljö- och hushållningsfrågorna ges ökad tyngd i den lokala och regionala samhällsplaneringen. Programmen kommer att ge tydligare utgångspunkter för miljöhänsyn, kretsloppsanpassning och hushållning med mark och vatten. De bör också kunna bidra med ytterligare underlag för kommunernas översiktliga planering. I december 1997 beslutade regeringen i tilläggsdirektiv till Miljövårdsberedningen (Jo 1968:A) att beredningen skall följa och stödja arbetet med regionala miljö- och hushållningsprogram samt utvärdera och redovisa det samlade miljöarbetet i dessa områden senast den 31 augusti 2000. Beredningen lämnade en lägesrapport i juni 1998.

Regeringen gav i september 1998 Naturvårdsverket i uppdrag att i samråd med Boverket och Riksantikvarieämbetet samt i samverkan med Närings- och teknikutvecklingsverket och berörda länsstyrelser utarbeta en översikt över geografiska områden där behovet av regionala miljö- och hushållningsprogram är särskilt framträdande i ett riksperspektiv. Uppdraget skall redovisas senast den 20 januari år 2000.

Åtgärd M 97:4 Inrätta ett kunskapscentrum för ekologisk hållbar utveckling i samverkan med ett lämpligt universitet/högskola för att understödja de lokala investeringsprogrammen

Myndigheten Centrum för kunskap om ekologisk hållbarhet i Umeå inrättades i februari 1999. Centrumets roll är att stödja arbetet för en ekologiskt hållbar utveckling. En viktig uppgift är att stödja kommuner, näringsliv och andra aktörer i arbetet med de lokala investeringsprogrammen för ekologisk hållbarhet. Centrumet skall stimulera kontakter mellan praktiker och forskare och vara en länk som gör att kunskaper i forskarvärlden kommer praktikerna till godo och ser till att angelägna frågor når forskarna. Centrumet skall också förmedla erfarenheterna mellan praktikerna.

Åtgärd M 97:5 (f.d. In 97:10) Verka för en effektiv försörjning med geografiska data som en del av samhällets informationsförsörjning

En infrastruktur för samhällets informationsförsörjning med geografiska data är en tillgång för en ekologiskt hållbar utveckling i samhället. Det är angeläget att informationsförsörjningen organiseras och utnyttjas så effektivt som möjligt för att åstadkomma bl.a. skydd av miljön, effektiv användning av resurser och en hållbar utveckling. Riksdagen har pekat ut samhällets informationsförsörjning som en prioriterad statlig uppgift varvid särskilt vikten av geografiska data och informationssystem betonas (prop. 1995/96:125, bet. 1995/96:TU19, rskr. 1995/96:282). Regeringen har i skrivelsen Informationssamhället inför 2000-talet (skr. 1998/99:2) anfört att prioriteringen bör ligga fast och att ett effektivt utnyttjande av geografisk information i samhället bör främjas.

Miljöårsberedningen har lämnat betänkandet IT i miljöarbetet (SOU 1996:92) och konstaterar att nästan alla miljödata har någon form av geografisk koppling. Miljöinformationsutredningen konstaterar i betänkandet Förbättrad miljöinformation (SOU 1997:4) att analyser i geografiska informationssystem kan visa vilka belastningsnivåer som gäller för en viss yta vilket kan påverka t.ex. en verksamhets lokalisering. Utredningen om avrinningsområden har i slutbetänkandet Miljösamverkan i vattenvården (SOU 1997:155) uppmärksammat betydelsen av geografiska informationssystem för att studera avrinningsområden.

Regeringen har initierat en särskild satsning för att stimulera en ökad användning av geografiska data och informationssystem inom den offentliga sektorn (prop. 1998/99:1 utg.omr. 18, bet. 1998/99:BoU1, rskr. 1998/99:59). Satsningen omfattar åren 1999 till 2001 och sammanlagt 28 miljoner kronor. Satsningen avser breddutbildning för länsstyrelser och kommuner, intensifiering av grundläggande arbete med standardisering och en utveckling av Sveriges nationalatlas mot Internet.

Naturvårdsverket har, genom regeringens beslut den 3 september 1998, fått i uppdrag att i samverkan med bl.a. Boverket och Lantmäteriverket göra en översyn av samhällets informationsförsörjning inom miljöområdet. Naturvårdsverket hanterar uppdraget inom ramen för uppföljningen av miljömålen.

Åtgärd M 98:1 Statistik m.m.

Uppdrag har getts till Kemikalieinspektionen respektive till Naturvårdsverket att genomföra en översiktlig studie av upplagring och flöden av farliga kemikalier i samhället. Uppdraget syftar till att ge underlag för bedömningar om vilka ytterligare utredningar som behövs för att öka kunskaperna om och bättre kunna följa farliga ämnens förekomst i samhället, deras läckage till miljön och exponeringen i vid bemärkelse av människor. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 15 december 1999.

I miljöpropositionen (prop. 1997/98:145) gjorde regeringen bedömningen att statistik för materialflöden bör utvecklas. Regeringen gav Statistiska Centralbyrån ett uppdrag om detta i samråd med Naturvårdsverket, Kemikalieinspektionen och andra berörda myndigheter. En lägesredovisning lämnades den 1 oktober 1999 och slutredovisningen skall göras senast den 31 mars 2000.

Naturvårdsverket har i uppdrag att i samverkan med berörda myndigheter utveckla indikatorer för att kunna följa olika växt- och djurarters utbredning och tillväxt i sjöar och vattendrag och i havets ekosystem. Dessutom skall Naturvårdsverket i samverkan med Sveriges geologiska undersökning, Statens livsmedelsverk och Boverket se över och ge förslag till en värderingsgrund/mall i syfte att skydda grundvattenförekomster med tanke på befintligt och potentiellt värde för dricksvattenförsörjningen. Uppdraget skall redovisas senast den 15 december år 2000.

Utredning av klimatpolitiken och ratificering av Kyotoprotokollet

I de internationella klimatförhandlingarna arbetar Sverige för att de utestående frågorna i Kyotoprotokollet skall kunna lösas i syfte att protokollet skall kunna träda i kraft så snart som möjligt. Vid konventionens fjärde partsmöte beslutades en tidsplan, Buenos Aires Action Plan, som syftar mot beslut vid det kommande sjätte partsmötet hösten år 2000.

Regeringen beslutade i maj 1998 att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté (M 1998:06) med uppgift att presentera förslag till en samlad svensk strategi och ett åtgärdsprogram som lägger stor vikt vid att kostnadseffektivitet uppnås. Programmet skall omfatta samtliga samhällssektorer och alla växthusgaser som ingår i Kyotoprotokollets åtagande, liksom upptag av koldioxid i sänkor. Utgångspunkten för programmet är riksdagens beslut om klimat- och energipolitiken samt Sveriges ansvar för EU:s gemensamma åtagande. Kommittén skall föreslå klimatpolitiska styrmedel samt belysa de samhällsekonomiska konsekvenserna av sina förslag inklusive påverkan på industrin när det gäller sysselsättning, konkurrenskraft och regional balans. Kommittén skall vidare utreda och lägga förslag om olika möjligheter att öka industrins deltagande i klimatarbetet samt också lägga förslag till att öka upptaget av koldioxid i sänkor. Utredningsarbetet skall vara avslutat senast den 31 december 1999.

Utredningens resultat kommer att ligga till grund för den svenska ratificeringen av Kyotoprotokollet.

Åtgärd M 98:3 Tillsätta en parlamentarisk beredning om mål i miljöpolitiken

Riksdagen antog under våren 1999 propositionen Svenska miljömål – Miljöpolitik för ett hållbart Sverige (prop. 1997/98:145, bet. 1998/99: MJU6. rskr. 1998/99:183) som innebär ett nytt system med 15 nationella miljö kvalitetsmål. Regeringen beslutade den 28 maj 1998 att tillsätta en parlamentariskt sammansatt beredning om mål i miljöpolitiken. Beredningen har antagit namnet Miljömålskommittén (M 1998:07). Kommittén skall göra en samlad översyn av vilka delmål som behövs för att Sveriges nationella miljö kvalitetsmål, med undantag för miljö kvalitetsmålet "begränsad klimatpåverkan", skall kunna nås inom en generation. Kommittén skall vidare utvärdera de miljömässiga och samhällsekonomiska inklusive statsfinansiella och sektorsspecifika konsekvenserna av delmål och åtgärder som regeringen eller myndigheterna föreslagit. Kommittén skall redovisa sitt betänkande senast den 1 juni 2000.

Åtgärd M 98:4 Uppdrag till Naturvårdsverket, Boverket, Statens strålskyddsinstitut och Kemikalieinspektionen avseende miljömålsarbete

Myndigheterna inom Miljödepartementets verksamhetsområde har haft i uppdrag att utarbeta sektorsmål samt delmål och åtgärdsstrategier till miljö kvalitetsmålen. Uppdragen redovisades till regeringen den 1 oktober 1999. Naturvårdsverket har varit sammanhållande i myndigheternas

arbete med miljö kvalitetsmålen. Boverket har haft huvudansvaret för miljömålet God bebyggd miljö, Kemikalieinspektionen för målet Giftfri miljö, Strålskyddsinstitutet för Säker strålmiljö, Statens geologiska undersökningar för Rent grundvatten, Skogsstyrelsen för Levande skogar och Jordbruksverket för Ett rikt odlingslandskap. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd M 98:5 Utredning om miljöpolitiska styrmedel

Regeringen uppdrog genom beslut den 25 juni och den 3 september 1998 åt Naturvårdsverket att lämna förslag till delmål och åtgärder inom ramen för proposition Svenska miljömål – miljöpolitik för ett hållbart Sverige (prop. 1997/98:145). Ett deluppdrag innebar att verket skulle lämna förslag till några strategiska områden för analys av styrmedel ur olika aspekter. Genom en delredovisning den 11 december 1998 har verket pekat ut ett par miljöstrategiska områden där verket anser det angeläget att göra en närmare analys av styrmedel ur olika aspekter. Fortsatta överväganden rörande styrmedel kommer att göras inom ramen för verkets uppdrag att lämna förslag till delmål.

Åtgärd M 98:6 Översyn av ekonomiska resurser till miljöforskningen

Regeringen gav i juni 1997 i uppdrag till Forskningsrådsnämnden att i samråd med Naturvårdsverket utreda behovet av forskning för en hållbar utveckling. Forskningsrådsnämnden fick i augusti 1998 i tilläggsuppdrag att se över resurserna till den svenska forskningen om miljögifter. I oktober 1998 gav regeringen i uppdrag åt Naturvårdsverket att göra en samlad bedömning av miljöforskningen.

I budgetpropositionen för år 2000 (prop. 1999/2000:1) föreslår regeringen att miljöforskningen stärks genom ett årligt anslag för miljöforskning till Naturvårdsverket med 50 miljoner för år 2000 och 100 miljoner kronor för vardera år 2001 och 2002. Forskningen skall främst inriktas på forskning om miljöeffekter och miljötoxikologi samt underlag för att uppnå miljömålen. Anslaget skall också finansiera statens andel av den med näringslivet samfinansierade forskningen vid Institutet för Vatten- och Luftvårdsforskning.

Åtgärd M 98:7 (f.d. In 98:5) Främja forskning kring byggd miljö

Stora naturresurser är inbyggda i den befintliga bebyggelsen och de systemlösningar vi har i städerna medför att vi förbrukar stora resurser. Såväl byggprocessen som förvaltningen av byggnader och den byggda miljön måste utvecklas mot ökad resurseffektivitet och kretslopps-lösningar. En viktig uppgift för forskningen är alltså att ta fram ny kunskap om vägar till det resurseffektiva och uthålliga samhället. I budgetpropositionen för 2000 har regeringen därför bland annat föreslagit att byggforskningen tillförs ytterligare resurser. Byggforskningen föreslås förstärkas med 50 miljoner kronor per år under den kommande treårsperioden.

Åtgärd M 99:1 Fortsätta utvecklingen av miljöledningssystem i statliga myndigheter

Totalt 99 myndigheter arbetar med att införa miljöledningssystem i syfte att organisera sitt miljöarbete och integrera miljöhänsyn i sina aktiviteter och i beslutsfattandet.

De första 25 myndigheterna som startade sitt arbete år 1997 arbetar med att integrera sitt miljöledningssystem i den ordinarie verksamheten. Resterande myndigheter arbetar med att bygga upp ett miljöledningssystem. Detta arbete inleds med en miljöutredning, dvs. en kartläggning av de delar av myndighetens verksamhet som kan ge upphov till negativa miljöeffekter. Därefter tar varje myndighet fram en miljöpolicy samt mål och handlingsplan för sitt fortsatta arbete. En viktig del i arbetet är också att miljöanpassa upphandlingen.

Åtgärd M 99:2 Analysera producentansvaret för varor

Naturvårdsverket har i uppdrag att redovisa förutsättningarna för och konsekvenserna av att införa en generell princip om producenters ansvar för en produkts miljöpåverkan under hela dess livscykel. I uppdraget ingår att sammanställa och analysera de utvärderingar som gjorts av de miljömässiga och samhällsekonomiska effekterna av de producentansvar som är i kraft i dag. Naturvårdsverket skall också analysera de förslag Kretsloppsdelegationens redovisat i sin rapport 1997:19 Producentansvar för varor – förslag och idé. Naturvårdsverket skall redovisa uppdraget senast den 31 december 1999.

Åtgärd M 99:3 Översyn av bilskrotningsfonden

Regeringen har uppdragit åt Ekonomistyrningsverket (ESV) att belysa och se över den statligt administrerade bilskrotningsfonden. I uppdraget ingår bl.a. att överväga eventuella behov av ändringar i regelverket med anledning av producentansvaret och direktivförslaget om uttjänta fordon samt att se över dagens avgifts- och premienivåer. Uppdraget skall redovisas senast den 30 november 1999.

Åtgärd M 99:4 Införa miljöledningssystem i Regeringskansliet

Regeringskansliet genomförde våren 1998 en miljöutredning av den interna administrativa verksamheten. Arbetet med att ta fram en miljöpolicy samt mål och ett handlingsprogram för det interna arbetet har därefter fortsatt. Förslag till policy, mål och handlingsprogram kommer att redovisas för förvaltningsdirektören under hösten 1999.

Miljödepartementet samordnar införandet av miljöledning i statsförvaltningen. Samtliga departement och Statsrådsberedningen har ett ansvar för att införa miljöledning inom sina respektive verksamheter. Miljödepartementet har tagit fram riktlinjer för det fortsatta arbetet med att införa miljöledning i det administrativa arbetet och i beslutsprocesser avseende bl.a. regleringsbrev, kommittédirektiv, instruktioner samt skrivelser och propositioner. Miljöhänsyn skall integreras i beslut genom att miljöeffekter av kommande beslut synliggörs. De kan därmed beaktas.

Åtgärd M 99:5 Miljöanpassad offentlig upphandling

I maj 1998 inrättade regeringen en särskild delegation för ekologiskt hållbar upphandling. Delegationens uppgift är att arbeta pådrivande för att den offentliga upphandlingen skall vara ett instrument för att åstadkomma en ekologiskt hållbar utveckling. Delegationen genomförde inledningsvis en kartläggning som visade att arbetet med att miljöanpassa upphandlingen inom, stat, kommun och landsting går framåt trots vissa svårigheter. Landstingen och de flesta kommunerna har kommit igång med miljöanpassad upphandling. Bland de statliga myndigheterna finns det sådana som kommit långt medan andra precis har börjat i och med uppdraget att införa miljöledningssystem.

Delegationens uppgifter är att:

- bevaka och påverka arbetet inom EU,
- inrikta arbetet på strategiska viktiga varor och tjänster där nyttan av att ställa krav på ekologisk hållbarhet är störst,
- analysera och bevaka regler i lagstiftning och internationella överenskommelser,
- initiera och utveckla vägledningar och metoder,
- sprida kunskap, erfarenheter och goda exempel,
- initiera utbildning och seminarier för upphandlare och leverantörer,
- följa utvecklingen i andra länder.

Delegationen, som avslutar sitt arbete i december 2000 skall lämna förslag till riktlinjer för det fortsatta arbetet med ekologiskt hållbar upphandling. Förslag till ändringar i EG-direktiv och lagen om offentlig upphandling kommer att lämnas om delegationen anser att det behövs.

Regeringen gav i maj 1999 Statskontoret i uppdrag att analysera de miljömässiga och samhällsekonomiska konsekvenserna av att ställa miljökrav vid offentlig upphandling. Resultatet av uppdraget redovisades den 31 augusti 1999. Inom Regeringskansliet pågår också ett arbete med att formulera en svensk ståndpunkt som underlag för arbetet med eventuella förändringar i EU:s upphandlingsdirektiv.

Åtgärd M 99:6 Utforma en samlad miljövarupolicy

Regeringen har i propositionen Svenska Miljömål – Miljöpolitik för ett hållbart Sverige (prop. 1997/98:145) föreslagit att en miljövarupolicy arbetas fram inom EU som anger samhällets krav på de varor som produceras och som beskriver producenternas ansvar för varor under en varas hela livscykel. I detta inbegrips den miljöpåverkan som uppstår under materialströmmarnas alla led, under produktion av varan, under dess olika användningsskeden samt då varan är förbrukad och återvänds alternativt återvinns eller destrueras/deponeras. Syftet med en miljövarupolicy är att få en överblick och på bästa sätt koordinera alla de insatser som sker på området så att de styr i samma riktning inom inre marknads-, närings-, finans-, konsument- och miljösektorerna mot en ekologiskt hållbar utveckling. Detta gör det lättare att formulera framtida strategier och nya verktyg samt att identifiera hinder. Den svenska regeringen avser förelägga riksdagen en samlad redogörelse om en miljöanpassad produktpolitik under våren 2000. Denna skall bl.a. utgöra

underlag för det svenska agerandet i EU:s arbete med en miljövarupolicy (Integrated Product Policy, IPP) och för det fortsatta nationella arbetet. Skr. 1999/2000:13

Några av de viktigaste verktygen i arbetet med en miljövarupolicy är miljömärkning, miljövarudeklarationer, avfallshantering, ekologiskt hållbar offentlig upphandling, producentansvar, produktstandarder, eko-design och miljöledningssystem. Regeringen har angivit att arbetet med en samlad miljövarupolicy inom EU är en prioriterad fråga inför det svenska ordförandeskapet i EU våren år 2001. EU-kommissionen kommer att presentera en grönbok om IPP under hösten 1999.

Arbetet med en miljövarupolicy pågår även inom ramen för det nordiska samarbetet. En nordisk tvärsektoriell grupp med myndighetsrepresentanter för närings-, konsument- och miljösektorerna har bildats och uppgiften är att utarbeta ett förslag till en gemensam nordisk miljövarupolicy som skall presenteras våren 2000.

Åtgärd M 99:7 Nationell avfallsstrategi

Regeringen redovisade i mars 1999 en nationell strategi för avfallshanteringen (skr. 1998/99:63). Syftet med skrivelsen var att informera riksdagen om regeringens politik för hantering av avfall inklusive frågor kring import och export av avfall. Skrivelsen är också tänkt att presenteras för Europeiska kommissionen i syfte att informera om Sveriges politik på området. Avfallsskrivelsen bygger i stor utsträckning på de principer som redovisats i avfallspropositionen (prop. 1996/97:172) samt miljömålspropositionen (prop. 1997/98:145). Den innehåller en redogörelse för regeringens mål och policy för avfallshanteringen. Den innehåller också en sammanfattande redogörelse för den svenska lagstiftningen på området samt en beskrivning av hur avfall hanteras i dag. Ett särskilt kapitel ägnas åt gränsöverskridande transporter av avfall.

Åtgärd M 99:8 Utforma en hållbar kemikaliepolitik

Regeringen beslöt den 15 oktober 1998 om direktiv om genomförande av nya riktlinjer i kemikaliepolitiken (dir. 1998:91). En särskild utredare har tillsatts med uppdrag att i enlighet med direktiven bl.a. föreslå närmare definitioner i form av gränser m.m. för de egenskaper och effekter som avses i de föreslagna riktlinjerna i miljömålspropositionen. Utredaren skall t.ex. föreslå gränser som anger när ett ämne är så långlivat och bioackumulerande att det skall omfattas av kravet på utfasning enligt de angivna riktlinjerna.

Utredaren skall vidare analysera om det behövs, och i så fall lämna förslag till, ytterligare styrmedel för att åstadkomma en skärpt kontroll av ämnen som omfattas av riktlinjerna. Förslagen skall beakta EU:s regelverk. Förslag skall även lämnas om takten på genomförandet. Utredningsarbetet skall vara avslutat senast den 1 juni 2000. Inom EU pågår en översyn av vissa viktiga regelverk på kemikalieområdet samt ett arbete med att ta fram en övergripande kemikaliestrategi.

Åtgärd M 99:9 Uppdrag till Naturvårdsverket angående information till allmänheten om farliga kemikalier

Regeringen beslöt den 3 september 1998 att ge Naturvårdsverket i uppdrag att i samverkan med Kemikalieinspektionen ge förslag till hur

information om användning och utsläpp av farliga kemikalier på bästa sätt kan göras tillgänglig för allmänheten. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 15 december 1999. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd M 99:10 Uppdrag till Naturvårdsverket angående PCB

Uppdrag har lämnats till Naturvårdsverket att i samverkan med Kemikalieinspektionen rapportera hur omhändertagandet av PCB fortskrider. Uppdraget skall redovisas till regeringen senast den 1 december 2000.

Åtgärd M 99:11 Uppdrag till Kemikalieinspektionen beträffande avveckling av skadliga och misstänkt skadliga mjukgörare samt miljöskadliga tennstabilisatorer i PVC

Regeringen beslöt den 22 december 1998 att ge Kemikalieinspektionen i uppdrag att följa avvecklingen av skadliga och misstänkt skadliga mjukgörare samt de mest miljöskadliga tennstabilisatorerna i PVC (prop.1997/98:145, bet. 1998/99:MJU6, rskr.1998/99:183). Kemikalieinspektionen skall senast den 31 december 2000 till regeringen redovisa en lägesbeskrivning avseende avvecklingsarbetet.

Åtgärd M 99:12 Uppdrag till Kemikalieinspektionen avseende avvecklingen av användningen av bly, kvicksilver, nonylfenoletoxilater m.fl. ämnen

Kemikalieinspektionen har fått i uppdrag att senast den 31 december 2000 till regeringen redovisa en lägesbeskrivning avseende avvecklingsarbetet med bly, bromerade flamskyddsmedel, kvicksilver, nonylfenoletoxilater och klorparaffiner.

Åtgärd M 99:13 Översyn av producentansvaret för returpapper

Naturvårdsverket har redovisat en utvärdering av hur förordningen (1994:1205) om producentansvar för returpapper har fungerat samt gjort en översyn av återvinningsnivån och lämnat förslag till hur förordningen bör utformas i fortsättningen.

Åtgärd M 99:14 Kemikaliekampanjen – ta hand om ditt farliga avfall. Insamling av hushållens farliga avfall

Våren 2000 genomförs en i hela landet samordnad kampanj riktad till hushållen för att öka medvetenheten om riskerna med kemikalier. Kampanjen har initierats av Miljödepartementet och kommer att genomföras i samarbete med bl.a. Svenska Kommunförbundet, Svenska Renhållningsverksföreningen, Återvinningsindustrierna, Naturvårdsverket, Konsumentverket och Kemikalieinspektionen. Tanken är att det under en särskild "städdag" den 20 maj 2000 genomförs en organiserad insamling av hushållens överblivna kemikalier i varje kommun över hela landet.

Åtgärd M 99:15 Uppföljning av producentansvaret

Naturvårdsverket har i uppdrag att redovisa de nivåer av återanvändning och återvinning som producenterna nått upp till den 31 december 1999 vad gäller förpackningar, däck, returpapper och bilar i enlighet med

förordningarna om producentansvar för dessa produktgrupper. Uppdraget skall redovisas senast den 1 juni år 2000. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd M 99:16 Miljövårdsberedningen har i uppdrag att vidareutveckla de gröna nyckeltalen

I Miljövårdsberedningens rapport Gröna nyckeltal för en ekologisk hållbar utveckling (SOU 1998:15) föreslår beredningen sjutton nyckeltal varav sex behöver utvecklas ytterligare. Miljövårdsberedningen kommer att presentera förslag för de sex återstående nyckeltalen för att följa samhällets omställning till en hållbar utveckling under hösten 1999. Inom EU bedrivs vidare ett internationellt samarbete för att utarbeta nyckeltal gemensamt för Europa. Sverige medverkar och är pådrivande i detta arbete.

Åtgärd M 99:17 Förslag till nya miljökvalitetsnormer

I och med att miljöbalken trädde i kraft den 1 januari 1999 infördes miljökvalitetsnormer som ett nytt instrument i miljöarbetet. Därmed får regeringen för vissa geografiska områden eller för hela landet meddela föreskrifter om kvaliteten på mark, vatten, luft eller miljön i övrigt.

Samtidigt med miljöbalken infördes en förordning (SFS 1998:897) om miljökvalitetsnormer för kvävedioxid, svaveldioxid och bly i utomhusluft. Dessutom har Naturvårdsverket i sin rapport 4925, Utveckling av nya miljökvalitetsnormer, föreslagit att miljökvalitetsnormer införs för bensen och kolmonoxid. I samma rapport ger verket förslag till hur det framtida arbetet med miljökvalitetsnormer bör inriktas och redovisar dessutom en analys av hur miljökvalitetsnormer kan användas i arbetet med att nå miljökvalitetsmålen.

Åtgärd M 99:18 Nationellt tak för utsläpp av försurande ämnen och ämnen som påverkar bildningen av marknära ozon

Europeiska kommissionens förslag till ett direktiv för nationella utsläppstak, det s.k. takdirektivet, för SO₂, NO_x, NH₃ och VOC presenterades i juni 1999. Takdirektivet är det centrala direktivet i EU:s försurningsstrategi. Förslaget innebär för vissa länder betydande reduktioner vad gäller utsläppen av SO₂, NO_x, NH₃ och VOC från energiproducerande anläggningar, vägtrafik, industri och jordbruk.

Inom konventionen för långväga gränsöverskridande luftföroreningar (Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution, CLRTAP) slutförhandlades ett protokoll i september 1999 i Geneve. Protokollet om nationella utsläppstak för länder inom UN/ECE-regionen (EU:s 15 medlemsstater och Östeuropa samt USA och Kanada) beräknas undertecknas i månadskiftet november/december 1999 i Göteborg. Både takdirektivet och protokollet kommer att bidra till minskad försurning, eutrofering och marknära ozon samt bidra till en allmänt bättre luftkvalitet.

Åtgärd M 99:19 Regler för vedeldning

Naturvårdsverket fick år 1997 i uppdrag att utreda möjligheterna att införa generella föreskrifter i syfte att minska utsläppen från småskalig

vedeldning. Uppdraget redovisades i oktober 1998 och remissbehandlades därefter. Skr. 1999/2000:13

Åtgärd M 99:20 Naturvårdspolitik för hela folket

Miljödepartementet tog i maj 1999 initiativ till att samla representanter från organisationer, forskarvärlden, myndigheter, föreningar och andra intressenter till en tankesmedja för att diskutera behovet av en vidareutvecklad naturvårdspolitik för 2000-talet. Diskussionen fördes i sex olika grupper utifrån olika frågeställningar:

- Hur kan naturvården bidra till att bygga det hållbara samhället?
  - Naturen – en del av vårt kulturarv?
  - Naturvård och friluftsliv – verktyg för lokal och regional utveckling?
  - Naturvård och konflikter – är ökad lokal förvaltning och folkligt deltagande en del av lösningen?
  - Kommer samhällsutvecklingen att kräva en ny naturvårdsinriktning?
  - Vilka styrmedel behöver naturvården för att nå miljö kvalitetsmålen?
- Resultaten från tankesmedjan bereds under hösten 1999.

Åtgärd M 99:21 Nationalstadsparker

Regeringen bereder, mot bakgrund av förslagen i betänkandet Nationalstadsparker (SOU 1996:38), frågan om inrättande av nya nationalstadsparker. Länsstyrelserna i Uppsala och Älvsborgs län redovisade hösten 1997 regeringens uppdrag till Uppsala och Trollhättans kommuner om underlag för de av utredningen föreslagna nya nationalstadsparkerna.

Åtgärd M 99:22 Uppföljning av Vindkraftsutredningen

Regeringen tillkallade våren 1998 en särskild utredare (dir. 1998:35) med uppgift att utreda förutsättningarna för lokalisering av vindkraft. I uppdraget ingick att sammanställa aktuella uppgifter om och erfarenheter av utbyggnaden av land- och havsbaserad vindkraft samt att analysera förutsättningarna för en fortsatt utbyggnad av vindkraft i Sverige. Utredaren skulle också föreslå kriterier för lokalisering som underlag inför beslut om tillstånd. Vidare skulle behov av förstärkning av lokala elnät redovisas samt behov och förutsättningar för ekonomisk ersättning till nätägare övervägas.

Utredaren har i december 1998 lämnat lägesrapporten Vindkraften – en ren energikälla tar plats (SOU 1998:152). I rapporten ges bl.a. en lägesanalys med redovisning av utbyggnadssituationen, problembilden samt behovet av underlag för planering och beslut. Utredningens slutbetänkande Rätt plats för vindkraften (SOU 1999:75) överlämnades i juni 1999. Bl.a. föreslås planeringsmål för vindkraftens utbyggnad samt vissa övergripande kartläggningar för en nationell klassificering av olika områdens lämplighet för vindkraftsanläggningar. Vidare föreslås bl.a. att berörda kommuner behandlar vindkraften i sina översiktsplaner, ändringar av tillståndsprövningen enligt miljöbalken och statligt stöd för förstärkning av elnät. Betänkandet remissbehandlas för närvarande.

Åtgärd M 99:23 Utveckla den svenska vattenadministrationen

Under året har flera steg tagits som påverkar införandet av en framtida utvecklad svensk administration av vattenresurser. Den 11 mars 1999 tog EU:s miljöministrar ett beslut om en gemensam ståndpunkt om ett kommande ramdirektivet för vatten. Direktivet innebär krav på att medlemsländerna skall arbeta med åtgärdsplaner för avrinningsområden i syfte att uppnå en viss definierad god vattenstatus vid en viss tidpunkt. Ansvarig för utarbetande av dessa åtgärdsprogram och flertalet andra skyldigheter i direktivet åligger de avrinningsmyndigheter som länderna skall identifiera. I förhandlingsarbetet har Sverige lyckats få gehör för ett antal viktiga frågor.

Ett antal pilotprojekt i avrinningsområden har startats för att erhålla erfarenheter av administrativ samordning mellan berörda myndigheter och samverka med lokala aktörer och sakägare. Naturvårdsverket i samarbete med berörda myndigheter arbetar med ett vattenprojekt i syfte att utforma anvisningar för det praktiska genomförandet av direktivets skyldigheter.

Åtgärd M 99:24 Handlingsplan samt rapport angående byggbranschens konkurrenskraft inom EU

EU kommissionen har i ett meddelande i november 1997, Byggbranschens konkurrenskraft, presenterat ett antal strategiska mål och rekommendationer för byggindustrin, kommissionen och medlemsstaterna. Som grund för föreslagna rekommendationer har kommissionen analyserat de viktigaste faktorerna för branschens konkurrenskraft, nämligen kvalitetsaspekter, som betonas särskilt, lagstiftning på området, utbildningsmöjligheter samt strävan att ge en ny inriktning åt forskning och utveckling. Ministerrådet godtog i maj 1998 föreslagna slutsatser och uppmanade kommissionen att diskutera föreslagna åtgärder med medlemsstaterna och byggbranschen i syfte att utarbeta en handlingsplan och lägga fram en rapport om diskussionerna för rådet. En sådan rapport avses presenteras den 16 november 1999 för ministerrådet.

Åtgärd M 99:25 Utredning angående radon

Som ett led i arbetet för en bättre inomhusmiljö avser regeringen att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att analysera problemen med radon i bostäder och vissa lokaler där människor vistas mer varaktigt samt presentera förslag till ändamålsenliga och effektiva statliga åtgärder som inom en rimlig tid kan få ned radonhalterna under gällande gränsvärden för sådana byggnader. Uppdraget skall redovisas senast den 1 september 2000.

Åtgärd M 99:26 Boverkets rapport "Deklaration av bostäder"

Boverket har på regeringens uppdrag utrett frågan om kvalitetsdeklaration av bostäder. Uppdraget redovisas i rapporten Deklaration av bostäder, som presenteras som en del i Boverkets projekt Bygg för hälsa och miljö. Regeringskansliet remissbehandlar rapporten under hösten 1999.

Åtgärd M 99:27 Byggsektorns Kretsloppsråds åtagande

En uppföljning av Byggsektorns Kretsloppsråds åtagande görs under 1999. Kravet på uppföljning ingår i överenskommelse mellan byggsektorn och Kretsloppsdelegationen från 1996 (Kretsloppsdelegationens rapport 1996:11 Producentansvar i byggsektorn. Se även miljöpropositionen). Bakgrunden är att byggsektorn, genom en överenskommelse med dåvarande Kretsloppsdelegationen, har antagit en handlingsplan för ett frivilligt miljöansvar för byggvaror inom ett kretsloppstänkande. De övergripande målen i handlingsplanen är att utveckla och använda byggvaror, byggsystem och byggmetoder som begränsar negativ miljöpåverkan och främjar långsiktig hushållning med våra naturresurser. Handlingsplanen består av nio delmål, bl.a. förbättra kompetensen och kunskapen i miljöfrågor, miljöanpassa byggnadsverk och byggprocesser, utforma och tillhandahålla byggvarudeklarationer, halvera byggsektorns deponimängder (senast år 2000). Ett av delmålen är att följa upp handlingsplanens åtagande.

Regeringskansliet kommer under hösten 1999 att kontakta Byggsektorns Kretsloppsråd för att inleda en dialog kring uppföljningen av åtagandet.

Åtgärd M 99:28 (f.d. In 97:1, delvis) Främja en hållbar samhällsplanering genom att utveckla samordningen m.m.

Samhällsplaneringen har viktiga uppgifter i arbetet med att nå målen om en ekologiskt hållbar utveckling. Om omställningsarbetet skall bli framgångsrikt måste planeringsperspektivet vidgas så att ekologiska, sociala och ekonomiska aspekter samordnas med bebyggelseplaneringen och hushållningen med naturresurser. En sådan ansats förutsätter ett förbättrat kunskapsunderlag och en fortlöpande metodutveckling. Behovet av ökad samverkan mellan sektorer och mellan lokal, regional, nationell och transnationell nivå i planeringen blir också allt mer uppenbar.

EU:s medlemsländer och kommissionen arbetar sedan några år med en sammanhållen regional utvecklingsplanering för Unionens territorium – European Spatial Development Perspective, ESDP. Arbetet med ESDP syftar bl.a. till att förbättra förutsättningarna för regional samordning av Gemenskapens politikområden. En praktisk tillämpning av tankarna i ESDP sker inom ramen för gemenskapsinitiativet Interreg II C.

5 Lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet

Riksdagen beslutade efter förslag i budgetpropositionen för 1998 (prop. 1997/98:1) att inrätta ett stöd till lokala investeringsprogram för ekologisk hållbarhet. Stödet omfattade från början 5,4 miljarder kronor fördelade över åren 1998–2000. Därefter har riksdagen beslutat om ytterligare medel. Anslaget omfattar nu 6,5 miljarder kronor fördelade över åren 1998–2002. Bidrag skall fördelas till de kommuner, vars investeringsprogram på bästa sätt bidrar till ekologisk omställning. De kriterier som anges är att minska belastningen på miljön, att öka effektiviteten i användningen av energi och andra naturresurser, att gynna användningen av förnybara råvaror, att öka återbruk, återanvändning och återvinning, att bidra till att bevara och förstärka den biologiska mångfalden samt tillvarata kulturmiljövärden och/eller att bidra till att förbättra cirkulationen av växtnäringsämnen i ett kretslopp. Programmen skall också bidra till ökad sysselsättning. Därutöver kan kommunen få stöd till bl.a. folkbildningsinsatser knutna till åtgärder i programmet.

I budgetpropositionen för 1999 (prop. 1998/99:1) har regeringen angett att stödet bör vidgas till att också kunna omfatta åtgärder för bättre inomhusmiljö som genomförs i samband med åtgärder som uppfyller något av miljökriterierna. En sådan förändring avses genomföras inför nästa ansökningsomgång.

Regeringen har fattat beslut i två omgångar. Våren 1998 fattades beslut om att stödja 42 kommuners treåriga lokala investeringsprogram för perioden 1998–2000. Våren 1999 beslöt regeringen att fördela bidrag till 47 kommuners investeringsprogram för perioden 1999–2001. Ansökningar om stöd till investeringsprogram för perioden 2000–2002 skall lämnas till regeringen senast den 1 november 1999. Besluten kommer att tas i början av år 2000. Regeringen har i budgetpropositionen för 2000 (prop. 1999/2000:1) föreslagit vissa förändringar i bidragssystemet inför den sista ansökningsomgången.

De lokala investeringsprogrammen kommer att ge märkbara effekter på miljön, om de resultat uppnås som kommunerna har angivit i sina investeringsprogram. Satsningarna på effektivare energianvändning, biogas och fjärrvärme i stället för el-, olje- och vedeldning ger mindre koldioxidutsläpp. Olika typer av naturvårdande åtgärder leder till minskade utsläpp av näringsämnen i vattendrag och till ökat skydd för den biologiska mångfalden. De hittills beviljade stöden beräknas medföra energieffektiviseringar på ca 1,64 Twh per år och den totala minskningen av koldioxidutsläpp till luften är ungefär 1,2 miljoner ton per år.

5.1 1998 och 1999 års stöd till lokala investeringsprogram

Skr. 1999/2000:13

Totalt har 81 kommuner beviljats sammanlagt 3,7 miljarder kronor i bidrag till de lokala investeringsprogrammen under år 1998 och 1999. Detta ger med de pengar som bidragsmottagarna själva satsar en total investeringsvolym på 17 miljarder kronor, varav direkt miljörelaterade 12,7 miljarder kronor. Programmen bedöms enligt kommunernas beräkningar skapa ca 11 500 årsarbeten under perioden fram till år 2001.

För varje projekt som får bidrag har kommunerna uppskattat miljöeffekterna. Sammantaget beräknas investeringsprogrammen minska användningen av el och olja med 1,6 Twh per år vilket motsvarar uppvärmningen av 60 000 villor. Vidare ersätts fossila bränslen och el, motsvarande 1 Twh, med förnybara energislag. Koldioxidutsläppen minskar med 1,2 miljoner ton. Det är en lika stor minskning som om var tionde svensk personbil skulle ställas av. På närmare 1 500 hektar mark kommer naturmiljöer som är värdefulla för den biologiska mångfalden att bevaras eller återskapas.

Utbyggnad av biobränslebaserad fjärrvärme är mycket vanligt. En stor del av bidragsmedlen används för att miljöanpassa hela bostadsområden. Anläggning av våtmarker är en annan mycket vanlig åtgärd som skapas för att minska närsaltsläckage från jordbruksmark, för att fungera som slutreningssteg för avloppsvatten, för att ta hand om dagvatten och för att stärka den biologiska mångfalden.

Energiomställning

Omställning till förnybara energislag är den kategori av åtgärder som är vanligast. År 1999 användes ca 500 miljoner kronor av medlen till denna typ av åtgärder. Biogasanläggningarna har inte räknats in, eftersom de redovisas i avfallsavsnittet. En skiljelinje har också dragits mot de projekt som huvudsakligen handlar om energieffektivisering. De vanligaste åtgärderna för att gå över till förnybara energislag är utbyggnad och ombyggnad av biobränslebaserad fjärrvärme. Ett exempel är Energi-kombinat Sundsvall Norr, det projekt som tilldelats högst bidragssumma år 1999, 198 miljoner kronor. Tillvaratagande av spillvärme gör att olja och el kan ersättas. Spillvärmerna utnyttjas ofta i fjärrvärmenätet. Fjärr- och frikyla finns också bland projekten. Solna kommun har fått 33 miljoner kronor för att etablera frikyla och bygga ut ett befintligt fjärrkylesystem i kommunen.

Energieffektivisering

Projekt för bättre energihushållning tilldelas drygt 170 miljoner kronor. En stor andel av medlen går till projekt som tillvaratar spillvärme, särskilt från industrier, men även från t.ex. avloppsvatten och transformatorstationer. Tre av de tio största enskilda projekten i kronor räknat utnyttjar industriell spillvärme i fjärrvärmenätet.

Naturvård och biologisk mångfald

Drygt 90 miljoner kronor år 1999 har använts till åtgärder med syfte att skydda eller utveckla värdefulla naturmiljöer och bevara den biologiska

mångfalden. De flesta projekten rör sjöar och vattendrag, och i viss mån även kustområden. Anläggande av våtmarker och dammar är den vanligaste typen av åtgärd. Våtmarkerna, en bristvara i många landskap, har stor betydelse för fågellivet och för grod- och kräldjursfaunan, samtidigt som de kan fungera som närsaltsfällor i vattensystem med hög närsaltsbelastning. Övergödningsproblematiken går som en röd tråd genom många av projekten som ofta innehåller flera olika åtgärder.

Vatten och avlopp

Totalt används drygt 190 miljoner kronor till vatten och avloppsprojekt. En ansevärd del av medlen går till att minska miljöbelastningen från enskilda avlopp. För mindre byar byggs gemensamma anläggningar för lokal avloppsbehandling. Ett antal projekt satsar på behandling av trekammerslam för återförsel till åkermark. Dagvatten behandlas i våtmarker och dammar. Andra åtgärder för att ta hand om dagvatten lokalt är t.ex. olika filtertekniker i brunnar och infiltration innan dagvattnet når vattendrag.

Trafik

Bland trafikprojekten finns satsningar på infrastruktur i form av cykelvägar, industrispår för godstrafik och gångvägar – men också inköp av fordon. Drygt 130 miljoner kronor av 1999 års bidrag går till åtgärder för att minska trafikens miljöpåverkan. Nya cykelbanor, cykeltunnlar och broar, cykelparkeringar samt informationskampanjer är några exempel på åtgärder som stimulerar ökat cyklande. Kollektivtrafiksatsningarna innebär bland annat nya stomlinjer och trafiksystem som effektiviserar busstrafiken och ökar framkomligheten. Sammanlagt har kommunerna uppskattat att deras trafikprojekt skall minska utsläppen av växthusgasen koldioxid med 4 000–5000 ton.

Avfall

Bland avfallsprojekten dominerar framställning av biogas, källsortering och materialåtervinning. Åtgärder inom avfallsområdet får nästan 200 miljoner kronor av 1999 års bidrag. Många kommuner investerar i anläggningar för biogasutvinning från hushållsavfall, avloppsslam och restprodukter från industrin. På flera håll skall biogasen användas som drivmedel. De projekt som fått anslag till materialåtervinning skall återanvända returplast, sand och kompositmaterial vid tillverkning av nya produkter.

Efterbehandling

Att rensa upp förgiftade områden är ofta förknippat med stora kostnader. Många gånger kan principen att förorenaren betalar inte tillämpas av det enkla skälet att företaget som bedrev verksamheten inte längre finns kvar. Fem sådana projekt får sammanlagt 90 miljoner kronor i bidrag. Åtgärder handlar om sanering av PCB och kvicksilverhaltiga sediment, åtgärder kring en nedlagd nickelindustri, återställning av en deponi samt sanering av arsenikförgiftad mark vid en impregneringsindustri.

Bidrag till privata företag

År 1999 går knappt 120 miljoner till 38 projekt inom näringslivet. Projekten innebär bland annat energieffektiviseringar eller omställning till förnybara energislag. En rad företag får t.ex. bidrag för anslutning till fjärrkyla. Det finns också många åtgärder på avfallsområdet, bl.a. återvinning av restprodukter i produktion och samverkan mellan företag för att minska avfallsmängder och resurssuttag.

Byggnadsåtgärder

Endast ett fåtal projekt under år 1999 har varit byggnadsåtgärder. Tillsammans står dessa för mindre än en procent av de totala bidragsmedlen år 1999, 10 miljoner kronor. Vanligen är byggnadsåtgärderna projekt med flera olika typer av byggrelaterade åtgärder, i huvudsak ombyggnad av äldre fastigheter. Åtgärdsapaketen rymmer bland annat tilläggsisolering, användning av solceller, lokal dagvattenhantering, källsortering och kompostering, sanering av PCB i fogar, selektiv rivning, återanvändning av byggmaterial och inredningsdetaljer samt bruk av miljöanpassade byggmaterial.

Information

Resultatet av många projekt påverkas av enskildas beteenden och agerande. För att projekten skall bli framgångsrika måste de därför kombineras med informations- och folkbildningsinsatser. Kommunerna har ansökt om bidrag även för olika stödjande åtgärder: administration, utvärdering och projektledning av det lokala investeringsprogrammet.

Flera kommuner har fått stöd för information kring specifika projekt. Dit hör bland annat Borås. För att Borås investeringar i cykelvägar och nya stomlinjenät för kollektivtrafiken skall ge resultat i minskat bilåkande måste kommunmedborgarna medverka. Därför kombineras investeringarna med informationskampanjer om cykling och kollektivtrafik. Hur informationsprojekten utformas skiljer sig mellan kommunerna – en del satsar på studiecirkel, andra på informationstavor, broschyrer, multimedia och utställningar.

De kommuner som fått statligt bidrag för olika projekt, skall utvärdera dem. Utvärderingen fyller flera syften. Den ger bättre kunskaper om olika åtgärders effekter och kostnader. Utvärderingarna blir en grund som efterföljande projekt, andra kommuner och andra aktörer kan bygga vidare på och låta sig inspireras av. Regelbunden uppföljning gör det dessutom lättare att korrigera och rätta till felaktigheter. Dessutom krävs en redovisning av att projekten verkligen uppnår de resultat som kommunen utlovat i sin ansökan. I ett längre perspektiv bidrar dokumentationen av resultat och erfarenheter till att öka kunskapen i samhället om hur man bäst genomför olika praktiska miljöåtgärder.

5.2.1 Stöd för lokala investeringsprogram 1999–2001

Regeringen har beslutat vissa förändringar av förordningen (1998:23) om statliga bidrag till lokala investeringsprogram som ökar den ekologiska hållbarheten i samhället. Ändringarna innebär följande:

- Ansökningarna skall lämnas den 1 november istället för den 15 november.
- Nuvarande krav i förordningen för vinstdrivande verksamheter tas bort i den del som innebär att en åtgärd skall bidra till utveckling av ny teknik eller nya arbetsmetoder.
- En kommun kan också få bidrag till lokala informations- och folkbildningsinsatser som syftar till att sprida kunskap om ett lokalt investeringsprogram, dvs. folkbildnings- och informationsinsatser behöver inte vara direkt knutna till en viss investering.
- Länsstyrelsens samrådsyttrande skall lämnas till regeringen vid samma tidpunkt som ansökan, dvs. den 1 november.

Dialoger med kommuner som avser att ansöka om stöd till lokala investeringsprogram sker kontinuerligt under perioden juni till september. Syftet med dialogen är att de kommande ansökningar skall vara så väl genomarbetade och kompletta som möjligt. Inför den slutliga ansökan har 195 kommuner haft en dialog med Miljödepartementet och därigenom fått möjlighet till diskussion om sitt lokala investeringsprogram. Slutlig ansökan skall lämnas till regeringen den 1 november.

5.2.2 Uppföljning och utvärdering

De program som beviljats stöd från de lokala investeringsprogrammen följs årligen upp. Kommunerna skall senast den 1 mars lämna in verksamhetsrapporter. Länsstyrelserna har regeringens uppdrag att granska rapporterna från kommunerna och lämna granskningsyttranden till Miljödepartementet. Länsstyrelserna har ombetts att fokusera på avvikelser i genomförandet av programmen jämfört med ansökan och regeringsbeslut.

Regeringen har också gett Riksrevisionsverket i uppdrag att följa upp och utvärdera de lokala investeringsprogrammen. Uppdragets första etapp har genomförts under våren 1999 med syftet att ge tillämpbar information under den tid då stödsystemet finns. Rapporten kommer att analyseras och eventuella förslag till ändringar i systemet kommer att föreläggas riksdagen under år 2000. En utvärdering av hela stödsystemet skall genomföras under våren 2002 med syfte att ge underlag inför eventuella kommande satsningar på ekologisk hållbarhet.

De resultat och erfarenheter som vinnas i pågående och genomförda åtgärder och program är av stort intresse för många. Centrum för kunskap om ekologisk hållbarhet har uppgiften att sprida denna information.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 oktober 1999

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Freivalds, Thalén, Winberg, Ulvskog, Lindh, von Sydow, Pagrotsky, Östros, Engqvist, Rosengren, Larsson, Wärnersson, Lejon, Lövdén, Ringholm

Föredragande: statsrådet Larsson

Regeringen beslutar skrivelse 1999/2000:13 Hållbara Sverige –
uppföljning av åtgärder för en ekologiskt hållbar utveckling